

VANHAT VALTIAAT AHDINGOSSA?
**Mitä päästökaupparetoriikka kertoo Suomen nykyisestä
energiapoliittisesta asemasta**

Pro gradu –tutkielma
Meija Montonen
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2006

Vanhat valtiat ahdingossa?

Mitä päästökaupparetoriikka kertoo Suomen nykyisestä energiapoliittisesta asemasta

Montonen Meija Susanna

Pro gradu-tutkielma

Ohjaaja: Konttinen Esa YTT

Sosiologia

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2006

99 sivua

Tiivistelmä

Tässä työssä olen tarkastellut Suomen energiapolitiikan valtasuhteita ja erityisesti EU-jäsenyyden vaikutusta niihin. Tarkastelun kohteena ovat olleet erityisesti paljon energiaa kuluttavat ja perinteisesti vankan valta-aseman kansallisessa poliittisessa päätöksenteossa omanneet metsä- ja metalliteollisuus. Valtasuhteiden kuvaamista olen lähestynyt avaamalla ensin vallan käsitettä ja erotellut vallankäyttäjryhmiä. Sitten olen siirtynyt tarkkailemaan niitä kansainvälisiä ja ylikansallisia toimia, joilla energiapolitiikkaa pyritään ohjaamaan. Huomiota olen kiinnittänyt myös Suomen teollistumiskehitykseen ja sen ominaispiirteiden vaikutuksiin valtasuhteiden muodostumisessa, sekä siihen nykyiseen tilanteeseen, jota länsimaissa leimaa siirtyminen ”savupiiputeollisuudesta” tietoyhteiskuntaan ja elektroniikkateollisuuteen.

Tutkimusote työssä on ollut kvalitatiivinen. Aineistona oli päästökauppaa käsitteleviä sanomalehtiartikkeleita Kauppalehdestä vuosilta 2004-2005. Näiden artikkelien pohjalta olen laatinut retoriikka-analyysin, jossa olen tarkastellut päästökauppaa koskevan retoriikan ja argumenttien pohjalta mahdollista muutosta energiapolitiikan valtasuhteissa. Olen pyrkinyt selvittämään valtopoliittista tilannetta toimijoiden näkökulmasta, joista kiinnostavin ryhmä on luonnollisesti ollut elinkeinoelämän edustajat. Otin kuitenkin tarkastelun alle kaksi muutakin toimijaryhmää, jotka ovat toimittajat ja päättäjät. Tarkastelusta kävi ilmi, että elinkeinoelämän parissa koettiin, että heidän varpailleen oli astuttu, kun EU:ssa suunniteltiin päästökaupan aloittamista ja kun hankkeen voimaantulo myöhemmin varmistui. Suomen energiapolitiikan valtioiden parissa päästökauppaa kritisoitiin rajustikin ja sen katsottiin vaarantavan paitsi EU:n, myös ennen kaikkea Suomen kilpailukykyyn tulevaisuuden. Elinkeinoelämän edustajien näkemyksen mukaan teollisuus on Suomen kansantalouden kivijalka, mutta nyt he olivat joutuneet talutusnuoraan, joka taannuttaisi maan talouden kasvun. Samoilla linjoilla olivat myös enimmäkseen toimittajat, mutta päättäjät nostivat esiin paljon myös päästökaupan positiivisia vaikutuksia. Tarkastelujakson aikana tekstien pääsävyt muuttuivat: aluksi ne olivat huolestuneita, neuvovia tai ivallisia, mutta muuttuivat sitten ongelmanratkaisuun pyrkiviksi. Tällöin keskustelu päästökaupasta lähes muuttui keskusteluksi kuudennesta ydinvoimalasta. Kaiken kaikkiaan voi päätellä, että valta-asetat energiapolitiikassa muuttuvat vain pienin askelin, mutta nykyisenä ilmastokriisin aikana kuitenkin vääjäämättä. Siksi aiheen jatkon seuraaminen onkin mielenkiintoista. Kuinka muutoksiin sopeudutaan?

Avainsanat: Päästökauppa, ilmastomuutos, valtasuhteet, retoriikka

Sisällysluettelo

1. Johdanto	5
2. Valta ja vallankäyttäjryhmät yhteiskunnallisessa päätöksenteossa	7
2.1 Vallan käsitteestä	8
2.2 Intressiryhmät, resurssit ja valta	11
2.3 Eliitit vallankäyttäjinä	14
2.4 Yritykset ja muuttuva toimintaympäristö	17
3. Energiapolitiikan kansainväliset puitteet	19
3.1 Energiatilanne EU:ssa ja kestävä kehityksen tavoite	20
3.2 Uusiutuvat energiamuodot energiahuoltostrategiassa	23
3.3 Ilmastonmuutos ja ohjaukeinot	25
3.4 Päätöksenteko Euroopan unionissa	28
3.5 Päästökaupasta	32
4. Suomi teollistuu ja vaurastuu	35
4.1 Valtion toimet ja tullipolitiikka	35
4.2 Teknologinen muutos	37
4.3 Elinkeinorakenteen muutos	38
4.4 Talous, politiikka ja kansantalous	40
4.5 Ympäristöstä tulee ongelma	42
4.6 Jatkuvan vaurastumisen suuri kertomus	43
5. Industrialismista riskiyhteiskuntaan	45
5.1 Tietoyhteiskunta korvaa industrialismin	46
5.2 Asiantuntijoita joka lähtöön	48
5.3 Energiapoliittinen päätöksenteko vaatimusten ristipaineessa	49
6. Päästökaupparetoriikka Kauppalehdessä vuosina 2004 – 2005: millaista on talouden retoriikka ja mistä se kertoo?	53
6.1 Tutkimusongelman muodostuminen	53
6.2 Mitä on retoriikka ja argumentaatio?	55

6.3 Retoriikka: historiallista taustaa ja nykypäivän suuntauksia	58
6.4 Yleisötyypit ja niiden merkitys	61
6.5 Tyyli ja tehokeinot	63
6.6 Retorisen analyysin mahdollisuudet ja rajat	69
6.7 Suhtautuminen päästökauppaan: pääsävyyt aineiston teksteissä	71
6.8 Päästökaupalla ydinvoimaan?	74
6.9 Päästökauppa-argumentointi	76
6.10 Aineistoyhteenveto	80
7. Johtopäätöksiä	81
Lähteet	85
Aineistolähteet	96

1. JOHDANTO

Parin, kolmen viime vuoden aikana energiakentällä pelaavien tuntoja on kuohuttanut EU:n päästökauppajärjestelmä. Mieleltään enemmän tai vähemmän vihreitä on puolestaan jo pidemmän aikaa huolestuttanut ilmaston jatkuva lämpeneminen, eli ilmastonmuutos, jonka vain hyvin harvat tahot enää uskaltavat kyseenalaistaa. Molemmat ovat ympäristöpolitiikan suuria kysymyksiä ja ilmastonmuutosta käsittelevien lukuisten artikkeleiden lisäksi sanomalehdissä ovat tilaa saaneet myös lukuisat energiapolitiikan alaan liittyvät kirjoitukset. Erityisesti päästökauppautisointi on kirjoitetussa mediassa ollut näkyvää ja ainakin välittynyt kuva onkin ollut se, kuinka päästökauppa tuo Suomelle tulestaan tavoitteet, joista ei voi selvittää. Tämä uutisoinnin näkyvyys oli yksi syy siihen, miksi työstäni tuli sellainen kuin tuli. Aluksi olin nimittäin selvillä vain siitä, että työni tulisi olemaan jotenkin ympäristösosiologian alaan liittyvä, koska olin jo aiemmin erikoisaloista valinnut ympäristösosiologian kursseja. Sitten aihepiiri valikoitui energiapolitiikaksi graduohjaajan vinkkauksesta. Energiapoliittiset kysymykset vaikuttivat kiinnostavilta, koska niissä yhdistyi myös talouspoliittiset kysymykset, jotka tavalla tai toisella halusin myös nostaa esiin. Pidin aiheesta senkin vuoksi, että aiheena energiapolitiikka ei ole sosiologien keskuudessa ole ollut kovin tavanomainen. Toisaalta juuri tästä johtuivat useimmat tutkielmanteon ongelmistakin. Lopulta päädyin kuitenkin kvalitatiiviseen tutkimusmenetelmään, retoriikka-analyysiin. Oletuksena oli, että koska energiapoliittiset lehtiartikkelit, etenkin päästökauppaa koskevat, tuntuivat kirvoittavan hyvin katkeriakin tuntoja, niistä voisi hyvinkin saada irti aineistoa tekstianalyysille. Sitten työ lahtikin kuin itsestään kietoutumaan päästökauppa-argumentoinnin ja retoriikan ympärille.

Päällimmäinen tutkimusongelma työssäni on tarkastella energiapolitiikan valtasuhteita Suomessa, etenkin perinteisen teollisuuden nykyasemaa. Tämän aion tehdä tulkitsemalla retoriikan välittämiä tunteja. Niistä ilmenee, millaisena nykytilanne teollisuuden edustajien mielestä näyttäytyy, miten ilmastonmuutos ja sen hillitsemisen kansainvälisin toimin koetaan sen oman aseman kannalta, sekä millaisin keinoin omia tavoitteita koitetaan lobata. Teollisuuden edustajien lisäksi aineistossa on tutkittu kahta muuta ryhmää, jotka ovat Kauppalehden toimittajat ja poliitikot. Näitä kolmea ryhmää on vertailtu keskenään näkemyksiltään nykytilanteesta ja ajattelutavoiltaan.

Perinteisen teollisuuden muutoksessa olevaa valta-asemaa Suomessa olen retoriikan lisäksi selvittänyt viitekehyksessä lähtemällä liikkeelle vallan käsitteestä ja ryhmien välisistä valtasuhteista, ja vallan käsite onkin keskeinen koko työssä. Tämän jälkeen selvitän valtasuhteita lisää keskittymällä ylikansalliseen päätöksentekoon ja Suomen kannalta erittäin merkitykselliseen EU-jäsenyyteen, sekä niihin rajoitteisiin, mitä se kansalliselle päätöksenteolle asettaa. Oman sijansa työssä saa myös kestävä kehityksen käsite. Lisää perspektiiviä asian ymmärtämiseksi toivon tuovan luvun, joka kertoo Suomen teollistumisesta ja sen suurten vientiteollisuusalojen saavuttamasta valta-asemasta. Lisäksi selvitän vielä nykyistä tilannetta, johon vaikuttavat niin se, mitä Ulrich Beck (1992) nimittää riskiyhteiskunnaksi, kuin siirtyminen tietoyhteiskuntaan ja perinteisten teollisuudenalojen merkityksen väheneminen kansantalouden kivijalkana. Tosin ydinvoimalakysymys osoittaa, että vaikka valta karkaakin maan rajojen ulkopuolelle, niin on sitä vielä jäljelläkin. Retoriikan välityksellä ilmenevien valta-asemien lisäksi toivon työni tuovan lisävalaisua siihen, kuinka merkityksellisenä muutoksena ja uhkana päästökauppa energiayhtiöiden ja perinteisen teollisuuden keskuudessa näyttäytyy. Toivon myös, että olen onnistunut välittämään sen hyvin keskeisen ongelman teollisuuden edustajien ja ympäristösuuntautuneiden välisessä dialogissa, että dialogi on hyvin näennäistä, koska arvostuksen kohteet erilaiset.

Valtasuhteiden tutkiminen on kuitenkin vaikeaa, sillä mitään absoluuttista totuutta ja ehdottoman oikeita vastauksia en pysty tarjoamaan. Se olisi vaatinut vähintäänkin aivan toisenlaisia tutkimusmenetelmiä. Uskon kuitenkin pystyväni tarjoamaan hyviä näkökulmia valittua tutkimustehtävää koskien, kokonaiskuvan siitä tilanteesta, mikä nykyisellä energiakentällä vallitsee, sekä niistä kehityslinjoista, jotka siihen ovat johtaneet. Mitä taas aineistoon tulee, olen käyttänyt julkisesti saatavilla olevaa lähdeaineistoa, jota olen huolellisesti tulkinnut, ja rajannut tutkimustehtävän tarkoituksenmukaisuutta silmällä pitäen, en tuloksia manipuloidakseni. Eritystä huolellisuutta on pitänyt noudattaa juuri valitun tutkimusaineiston rajaamisessa ja sen analysoimisessa.

2. VALTA JA VALLANKÄYTTÄJÄRYHMÄT YHTEISKUNNALLISESSA PÄÄTÖKSENTEOSSA

Monenlaiset ympäristöongelmat ovat lisääntyneet sitä mukaa, kun yhteiskunnissa tuottavuus on kasvanut ja elämäntavat ovat muuttuneet - joskin vastapainona on nähty myös kehitystä puhtaampien tuotantomuotojen, sekä tuotannon tehostumisen saralla. Myös kuluttajien ympäristötietoisuus on kehittynyt, mistä on pitänyt huolen muun muassa ongelmien nostaminen näkyvästi esille.

Nykyisistä ongelmista ilmastonmuutos on kaiketikin kaikkein kiperin ratkaista, sillä ilmaston lämpenemiseen vaikuttavien hiilidioksidi- ja muiden kasvihuonekaasujen määrän radikaalia vähentämistä ei nykyisillä tuotantomuodoilla saada aikaan. Ratkaisevassa asemassa ovat energiateknologinen kehitys ja energiapolitiikka, sillä energialähteinä käytetään paljon fossiilisia polttoaineita, jotka aiheuttavat paljon muun muassa hiilidioksidi- ja rikkipäästöjä. Uusiutuvia energialähteitä ei ainakaan vielä pidetä täysin varteenotettavina korvaavina vaihtoehtoina ja virallisissa yhteyksissä niistä puhutaankin edelleen tulevaisuuden energialähteinä. Huoli ilmastonmuutoksesta, sekä energialähteiden riittävydestä onkin ollut päävaikuttaja Euroopan Unionin energiapolitiikan tavoitteiden määrittelyssä, toisen pääkohdan ollessa pohdinta siitä, kuinka Unionin energiaomavaraisuutta parhaiten voitaisiin lisätä.

Yrityselämäsektorin valta on yksi merkittävimmistä tekijöistä, mikä vaikuttaa siihen, missä määrin ympäristöä kuormitetaan tai suojellaan, ja erityisesti energiateollisuus on avainasemassa. Paitsi globaaleja ympäristövaikutuksia, se aiheuttaa myös paikallisia ja alueellisia vaikutuksia. Voittoa tavoittelevalle yrityksille ympäristöarvojen pohtiminen voi tuntua ajan ja rahan tuhlaukselta. (Grübler 1998, 248 ja Doyle & McEachern 1998, 146). Teollisuusyritykset, jotka vuosikymmeniä ovat perustaneet toimintansa fossiilisille polttoaineille, ovat ilmastonmuutoskysymyksessä suurennuslasin alla yhdessä liikenteen kanssa. Doyle ja McEachern (1998, 159) tähdentävät, että ilmastonmuutoskysymys on vaikeusasteeltaan aivan toista luokkaa, kuin esimerkiksi CFC – yhdisteiden vaikutus otsonikerroksen ohentumiseen. Toisin kuin energian tuotanto ja kulutus, CFC – yhdisteet nimittäin eivät ole tehokkaasti toimivan kansantalouden perusta. Paine hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi asettaa paineita

sellaisten halvalla energialla teollistuneiden maiden, kuten Saksan, Yhdysvaltojen tai Iso-Britannian talouskasvulle. Myös öljyn ja hiilen tuottajat, sekä sähköyhtiöt joutuisivat vaaravyöhykkeelle. Ja toisin kuin CFC – yhdisteille, fossiilisille polttoaineille ei yhtä helposti löydy korvaajaa. (mt. 1998, 159). Kysymys korvaavuudesta ei kuitenkaan ole pelkästään uudenlaisen energiateknologian käyttöönottoon liittyvä, vaan myös poliittinen, kustannus- ja valtakysymys.

2.1 Vallan käsitteestä

Suuryritykset ovat merkittäviä yhteiskunnallisen päätösvallan käyttäjiä, millä on merkitystä myös ympäristöä ja energian käyttöä koskevien kysymysten kannalta. Mutta mitä on itse valta? Se on yhtä keskeinen, kuin vaikeasti hallittava käsite. Ei voida käydä keskustelua siitä, kuinka yhteiskuntaa ohjataan puhumatta vallasta edes jollain tasolla. Itse käsitteestä vaan ei kuitenkaan ole yhtään yleisesti omaksuttua ja tarkkaa määritelmää. Yhteiskuntatieteellisestä kirjallisuudesta voidaan kuitenkin löytää vallan perusmalli, jonka mukaan sen tärkein muoto perustuu fyysiselle ylivalalle, ja sitä harjoitetaan komennoin ja käskyin. (Petersson 1989, 27;29). Hannah Arendtin mukaan valta ja politiikka ovat yhteen kietoutuneita käsitteitä, joita ei voida erottaa toisistaan. (Arendt 1963, 200 Lappalaisen 1998, 485 mukaan). Ja kuten Mills asian ilmaisi: ”*All politics is a struggle for power; the ultimate kind of power is violence.*” (Mills 1956, 241).

Valtaa on kaikkialla, missä ihmiset elävät niin lähellä toisiaan, että heidän on mahdollista toimia yhdessä. Valta ei olekaan yksilön omaisuutta, vaan ryhmälle kuuluvaa, ja on olemassa niin pitkään kuin ryhmä on koossa. Ihmisten hajautuessa myös valta katoaa. Se ei siis ole muuttumaton, mitattava tai luotettava entiteetti, eikä erillistä vallan aluetta voida erottaa. Kun esimerkiksi sanomme jonkun olevan vallassa, tarkoitamme, että tietty ihmisjoukko on valtuuttanut hänet toimimaan puolestaan. Oleellista on yksilöllisen ja kollektiivisen vallan riippuvuus ja ainoa vallan rajoitus on toisten ihmisten olemassaolo. (Arendt 1958, 200–201, 1969, 143 Lappalaisen 1998, 484–485; 487 mukaan.)

Barry Hindess (2001, 1) on tutkinut vallan käsitettä pitkältä ajalta, ja tullut siihen tulokseen, että länsimaisessa poliittisessa ajattelussa on vallinnut kaksi valtakäsitystä: valta kvantitatiivisena, laskettavana ilmiönä ja kykynä toimia, sekä valta paitsi kykynä, myös oikeutena toimia. Yhteiskunnallisesta vallasta käydään jatkuvaa kamppailua paitsi luokkien ja puolueiden välillä, myös esimerkiksi perheiden, etujärjestöjen, kansainvälisellä, tai vaikkapa energiapolitiikan kentällä. Vallasta puhuttaessa tavataan useasti viitata Max Weberin esittämään näkemykseen, jonka mukaan valta on toimijan kyky toteuttaa omaa tahtoaan toisten toimijoiden vastustuksesta huolimatta. Weberin mukaan vallassa ei kuitenkaan ole kyse pakottamisesta, vaan siitä, että ihmisjoukko saadaan toteuttamaan annettua käskyä. Jotta näin kävisi, käskyn on oltava legitiimi, eli alamaisten pitää uskoa käskynantajan oikeuteen jakaa käskyjä. Tällainen legitiimi valta, eli auktoriteetti voi perustua kolmentyyppiseen periaatteeseen, joita Weberin mukaan ovat traditio, karisma ja laki. Näistä kolmannen voidaan katsoa olevan tyyppillinen länsimaiselle yhteiskunnalle. (Jokinen & Saaristo 2004, 186–187.)

Riisutuimmillaan valta on kykyä asettaa tavoitteita ja saavuttaa niitä hallinnoimalla omaa ympäristöään. Sosiaalinen valta käsittää lisäksi kaksi muuta ulottuvuutta; distributiivisen ja kollektiivisen. Esimerkkinä ensimmäisestä voi olla tilanne, jossa toinen säilyttää oman tahtonsa ympäristön vastustuksesta huolimatta. Voidaan siis todeta A:lla olevan valtaa yli B:n. Tällöin kyseessä on niin sanottu nollasummapeleli, jossa valtaa oletetaan olevan käytettävissä tietty rajattu määrä, jota toisen on menetettävä, jotta toinen sitä voisi saavuttaa. Tällaisessa näkemyksessä vallalla on distributiivinen luonne. Sillä on kuitenkin myös kollektiivinen puolensa, jolloin yhteistyössä olevat osapuolet voivat liittoutua kolmatta osapuolta vastaan. Todellisuudessa nämä vallan kaksi puolta kuitenkin ovat kuitenkin usein dialektisessä suhteessa. (Mann 1990, 22.) Esimerkiksi suurteollisuudessa ympäristönormien kiristymisen voidaan kokea olevan omasta vaikutusvallasta pois, mutta toisaalta sen ja valtion tavoitteet ovat siinä määrin yhteneväiset, että ”liittoutuminen” kannattaa.

Mannin mukaan valta myös näyttäytyy eri tilanteissa ja yhteyksissä eri tavoin, ja hän onkin luokitellut vallan neljään tyyppiin, joita ovat ekstensiivinen, intensiivinen, autoritaarinen ja diffuusi valta. Näistä ensimmäinen mahdollistaa suurten ihmisjoukkojen organisoinnin ja toinen tiukasti organisoidun vallan, sekä kyvyn organisoida osaottajien huomattavaa sitoutumista. Kolmas vallan tyyppi on ryhmien ja

instituutioiden itsensä hyväksymää ja perustuu kuuliaisuuteen, neljännen tyyppin valta puolestaan on epäkeskittynyttä. Esimerkiksi taloudellinen tuotanto, jakelu-, vaihto- ja kulutussuhteet ovat suhteita, joissa yhdistyy ekstensiivinen ja intensiivinen valta. (mt. 1990, 24–25;49.)

Kysymyksiin vallasta liittyy oleellisesti myös toiminnan ja rakenteen suhde, mitä Anthony Giddens yhteiskuntateoriassaan on käsitellyt. Toiminta ja rakenne ovat tavallisesti esiintyneet toisiaan hylkivinä käsitteinä, mutta Giddens ottaa lähtökohdaksi väitteen, jonka mukaan ne edellyttävät toisiaan. Yhteiskunnallisten järjestelmien rakenteelliset ominaisuudet ovat sekä järjestelmää ylläpitävien toimintakäytäntöjen välineitä, että tuotoksia. Vaikka yhteiskunnissa siis onkin rakenteita, jotka muodostuvat säännöistä, rutiineista ja taktiikoista, ihminen ei kuitenkaan ole näiden uhri, vaan voi käyttää rakenteita hyväkseen ja uusintaa niitä itselleen sopiviksi, luoda uusia rakenteita. Toimijat ovat siis tietoisia siitä tilasta, missä toimivat. Itse vallan käsite liittyykin ennen kaikkea toiminnan käsitteeseen: Toiminnassa on kyse puuttumisesta ulkoisen maailman tapahtumiin ja tiettyjen seurausten tuottamisesta. Näin ollen valtaa transformatiivisena, muutoksia aikaansaavana kykyä voidaan siten pitää käsitteenä, jolla viitataan toimijoiden kykyyn näitä muutoksia tuottaa. Tämä viimekädessä tekee ihmisestä tekijän. Giddens sanookin vallan olevan ilmiö, joka viittaa kaikkeen ihmistoimintaan. Sitä myös käytetään aina yli ja ohi vakiintuneiden institutionaalisten rakenteiden. (Giddens 1984, 93; 118; 146 ja Ruostetsaari 2003, 33.)

Kuten edellä esitellyistä valtakäsityksistä lienee jo osittain ilmennytkin, valta pitäisi ymmärtää nimenomaan suhteena, pikemmin kuin asiana. Näissä suhteissa on kyse siitä kenellä on päätösvalta. Tämä lähestymistapa on lähinnä sitä, miten itse pyrin energiapoliittista kädenvääntöä lähestymään. Siihen, kuka pääsee vaikuttamaan prosessiin lopputulokseen ja päätöksen sisältöön, resurssien merkitys on ratkaiseva. Valtasuhteet sisältävät aina enemmän tai vähemmän vastavuoroisuutta ja se voi olla jopa vaihtosuhte, jossa molemmat voittavat. (Petersson 1989, 30–32.) Myös Michel Foucault kuuluu heihin, joiden mukaan valta on nähtävä suhteena. Näitä suhteita tuotetaan jatkuvassa kanssakäymisessä, ja ne ovat aina intentionaalisia ja ei-subjektiivisiä. Foucaultia kiinnostavat tavoitteet, joita vallankäyttäjät ajavat, kuten voittojen kasautuminen ja etuoikeuksien ylläpito, sillä ei ole olemassa valtaa, jota ei

harjoitettaisi ilman päämääriä. Valtasuhteiden luomisen ja ylläpitämisen tekniikat, esimerkiksi se, minkälaiset instituutiot ja säädökset ylläpitävät valtaa ovat hänen mielenkiintonsa kohteena. Tärkeää on huomion kiinnittäminen ei-juridisiin vallankäytön käytäntöihin ja siihen, kuinka se oikeutetaan. Siellä, missä on valtaa, on aina myös vastustusta, eikä tämä vastustus koskaan ole ulkopuolisessa suhteessa valtaan. Valtaa ei voi paeta, sillä se on aina läsnä. (Foucault 1990, 82; 93–94 Ruostetsaari 2003, 31–32.)

Foucault näkee Giddensia selvemmin vallan sijaitsevan toiminnassa, jolloin valta viittaa myös toiminnan mahdollisuuksiin ja esteisiin. Valta ei ole instituutio tai rakenne, vaan nimi, joka on annettu joukolle monimutkaisia strategisia tilanteita. Valtion suvereenius esimerkiksi on hänen mielestään vain vallan ilmenemismuoto. Eräänkin paljon käytetyn ilmauksen Foucault kääntää ylösalaisin todeten, että ” *politiikka on sotaa, jota vain jatketaan toisin keinoin*”. (Foucault 1990, 92–93.) Mutta miten, ja millaiset ryhmät yhteiskunnallista valtaa ympäristökysymyksissä sitten pyrkivät käyttämään, ja mitkä ovat näiden ryhmien taistelukenttiä?

2.2 Intressiryhmät, resurssit ja valta

Yksi läntisen demokratian järkähtämättömmistä periaatteista on usko siihen, että kaikilla kansalaisilla tulisi olla yhtäläiset mahdollisuudet vaikuttaa julkisen politiikan muotoutumiseen. Vaikka tämä on pyritty takaamaan demokratian edustuksellisuudella, sekä yleisellä ja yhtäläisellä äänioikeudella, kaikki päätöksentekoon vaikuttavat toimet eivät kuitenkaan tapahdu edustuksellisen järjestelmän puitteissa. Yksi esimerkki on intressiryhmien toiminta, mistä on tullut politiikan arkipäivää. Ne toimivat esimerkiksi tiedonlähteinä poliittisille päättäjille, joille niillä on tarjota asiantietoa. (Uhrwing, 2001, 9.) Toimijat pyrkivät muovaamaan harjoitettavaa politiikkaa omia tavoitteitaan myötäileviksi ja niillä on eri tekniikoita lähestyä päättäjiä. Ryhmät voivat turvautua lobbaamiseen tai mielenosoituksiin, lähestyä päättäjiä kirjoituksin tai pyrkiä suoriin kontakteihin. Mikä tahansa ryhmä voi käyttää mitä tahansa keinoja, mutta yleensä kuitenkin varallisuus määrittää keinot. (Bartlett 1973, 56–57 ja Dean 1999, 11.) Areena, jolla politiikanteko tapahtuu, ovat instituutiot. Niihin voidaan lukea kuuluvaksi poliittiset organisaatiot, lait ja säännöt, jotka ovat keskeisiä jokaiselle poliittiselle

järjestelmälle ja jotka jakavat valtaoikeuksia ja vastuuta valtion organisaatioiden välillä. Ne antavat oikeuksia neuvotella ja konsultoida, ja voivat sisällyttää ja sulkea ulos toimijoita päätöksenteosta. (Ruostetsaari 2003, 27.)

Ryhmillä, jotka kokevat ajamansa tavoitteet tärkeiksi, on siis mahdollisuus päästä vaikuttamaan tehtäviin päätöksiin, ainakin teoriassa. Mutta millaiseen läsnäoloon intressiryhmillä sitten on mahdollisuus, on tärkeä kysymys. Ovatko kyseessä suorat kontaktit intressiryhmien ja poliitikkojen kesken vai ehkä kirjoittaminen? Sisäänpääsy johonkin päätöksentekoprosessiin vaikuttamiseen voi Uhrwingin mukaan olla karkeasti jaoteltuna joko

1. avointa ja symbolista
2. avointa ja konkreettista
3. suljettua ja symbolista
4. suljettua ja konkreettista

(Uhrwing 2001, 14–16.) Mitä pidemmälle vallankäytön ytimeen intressiryhmä mieli, se joutuu huomaamaan, että sitä tiukemmiksi käyvät sisäänpääsyvaatimukset. Kun käsiteltävän asian painoarvo kasvaa, vaikeutuu myös sisäänpääsy. Pidemmän päälle tämä johtaa tilanteeseen, jossa toisilla ryhmillä on vapaa pääsy vain niiden asiakysymysten käsittelyyn, joiden merkitys on vähäinen, kun taas osalle aukeavat ovet myös niihin kabinetteihin, joissa käsitellään raskaansarjan kysymyksiä. (mt. 2001, 249–251.)

Intressiryhmiä siis on moneen lähtöön ja toisilla on enemmän painoarvoa kuin toisilla. Mutta mitkä ovat näitä ominaisuuksia, jotka antavat etulyöntiaseman tietyille ryhmille ja pudottavat toiset pois pelistä? Uhrwing nimeää väitöskirjassaan pääasialliseksi selittäväksi tekijäksi resurssit, mutta osaltaan ilmiötä selittää myös teknokraattinen normi, sekä valtion riippuvuus intressiryhmästä, eli käsiteltävän asian merkityksellisyys valtion kannalta. (mt. 2001, 16–17; 33; 261.) Teknokraattisella normilla Uhrwing viittaa Max Weberin klassiseen teoriaan yhteiskuntien byrokratisoitumisen selittäjäksi. 1920-luvulla Weber osoitti, että byrokratisoituminen julkishallinnossa johti vahvaan spesialisoitumiseen, jossa korostettiin yksityiskohtaista asiantietoa. Samanaikaisesti kasvoi vaatimus nopeatempoisuudesta julkishallinnossa. Nämä asiat täsmäävät myös

intressiryhmien vaikuttamismahdollisuuksiin, sillä ne toimivat tiedonlähteinä päättäjille ja joidenkin ryhmien merkitys valtiolle puolestaan on suurempi kuin toisten. Valtio ei ole samalla tavalla riippuvainen kaikista intressiryhmistä, ja jos ne kutsutaankin koolle ja kuultavaksi, ele on usein vain symbolinen jolloin siinä on kyse valtion ideologisesta intressistä kuulla niiden näkökantoja. Se, että jollain intressiryhmällä on pääsylippu jonkin sille tärkeän kysymyksen valmisteluun, ei siis tarkoita, että sillä olisi välttämättä vaikutusta. (mt. 2001, 33; 261.) Foucault on samalla, kannalla sanoessaan ettei niillä, jotka puhuvat, automaattisesti ole valtaa kuulijakuntaan nähden (Foucault 2000, 337 Ruostetsaaren 2003, 32 mukaan).

Toimijoiden resurssit ovat kuitenkin syy numero yksi siihen, miksi toisilla on valtaa ja toisilla ei ole (Dean 1999, 29). Valtio ei aseta esteitä intressiryhmien toiminnalle, mutta niiden omien resurssien puute vaikuttaa niiden mahdollisuuksiin pitää puolensa. Ei ole myöskään merkkejä siitä, että valtio jotenkin ideologisesti syrjisi toisia ryhmiä. Kyse on pikemminkin siitä, että näillä organisaatioilla on pienemmät resurssit. Koska demokraattisissa maissa myös medialla on suuri vaikutus intressiryhmien asemaan päätöksentekoprosessissa, sitä voisi käyttää kompensoimaan puuttuvia resursseja. Kuitenkaan ainakaan Uhrwingin tutkimassa tapauksessa, joka käsitteli Ruotsin ydinvoimasta luopumispäätöstä, yksikään intressiryhmä ei käyttänyt mediakontakteja kompensoimistarkoituksessa. Sen sijaan korkeaa profiilia mediassa pitivät teollisuusjärjestöt.

Mutta mitä resursseilla sitten tarkoitetaan? Usein esiin nostetaan vain taloudelliset resurssit, mutta muita resursseja ovat esimerkiksi lukuisat ja aktiiviset jäsenet, hyvin valitut tavoitteet, sitoutunut jäsenkunta ja strateginen liittoutuminen. Strateginen asema ja kontrolli niihin resursseihin, jotka ovat välttämättömiä yhteiskunnassa, tekninen tietämys, poliittinen sofistikoituneisuus, sekä taloudellinen vahvuus ovat ominaisuuksia, joita voidaan myös perustellusti pitää resursseina. (Uhrwing 2001, 23–24; 231; 248–249.) Edellä kerrotusta käy hyvin ilmi sen vallan vahvuus, mikä suurilla teollisuusyrityksillä Suomessa on. Suurimpia vahvuuksia lienevät taloudelliset resurssit, tekninen tietämys ja strateginen asema.

Tutkimukset ovat lisäksi osoittaneet, että myös organisaatiot, jotka ovat omalla intressialueellaan dominoivia, omaavat paremmat sisäänpääsymahdollisuudet

päätöksentekoprosesseihin. Edullisena vaikutusvaltaisen aseman kannalta nähdään myös se, jos intressiryhmä ajaa ns. ”kovia arvoja”, kuten teollisuuden ja yritysmaailman intressiryhmät, kuin että se ajaisi ”pehmeitä” ympäristöarvoja. Poliitikkojen on vaikeampi jättää huomiotta kovien arvojen ajajat, koska näille on kasaantunut enemmän valtaa. Joissakin tapauksissa yhdistykset ja instituutiot jo pelkällä olemassaolollaan vaikuttavat päätösten lopputuloksiin tehokkaammin kuin niiden tekemiseen näennäisesti osallistuvat henkilöt. Lisäksi etenkin epävirallisissa kontakteissa korostuu se, että vaikutusmahdollisuudet ovat paremmat, jos päättäjät entuudestaan tuntevat luottamusta tiettyjen intressiryhmien edustajia kohtaan.(Lappalainen 1998, 492 ja Uhrwing 2001 16–17; 243; 245.) Mills (1956, 169) huomauttaa, että ensimmäisestä maailmansodasta lähtien ero poliittisen ja taloudellisen ihmisen välillä on kaventunut ja yhä useammat yritysjohtajat ovat löytäneet tiensä politiikan areenalle.

Intressijärjestöjen toimintaa ajatellen ympäristöjärjestöjen toiminnassa mielenkiintoista on niiden, ainakin näennäinen, suhteellisen alhainen kiinnostus suurteollisuutta kohtaan. Asioihin toki puututaan, jos esimerkiksi vesistöihin pääsee jätteitä, mutta muutoin konkreettisen toiminnan tasolla mitattuna tällä rintamalla on yllättävän hiljaista. Kysymys resursseista nousee ainakin väistämättä pintaan, mutta ehkä teollisuus koetaan myös jotenkin (arjesta) etäiseksi ja vaikeasti lähestyttäväksi kohteeksi. Lisäksi tietojen saaminen yrityksistä voi olla kiven takana, jolloin nähdään kannattavampana keskittyä muihin asioihin.

2.3 Eliitit vallankäyttäjinä

Intressiryhmiä kenties paremmin yhteiskunnallisesta vaikutusvallasta pystyvät kamppailemaan eliittiryhmät. Niillä on usein etabloitunut asema yhteiskunnassa ja vallankäytön mahdollisuudet paremmat, koska niiden ei samalla tavalla enää tarvitse käyttää voimavarojaan itsensä esille tuomiseen ja näkyväksi tekemiseen kuin joidenkin pienempien ja uudempien, vailla tunnustettua asemaa olevien ryhmien. Eliittejä löytyy yhteiskunnan eri osa-alueilta ja ne voidaankin nähdä intressiryhmien eliittinä.

Eliitin käsitteen on ottanut käyttöön amerikkalainen valtaa ja eliittejä tutkinut sosiologi C. Wright Mills, (1956, 277–278) joka tarkoittaa sillä lähinnä hallitsevaa luokkaa. Yksinkertaisesta marxilaisesta näkökulmasta katsottuna todelliset vallankäyttäjät löytyvät talouden piiristä, liberaalista näkökulmasta nähtynä taas politiikan. Joidenkin mielestä puolestaan sotakoneiston valta on ylitse muiden. Koska jokainen näistä näkökulmista on kuitenkin hyvin yksinkertaistettu, Mills kehitti eliitin käsitteen, joka käsittää näiden kaikkien ryhmien edustajia. Lisäksi mielestäni on kuitenkin hyvä huomata, että eri aikoina, eri tilanteissa ja eri kysymyksissä painotukset eliittien kesken voivat vaihdella.

Ilkka Ruostetsaari puolestaan on myöhemmin tutkinut suomen eliittirakennetta ja selvittänyt eliittien ja vallankäytön yhteyksiä tutkimalla muun muassa eliittien vuorovaikutusverkostoja. Tutkimuksessa on seitsemän eliittiä: politiikan, hallinnon, elinkeinoelämän, järjestöjen, joukkotiedotuksen, tieteen ja kulttuurin eliitit. Elinkeinoelämän eliittiin on luettu kuuluvaksi suuryritysten pääjohtajat tai toimitusjohtajat, hallituksen puheenjohtajat ja hallintoneuvostojen puheenjohtajat. Eliittiteoria on teoria, joka perustuu väitteelle, että kaikissa yhteiskunnissa on erityisen vaikutusvaltaisia vähemmistöjä, jotka tekevät päätökset. Päätöksiä pidetään tavallisesti poliittisina, koska ne vaikuttavat yhteiskunnan useimpiin osa-alueisiin, vaikka vähemmistö, joka ne tekee, ei pelkästään hallituksen jäsenenä olevista poliitikoista koostukaan. Lisäksi eliittiteoreetikot pitävät valtaa kumulatiivisena: valta tuo lisää valtaa. (Ruostetsaari 2003, 10–11; 42; 44; 108.) Yhteiskunnat siis olisivatkin lähinnä korporatiivisia, eivätkä pluralismin olettamia intressiryhmien temmelyskenttiä. Korporatismiteorian mukaan kun on olemassa perustavanlaatuisia eroja siinä, millaiset ovat eri ryhmien vaikutusmahdollisuudet. Esimerkiksi yritykset käyttävät paljon valtaa koska niiden asema kapitalistisissa demokratioissa on merkityksellinen. (Evans 1995, 242 ja Uhrwing 2001, 25–26.) Eliitit Ruostetsaari määrittelee henkilöiksi, jotka ”*strategisesti keskeisten asemiensa ansiosta vaikutusvaltaisissa organisaatioissa tai formaalisesti organisoitumattomissa ryhmissä kykenevät säännöllisesti vaikuttamaan merkittävien yhteiskunnallisten ratkaisujen muotoutumiseen.*” (Ruostetsaari 2003, 48). Tämä on mahdollista, koska suuret instituutiot, intressiryhmät ja yhtiöt muodollistuvat ja byrokratisoituvat, eivätkä niiden ainesosat enää ole niinkään ihmisiä, kuin asemia, jotka mahdollistavat vallankäytön. (Petersson 1989, 117 ja Lappalainen 1998, 493).

Jo aiemmin viitattiin kenttiin, jotka ovat Pierre Bourdieun tunnetuksi tekemä käsite ja joihin nykyiset pitkälle differoituneet yhteiskunnat ovat jakautuneet. Kenttä on tila, jossa taistellaan, pelisääntöjä joko noudattaen tai rikkoen, tarkoituksena säilyttää kentän suhteet ennallaan tai muuttaa niitä. Kamppailussa on tärkeää sosiaalinen pääoma, eli toimijan verkostot ja hänen kykynsä käyttää niitä. (Bourdieu 1985, 105-106.) Voitaisiin puhua esimerkiksi energiapolitiikan kentästä, jossa vastakkaisia intressejä omaavat osapuolet kamppailevat keskenään siitä, millaisia ratkaisuja pitäisi tehdä. Vahvempi osapuoli, joka paremmin pystyy hyödyntämään verkostojaan ja strategisia asemiaan on kamppailussa vahvoilla ainakin niin kauan kunnes asetelmat muuttuvat.

Kaikki eliitit eivät suinkaan ole yhtä vaikutusvaltaisia ja ne voivat myös olla konfliktissa keskenään. Neuvottelupöydissä ei välttämättä tarvitse istua yhdessä rintamassa. (Mills 1963, 194.) Toisille eliiteille on myös etua asemastaan, sillä esimerkiksi taloudellinen eliitti ei joudu samalla tavalla kontrollin kohteiksi vaaleissa, kuin poliittinen eliitti, vaikka se voi tehdä päätöksiä, joilla on konkreettisempi vaikutus kansalaisten elämään kuin poliittisen eliitin päätöksillä (Ruostetsaari 2003, 54). Eliittirakenteissa voi myös olla yhteiskunnista johtuvia eroja. Ruotsalaisen taloustieteilijän Elisabeth Langbyn mukaan Suomessa esimerkiksi onkin vahva establishmentti Ruotsiin verrattuna, ja maata johtaa ”old boys network” paljon selvemmin kuin Ruotsia. Siinä missä Suomessa taloudellinen ja poliittinen eliitti ovat sulautuneet yhteen, Ruotsissa ne ovat kaksi kilpailevaa leiriä, jotka eivät paljoakaan ymmärrä toisistaan. (mt. 2003, 60).

Arvio ”old boys networkistä” näyttäytyy paikkansapitävänä, sillä Suomen kansalaisten valtakäsityksissä vielä 1970-luvun puolivälissä kansalaiset näkivät vallan olevan poliittisilla instituutioilla, mutta 1990-luvun laman kynnyksellä ja siitä eteenpäin kärkijoukkoon ovat aina kuuluneet talouden instituutiot ja suuryritykset. Laman aikana politiikka koki kansalaisten mielessä renessanssin. 2000-luvun alussa kärkeen kiilasi uutena tekijänä myös EU, mistä on siten muodostunut uusi voimakas eliitti. Siitä kielii sekin, että Euroopan integraatio on lisännyt mielenkiintoa eliittitutkimusta kohtaan sen kansallisiin valtarakenteisiin aiheuttaman muutoksen vuoksi. Kaiken kaikkiaan tulokset viittaavat siihen, että valtarakenteet keskittyivät Suomessa 1990-luvulla, eikä refleksiivisen modernisaation olettamaa kollektiivisuuden purkautumista tapahtunut. (mt. 2003, 40; 67; 259–269.)

Vaikka vaikutusvaltaisia eliittejä pidetäänkin merkittävinä yhteiskunnallisina vaikuttajina, kiivasta keskustelua on käyty väitteen todenperäisyydestä. Voisiko ennemminkin olla niin, että eliitit vain heijastelisivat yhteiskunnassa vaikuttavia rakenteellisia voimia ja instituutioita? Pyramidin huipulla oleva henkilö saattaakin olla vain julkisivu, jota pyramidin alemmat osat liikuttavat. Suurten muutosten ja kriisien tarkastelu vallankäytön yhteydessä on tärkeää, sillä ne voivat aiheuttaa sekä eliittien välisiä konflikteja, että muutoksia niiden toiminnassa ja kokoonpanoissa, eivätkä vaikutukset kaikkiin ryhmiin välttämättä ole yhtä dramaattiset. Voidaankin kai sanoa eliittien sekä saavan aikaan muutoksia, että muutosten vaikuttavan eliitteihin. (Lappalainen 1998, 495 ja Ruostetsaari 2003, 24.)

2.4 Yritykset ja muuttuva toimintaympäristö

Ympäristön suojeluun liittyvissä kysymyksissä konflikti on yksi pysyvimmistä ilmiöistä, olipa kyse sitten saastuttamisesta, metsien hakkuista tai maankäytöstä. Toisella puolella on ympäristö-, toisella taas taloudelliset ja hallinnolliset argumentit. Vaikka yritysten toiminta onkin merkittävä tekijä, joka muokkaa suhteita ihmisten ja ympäristön välillä, se ei kuitenkaan tarkoita, että niistä saa syntipukin kaikkeen. Yritykset ovat käyttäneet myös paljon aikaa ja rahaa torjuakseen ympäristön pilaantumista, olkoonkin, etteivät ehkä aivan oma-aloitteisesti. (Doyle & McEachern 1998, 130, 159.) Teollisuudessa teknologiset parannukset ovat tehostaneet tuotantoa, vähentäneet raaka-aineiden tarvetta ja saaneet aikaan puhtaampia tuotantotapoja. Tuotantomäärien kasvu kuitenkin syö näitä saavutuksia (Grübler, 1998, 228, 289.)

Yritykset ovat kuitenkin hyvin organisoituneita toimijoita, joilla on laillistettu asema, joka suojelee niitä. Ja koska yrityksen tehtävä on tuottaa voittoa, sillä on lukuisia argumentteja, joilla puolustella toimintaansa kritiikkiä vastaan. Kaikki argumentit perustuvat yrityksen toiminnan hyödyllisyyteen. Yritysjohtajat voivat aina vedota työpaikkojen menetyksiin ja ulkomaisen valuutan menetyksiin, sekä toisaalta niihin kokonaistaloudellisiin etuihin, joita sen toiminta valtiolle tuottaa, mikäli aiotaan asettaa joitain rajoituksia. Parantunut tuotannon tehostuminen ja talouskasvu myös oikeuttaa tehokkaasti ympäristölle aiheutetun kuormituksen. Perustella voi myös niin, ettei yritys

aiheuta ympäristövahinkoja yhtään enempää kuin on välttämätöntä. Normaalityapauksessa se implisiittinen valta, mikä yrityksellä on, antaa sen jatkaa toimintaansa entiseen malliin. Suurilla yrityksillä on lähes aina enemmän valtaa ja resursseja, mutta pienet yritykset voivat olla haavoittuvia. (Doyle & McEachern 1998, 131–133, 138–139.)

Myös poliittisella järjestyksellä ja julkisella hallinnolla on tärkeä rooli yritysten toimintaedellytysten määrittelijänä. Esimerkiksi Shell on niin tärkeä Nigerian taloudelle, että sen aiheuttamista haitoista huolimatta hallitus tukee sen toimintaa. Vaikka hallitus olisikin liberaalidemokraattinen, se voi silti sulkea silmänsä ympäristöprotesteilta. Se voi kyllä antaa toimintavapautta ympäristön puolestapuhujille, mutta antaa konkreettisen tukensa kuitenkin yrityksille. (mt. 1998 133–135; 146; 148.)

Doyle ja McEachern ovat eritelleet kolme suhtautumistapaa, mitä yrityksillä on ympäristöön. Rejektionistit kieltäytyvät vaivaamasta päätään ja bisneksiään ympäristöhuolilla, mukautujat puolestaan ovat skeptisiä, mutta ovat taipuneet kuitenkin joihinkin muutoksiin. Mukautuvasta toimintatavasta on tullut yleisin. Kolmas ryhmä, ympäristölähtöiset, sen sijaan ovat sitoutuneet ympäristöarvoihin ja suunnitelleet kaikki tuotantoprosessinsa uudelleen minimoidakseen ympäristövahingot. Tämä taso ei ole vielä kovin yleinen, mutta edustajia löytyy silti kohtalaisesti (mt. 1998, 135–137.)

Myös kestävä kehityksen käsite on ilmaantunut säätelemään yritysten toimia. Yrityksimaailmassa suhtauduttiin skeptisesti tähän konseptiin kun se vahvistettiin Rion maailmankokouksessa 1992. Se tulkittiin aluksi uhkaksi, mutta pian yrityksimaailmassa huomattiin sen omaksumisen olevan tehokas vastaus esitettyä kritiikkiä vastaan. Ei niinkään sen vuoksi, että se olisi muuttanut yritysten tapaa toimia, vaan siksi, että sitä voitiin käyttää eräänlaisena retorisenä suojakilpenä ja jatkaa toimintaa vanhaan malliin. Yritykset myös olivat merkittävästi vaikuttamassa siihen, miten kestävä kehitys Rion agenda 21:ssä määriteltiin. Yritysten sitoutuminen siihen ei siis ole luonut merkittävää poliittista innovaatiota, mutta kun niiden pitää esittää huolensa ympäristöstä, kestävä kehityksen tavoitteet voitiin kaivaa esiin. Yritykset ovat kuitenkin kykeneviä konkreettisiinkin toimiin voittoja unohtamatta, mistä esimerkkinä voidaan mainita vaikkapa tuotannon suunnitteleminen siten, että prosesseissa syntyneet jätteet voidaan käyttää uudelleen lämmöntuotannossa. (mt. 1998, 140–142, 168.)

Globalisaation edetessä on yritysten toimintaympäristö siis muuttunut. Yritykset ovat siirtäneet toimintaansa ulkomaille ja ympäristönäkökohdat ovat yhä näkyvämmiin esillä. Euroopassa vaikuttava tekijä on lisäksi Euroopan Unioni, jonka toimet esimerkiksi energiapolitiikassa näkyvät erilaisina energiapoliittisina direktiiveinä sekä vuoden 2005 alusta alkaneena päästökauppajärjestelmänä. Voimaan tullessaan myös EU:n perustuslakiin olisi ollut kirjattuna saastuttaja maksaa -periaate, sekä kohta, jonka mukaan ympäristöasiat on huomioitava kaikessa päätöksenteossa. Ruostetsaari (2003, 80) pitääkin melko varmana EU-jäsenyyden vaikutusta valtarakenteisiin ja organisaatioiden vaikutusvaltaan.

Koska monet ympäristöön liittyvät ongelmat, kuten ilmastonmuutos, ovat valtioiden rajat ylittäviä, tarvitaan myös rajat ylittäviä yhteisiä toimia. Etenkin energiapoliittisiin kysymyksiin liittyvä ongelma on valtioiden välinen keskinäinen kilpailu ja oman talouden turvaaminen. Poliittisen realismin näkökulmasta, eli valtioiden muodostamassa järjestelmässä vallitsevasta sodan ja rauhan vuorottelun, sekä itsepuolustusosoikeuden näkökulmasta nähtynä voidaan valtioiden yhä katsoa kalkyloivan omia päämääriään. (Ahonen 1998, 172, 175.) Niiden kilpailukyvyyn kannalta tärkeän toiminnan, Suomessa suurten vientiteollisuusyritysten, toimintamahdollisuudet pyritään turvaamaan mahdollisimman hyvin. Valtion kokonaistaloudellinen hyöty ympäristönäkökohtiin nähden on päätöksenteossa ensisijaista. Ahonen (1998, 175) huomauttaakin, että valtiotoimijan tapa toimia ei siis ole muuttunut, mutta globalisaatio ja integraatio ovat vaikuttaneet sen päätöksentekoprosessin monimutkaistumiseen. Valtioiden välinen yhteistyö sääntöjen luomisessa tuntuu välttämättä kulkevan jäljessä. Kasvihuonekaasupäästöt ovat esimerkki globaalista ongelmasta, jota mikään valtio ei yksinään voi ratkaista, koska yksittäiset ponnistelut ovat merkityksettömiä, mikäli toiset jatkavat piittaamatonta toimintaa. Tarvittaisiin menestyksestä kansainvälistä diplomatiia. (Doyle & McEahern 1998, 164-165.)

3. ENERGIAPOLITIIKAN KANSAINVÄLISET PUITTEET

Liittyminen Euroopan unioniin kavensi Suomen kansallista päätöksentekovaltaa ja sitä myötä myös esimerkiksi vientiteollisuuden pelivaraa säätämään tuli uusi tekijä.

Energiapoliittisissa linjauksissa unionin taholta pyritään luomaan yhdenmukaisuutta jäsenmaiden kesken, sekä toteuttamaan kestävästä kehitystä. Konkreettisimmin Suomen vientiteollisuutta koskeva seikka energiapoliittisissa linjauksissa ovat Kioton pöytäkirjassa sovitut päästövähennystavoitteet ilmastonmuutoksen torjumiseksi, sekä tavoitteiden saavuttamiseksi EU:ssa aloitettu päästökauppa. Kansallisten rajojen sisällä vaikutusvaltaisessa asemassa olevan kansantalouden tukijalan asema ei siten lähitulevaisuudessa voi enää toimia yhtä suvereenisti kuin tähän saakka.

Energiakysymys on teollisuudelle tärkeä, sillä Suomessa teollisuus kuluttaa noin puolet maan kokonaisenergiamäärästä. Se selittää sen, mikä painoarvo teollisuudella on energiapolitiikassa. (KTM 2004, 13.) Eniten energiaa kuluu massa- ja paperiteollisuudessa, joka käyttää nykyisin noin 60 prosenttia koko teollisuuden tarvitsemasta sähköstä ja polttoaineista. Seuraavaksi suurimpia energiankäyttäjiä ovat metallinvalmistusteollisuus ja kemian perusteollisuus. (KTM 2001, 35.)

3.1 Energiatilanne EU:ssa ja kestävä kehityksen tavoite

Energialla on keskeinen merkitys niin sosiaaliselle, kuin taloudelliselle hyvinvoinnille, mutta kaikki energiantuotannon vaiheet kuormittavat ympäristöä (EEA 2002, 19). Euroopan unionissa kulutetaan yhä enemmän energiaa, mutta oma energiantuotanto ei kuitenkaan riitä täyttämään energiantarvetta, vaan riippuvuus tuonnista kasvaa jatkuvasti. Tilanne oli tämä vanhassa 15 valtion unionissa, eikä laajentuminen tätä suuntausta heikennä, päinvastoin. EU on maailman toiseksi suurin energiankuluttaja ja suurin energian tuoja, ja sellaisena riippuvainen maailmanmarkkinoiden kysynnästä ja geopolitiikasta. (KOM 2000, 17, 28.) Unionin tavoitteena onkin edistää energiatehokkuutta ja energiansäästöä, lisätä puhtaampien energiantuotantotapojen osuutta energian tuotannossa, sekä vähentää energian tuotannon ja käytön ympäristövaikutuksia. Energiapolitiikan kolme tavoitetta, energiansaannin varmuus, kilpailukyky ja ympäristö ovat voimakkaasti toisiinsa sidoksissa. (EEA 2002, 19.)

Unionin riippuvuus tuontienergiasta on vähentynyt vuoden 1973 60 prosentista nykyiseen 50 prosenttiin, mutta ellei 20 - 30 vuoden sisällä ryhdytä tositoimiin, määrä kasvaa n. 70 prosenttiin. Näihin haasteisiin on kehitetty vastaamaan

energiahuoltostrategia, jonka avulla kohtuuhintainen energiansaanti pyritään takaamaan. Samalla pyritään turvaamaan myös ympäristö ja saavuttamaan kestävä kehityksen tavoite. (KOM 2000, 2, 29.) Uusiutuvilla energiamuodoilla on keskeinen sijansa energiahuoltostrategiassa, sillä kotimaisina energianlähteinä riippuvuutta tuontienergiasta voitaisiin niiden avulla vähentää. Niitä kehittämällä voitaisiin luoda myös uusia työpaikkoja erityisesti pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. (KOM 1997, 4.)

Viimeisen kahdensadan vuoden aikana tapahtunut teollisuuden nousu ja sen mukanaan tuomat ympäristömuutokset ovat aiheuttaneet sen, että ”business-as-usual” – ajattelusta oli siirryttävä kohti jotain, mitä sanotaan kestäväksi kehitykseksi (Carley & Christie 2002, 3).

Kestävä kehitys on termi, josta on olemassa tusinoittain määritelmiä, yksi useimmin käytetyistä on kuitenkin WECD:n (world commission on environment and development), jonka mukaan kestävässä kehityksessä on kyse siitä, että tavoitetaan olemassa olevien sukupolvien tarpeet tekemättä kompromisseja tulevien sukupolvien kohdalla. (Chiras 2001, 8.) Meadowcroft tähdentää, että aina siitä pitäen kun käsite WECD:n raportin kautta tuli julkisuuteen 1987, se on ollut tärkein käsite keskusteltaessa ympäristöstä ja kehityksestä ja se voidaan liittää moniin samansisältöisiin termeihin. Näistä kestävä kehitys on kuitenkin merkityksellisen poliittisesti. Tässä yhteydessä pitää huomata, että kestävässä kehityksessä on kyse nimenomaan prosessista, ei yksittäisestä seikasta ympäristössä. (Meadowcroft 1999, 13,15.) Ja paitsi ympäristöstä, kestävässä kehityksessä on kyse myös sosiaalisesta oikeudesta. Ympäristöhuolen kasvaessa pohdinta oikeuksista sukupolvien kesken nousikin nimittäin huomion keskipisteeseen ympäristöhuolen rinnalle; kestävässä kehitykseen ei päästä vain yhden valtion ponnistuksin. Siihen ei myöskään päästä vain yhdellä, esimerkiksi talouselämän osa-alueella, vaan tavoitteen saavuttaminen vaatii aivan uudenlaista yhteistyötä. (Holliday, 2002, 13.)

Kestävä kehityksen käsitteestä ei kuitenkaan ole ollut yhdistäväksi valtavirran aatteeksi. Holliday epäilee syynä olevan sen, ettei se ole ympäristöryhmien keksintö. Lisäksi painon on liiaksi nähty olevan tulevissa sukupolvissa, nykyhetken tilanteen unohtuessa. Hallituksille ja akateemikoille käsite on vaikea, sillä sitä ei oikein voi mieltää yhdenkään ministeriön tai tieteenalan yksityisomaisuudeksi. Se ei myöskään auta ratkaisemaan mitä asioille, esimerkiksi ilmastonmuutokselle pitäisi tehdä.

(Holliday 2002, 13–14.) Jotta kestävä kehitys saataisiin business-agendalle, ja jotta siitä saataisiin käytännöllisempi, keksittiinkin ottaa käyttöön ekotehokkuuden käsite. Siitä puuttuu kestävä kehityksen sosiaalinen painotus, ja se tarkoittaa tuottamista enemmän vähemmillä resursseilla. Se ei siis aseta rajoituksia, mutta rohkaisee käyttämään vähemmän, mikä puolestaan on omiaan lisäämään kilpailukykyä. (Holliday 2002, 18–19.) Yrityksille tämä tehokkuus- ja ympäristöajattelun yhdistäminen sopii, koska siinä monesti on oikeastaan kyse vain siitä, että sanan ”tehokkuus” paikalle sijoitetaan ”ympäristö”. Ympäristönsuojelu siis jää retoriselle tasolle. (Doyle & McEachern 1998, 139–140.)

Redclifin mukaan kestävä kehityksen konsepti voidaan integroida olemassa oleviin poliittisiin agendoihin. Esimerkiksi EU:n viitekehityksessä tämä voisi tarkoittaa sitä, että kestävä kehitys kytketään kahteen tapaan pitää huolta ympäristöstä: teknologian muutoksiin ja kuluttajien käyttäytymiseen vaikuttamiseen. (Redclift 1999, 67.) Näin on tehtykin, joskin kuluttajakäyttäytymiseen vaikuttaminen tuntuisi olevan aikalailla sivuosassa keskityttäessä teknologian muutoksiin ja talouden instituutioihin kohdistuviin toimiin, jotta voitaisiin toteuttaa kestävä kehityksen mukaista energiapolitiikkaa. Mikä sekin on vaikeaa, sillä kuten Ahonen (1998, 180) huomauttaa, EU:n kokonaisagenda syntyy aina monimuotoisten prosessien kautta, joihin vaikuttavat niin komission oma työohjelma, aiemmin tehdyt päätökset, aikataulut, ulkoiset paineet, jäsenvaltioiden kannat ja puheenjohtajamaan vaihtuminen puolivuositain.

Vanhassa viidentoista valtion unionissa kulutetusta energiasta 41 % saatiin öljystä, 22 % maakaasusta, 16 % kiinteistä polttoaineista (kivihiili, ruskohiili, turve), 15 % ydinvoimasta ja 6 % uusiutuvista. Huonomaineisten kiinteiden polttoaineiden ja ydinvoiman osuuden sähköntuotannosta ennustettiin vähenevän, mutta molempien samanaikainen vähentäminen aiheuttaisi taloudellisia ja energiahuoltoon liittyviä paineita ilman samanaikaista kysynnänhallintapolitiikkaa. Maakaasua sen sijaan pidetään välttämättömänä energian monipuolistamisessa ja mitä uusiutuvien käyttöön tulee, niitä olisi varaa lisätä paljonkin. (KOM 2000, 53; 60.) Nykysuuntauksen perusteella kuitenkin öljyn kulutus tulee kasvamaan Euroopassa, erityisesti uusissa jäsenmaissa. (KOM 2000, 4; 54.) Parjattu ydinvoima on viimeaikoina ollut myös myötätulessa EU:ssa, kun on etsitty keinoja selvittää päästövähennyksistä mahdollisimman vähäisin kustannuksin.

Absoluuttisesti mitattuna suurimpia energiankuluttajia ovat kotitaloudet ja palvelut. Teollisuuden energiankulutus on vakiintunut, mitä vuosina 1985–1998 on erityisesti edistänyt sähkön ja lämmön yhteistuotanto, sekä tekniikan tehostuminen. (KOM 2000, 18.) Pääosin kyse on kuitenkin siirtymisestä vähemmän energiantensiivisempään teollisuuteen, sekä energiantensiivisen teollisuuden siirtymisestä unionin ulkopuolisiin maihin (EEA 2002, 37). Energiankulutuksen murheenkryyni on liikenne, jonka energiantarve kasvaa voimakkaasti (KOM 2000, 19; 33).

Carley ja Christie korostavat, että tarve vaihtoehtoiselle, kestäväälle kehitykselle on suuri, sillä teollistuminen ja kaupungistuminen muuttavat myös kehittymättömämpien yhteiskuntien asukkaita palkasta riippuvaisiksi kuluttajiksi. Tämän päivän köyhät valtiot myös rikastuvat paljon rivakammin, kuin mitä nykyiset teollisuusvaltiot aiemmin. Esimerkiksi USA:lta kesti 50 vuotta tuplata reaaliensiot per henkilö varhaisessa teollistumisen vaiheessaan, kun nykyisin esimerkiksi Kiina ja Etelä-Korea tekevät saman 10–11 vuodessa. Kestävän kehityksen keskeinen ongelma kuitenkin on, että vain pieni osa maailman väestöstä on asemassa, mikä mahdollistaa siirtymisen postmaterialismiin, ei-kulutuskeskeiseen elämäntapaan. Ja tätä vielä vähemmän on niitä, jotka valitsevat tehdä niin. Onkin selvää, että kestävä kehityksen tien kulkeminen vaatii enemmän, kuin vain uusia ekonomisia työkaluja; se on ennen kaikkea poliittinen, ei ainoastaan tekninen prosessi. (Carley & Christie 2002, 37; 40; 44.) Kestävä kehitys on huomioitu myös Kiiton pöytäkirjassa, jonka toisessa ja neljännessä artiklassa maita kehoitetaan implementoimaan sitä edistäviä politiikkatoimenpiteitä. Niitä ovat mm. energiatehokkuuden lisääminen, uusiutuvien käyttö ja tutkimus. Maita kannustetaan myös ryhtymään kansallisiin ja alueellisiin ohjelmiin, jotka koskisivat niin energia-, liikenne- ja teollisuussektoria, kuin myös maa- ja metsätaloutta, sekä jätehuoltoa. (Kyoto Protocol.)

3.2 Uusiutuvat energiamuodot energiahuoltostrategiassa

Uusiutuvien energiamuotojen käytön lisäämisellä on merkittävä rooli energiahuoltostrategiassa pyrittäessä ilmastonmuutoksen torjumiseen ja kestäväan kehitykseen. Paitsi että niiden käyttöä edistävä politiikka koskee energiaa ja ympäristöä,

se liittyy tiiviisti myös työllisyyteen, verotukseen, kilpailuun, tutkimukseen, teknologiaan, ja aluepolitiikkaan (KOM 1997, 7). Uusiutuvia energiamuotoja ovat vesi- ja tuulivoima, biomassa, sekä auringosta saatava energia. Vaikka niitä onkin käytettävissä runsaasti ja niihin liittyvät taloudelliset mahdollisuudet ovat merkittävät, niiden osuus bruttoenergiankulutuksesta on kuitenkin vain kuusi prosenttia (KOM 1997, 4). Komissio onkin asettanut tavoitteeksi kaksinkertaistaa uusiutuvien osuuden energiankulutuksesta kahteentoista prosenttiin vuoteen 2010 mennessä - osana kestävän kehityksen ja toimitusvarmuuden strategiaa (KOM 2000, 65). Niiden käytön kehittäminen edellyttää kuitenkin laajoja poliittisia ja taloudellisia toimia, joista niistäkin on hyötyä vain, jos niihin liittyy kysyntään liittyvää politiikkaa. Edistämistoimenpiteiden kehittämiseen liittyy kuitenkin rakenteellisia esteitä, sillä talous- ja yhteiskuntajärjestelmät on luotu perinteisten energiamuotojen ympärille. Lisäksi olisi vielä tehtävä suuria alkuinvestointeja. (KOM 2000, 64, 67–68.) Tavoitteiden saavuttaminen tulee olemaan vaikeaa, sillä taloudelliset, verotukselliset, hallinnolliset ja kilpailukykyyn liittyvät esteet eivät edistä käyttöönottoa (EEA 2002, 17). Suomi on Euroopan johtavia maita uusiutuvien hyödyntämisessä, koko energiankulutuksesta niistä saadaan 23 prosenttia ja erityisesti bioenergiaa hyödynnetään tehokkaasti (KTM 2000, 12–13). Biopolttoaineresurssit mahdollistaisivat suuremman hyödyntämisprosentin ja sama pätee myös tuulivoimaan ja aurinkoenergiaan. Uusiutuvat eivät kuitenkaan hintakilpailussa pärjää muille energiamuodoille. (KTM 2004, 9; 29.)

Uusiutuvia energialähteitä koskevan kokonaisstrategian laatiminen on tärkeää, sillä ilman johdonmukaista kokonaisstrategiaa niiden markkinaosuudelle asetettua tavoitetta ei saavuteta. Yksin tekniikan kehitys kun ei pysty murtamaan esteitä, jotka ovat luonteeltaan ei-tekniisiä. Toimintasuunnitelman täytäntöönpanossa jäsenvaltioilla on ratkaiseva asema, sillä niiden on päätettävä omista erityistavoitteistaan ja kehitettävä kansalliset strategiansa tavoitteiden saavuttamiseksi. (KOM 1997, 7-8.) Uusiutuvaa energiaa koskevasta valkoisesta kirjassa käy ilmi, että kaksinkertaistamalla uusiutuvien markkinaosuus voitaisiin hiilidioksidipäästöjä vähentää kokonaisella 402 miljoonalla tonnilla vuoteen 1997 verrattuna. Lisäksi, vaikka eri uusiutuviin suunnattavien investointien synnyttämien uusien työpaikkojen määrästä ei varmoja johtopäätöksiä voi

tehdä, on kuitenkin selvää, että investointien aktiivinen edistäminen luo merkittäviä työmahdollisuuksia, sillä uusiutuviin perustuva energiantuotanto on yleensä työvoimavaltaista. Eräiden arvioiden mukaan uusiutuvien käytön kaksinkertaistaminen voisi luoda 500 000 – 900 000 työpaikkaa. (KOM 1997, 13–14; 23.)

Se, miten uusiutuvia voidaan promovoida, riippuu osaksi jäsenvaltioista, sillä niillä on eroja niin luonnonvarojen kuin infrastruktuurin ja markkinaolosuhteiden suhteen (EEA 2002, 51). Esimerkiksi biomassaa on käytettävissä runsaasti, sillä siihen kuuluvat polttopuun ja metsäteollisuuden puupitoisen jätteen ja energiakasvien lisäksi myös maatalouden ja elintarviketeollisuuden jäte, yhteiskunta- ja kotitalousjäte ja jäteliete. Biomassasta saadaan energiaa monipuolisesti ja siitä voidaan tuottaa niin sähköä ja lämpöä kuin polttoainettakin. (KOM 1997, 41.) Suomalainen ja ruotsalainen biomassateollisuus on EU:n menestyksekkäintä, mikä suurimmaksi osaksi johtuu hallitusten tutkimus- ja kehitystyölle antamasta tuesta, yhdessä teollisuuden kanssa (EEA 2001, 58). Uusiutuvien käytön lisäämiseen liittyy kuitenkin vielä sekin ongelma, että ne kilpailevat paitsi fossiilisten polttoaineiden, myös toistensa kanssa; yhden muodon kehittäminen tuntuu olevan aina pois toisilta. Kyse ei ole teknisistä esteistä, vaan pikemminkin energian käyttäjien vastustuksesta ja sitä myötä syntyvästä poliittisen tahdon puuttumisesta.

3.3 Ilmastonmuutos ja ohjauskeinot

Ympäristöongelmat ovat siis nostaneet tapetille fossiilisiin polttoaineisiin ja ydinenergiaan liittyvät ongelmat. Ilmastonmuutoksen torjuminen tulee olemaan erityisen vaikea haaste, jota vastaan kansainvälisessä yhteisössä on taisteltava pitkäjänteisesti. (KOM 2000, 3, 74.) Varsinaiseksi poliittiseksi kysymykseksi ilmastonmuutos nousi 1980-luvulla ns. Brundtlandin komission raportissa, jossa sen uhkatekijöitä käsiteltiin ja suositeltiin maailmanlaajuisen toimintasuunnitelman laatimista päästöjen ehkäisemiseksi. Tärkeä etappi oli myöhemmin, vuonna 1992 Rio de Janeirossa pidetty YK:n ympäristö- ja kehityskokous. Tällöin tehtiin ilmastonmuutosta koskeva puitesopimus, jossa allekirjoittaneet maat sitoutuivat jäädyttämään

vuosituhannen loppuun mennessä kasvihuonekaasupäästönsä vuoden 1990 tasolle. Mihinkään yhteisiin toimiin ei kuitenkaan sitouduttu. (Järvelä & Wilenius 1996, 74.)

Kiotossa 1997 allekirjoitettiin pöytäkirja, joka ratifioinnin jälkeen velvoittaa teollisuusmaat toteuttamaan tiukkoja toimia (KOM 2000, 73). Pöytäkirja toimeenpanosääntöineen on monimutkainen kokonaisuus, johon kuuluu 28 artiklaa. Ne voidaan jakaa päästövelvoite-, toimeenpanoa koskeviin, institutionaaliin, hyväksymismenettely- ja seuranta-artikloihin. Tässäkin pöytäkirjassa monet toimeenpanoon liittyvät kysymykset jäivät avoimiksi, mutta viimein erinäisten jatkoneuvottelujen jälkeen Bonnissa 2001 päästiin poliittiseen läpimurtoon. Tärkeimmät neuvottelukysymykset kattava ns. Bonnin sopimus hyväksyttiin tällöin. (SY607, 14–15, 16.) Itse Kioton pöytäkirja astui viimein voimaan 16.2.2005 Venäjän ratifioitua sen aiemmin syksyllä 2004. Pöytäkirjan artiklassa 25 ilmoitetaan pöytäkirjan tulevan voimaan yhdeksäntenäkymmenentenä päivänä siitä, kun vähintään 55 jäsentä ovat ratifioineet sopimuksen. Se vaatii kehittyneiltä mailta viiden prosentin päästövähennyksiä vuoden 1990 tasosta 2008–2012 mennessä, mutta kukuin maa voi valita, millä alueella vähennykset tehdään. Valtioiden pitää vähentää kasvihuonekaasupäästöjään, joita ovat hiilidioksidi CO₂, metaani CH₄, typpioksiduuli N₂O, halogenoidut hiilivedyt HFC, perfluoriyhdisteet PCF ja rikkiheksafluoridi, SF₆. (Kyoto protocol). Aiemmin EU oli sopinut vähentävänsä päästöjään 15 prosenttia, mutta tavoite on laskenut sittemmin 8 prosenttiin. (EEA 2004, 6.)

Kasvihuonekaasuja muodostuu pääasiassa fossiilisista polttoaineista ja esimerkiksi EU:n hiilidioksidipäästöistä 50 prosenttia on peräisin öljyn, 26 maakaasun ja 23 hiilen kulutuksesta. Näistä sähkön- ja höyryntuotannon osuus on 30 prosenttia, liikenteen 28, kotitalouksien 14, teollisuuden 16 ja palvelusektorin 5. Maailmanlaajuisesti katsottuna EU:n osuus hiilidioksidipäästöistä on melko vähäinen, 14 prosenttia, mutta unioni on sitoutunut näyttämään esimerkkiä päästövähennyksissä ja toteuttamaan voimakasta politiikkaa tavoitteidensa saavuttamiseksi. Kärjistäen voi jopa sanoa, että jos EU lopettaa ilmastopolitiikan, tietää se ilmastopolitiikan loppumista koko maailmassa. (KOM 2000, 71.) Unionissa on otettu käyttöön joitain koordinoituja politiikkoja, jotka johtaisivat päästövähennyksiin. Näihin kuuluvat mm. päästökauppa, kannustaminen uusiutuvien käyttöön, parannukset sähkön – ja lämmön yhteistuotannossa, sekä

energiatehokkuudessa. Tätä unionin ilmastopolitiikkaa toteutetaan sekä kansallisella, että unionin tasolla. (EEA 2004 1-2, 28.)

Vaikka huoli ilmastonmuutoksesta on ensisijainen EU:n politiikassa, ei energiaan liittyviä kasvihuonekaasupäästöjä ole onnistuttu vähentämään toivotulla tavalla. Saksa, joka Britannian ohella on suurin saastuttaja, on tehnyt merkittäviä vähennyksiä haastavasta tavoitteestaan huolimatta. Se ja Britannia vastaavatkin suurelta osin koko unionin vähennyksistä. Teollisuuden päästöt vähenivät 8,8 prosenttia vuosien 1990 ja 1999 välillä suurelta osin juuri Saksan ansiosta. (EEA 2002, 24; 26–27.) EU:n jäsenvaltiot ovat sopineet 2002 kansallisista, taloudellisen tilanteen huomioivasta ns. taakanjakosopimuksesta, jolla pyritään rajoittamaan ja vähentämään päästöjä. Kahdeksan jäsenvaltiota sitoutui vähentämään päästöjään, Saksa eniten n. 250 miljoonaa tonnia. Viisi valtiota sopi päästöjen lisäämisen rajoittamisesta, ja Suomi ja Ranska päästöjen vakauttamisesta vuoden 1990 tasolle. (EEA 2004, 6.)

On arvioitu, että energiankäyttöön liittyvien kasvihuonekaasupäästöjen pudottaminen siten, että Kioton tavoite saavutetaan, tulee olemaan vaikeaa ja ilman lisäjärjestelyjä päästöt olisivat vuonna 2010 suunnilleen samat kuin vuonna 1990. Ja kuitenkin Kioton tavoitteet ovat vasta ensimmäinen askel, sillä pitkässä juoksussa päästöjä pitää vähentää arviolta 70 prosenttia. (EEA 2002, 11, 24.) Esimerkiksi IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) arvioi, että vähennyksiä olisi tehtävä kaksi kolmasosaa. Kuitenkin esimerkiksi vähemmän kehittyneiden maiden päästöjen ennustetaan nelinkertaistuvan seuraavan puolen vuosisadan aikana. (Chiras 2001, 493.)

Välineet, joilla ympäristövaikutuksia säännöstellään, ovat monet, mutta jaettavissa kolmeen kategoriaan: 1) verot, 2) taloudellinen tuki, sekä 3) lait ja rajoitukset. Ympäristölakien säätäjät asettavat yleensä laajoja tavoitteita, mutta tarkempien sääntöjen laatiminen tavoitteiden saavuttamiseksi on eksperttien käsissä. (Chiras 2001, 660.) Esimerkiksi energiapolitiikkaa säätelevät kansainvälisen tason, ylikansallisen tason ja kansallisen tason lait. Osa laeista on ei-sitovia, kunniasanatyyppisiä lakeja. Tällaisia ovat esimerkiksi kansainväliset julistukset, kuten Rion julistus 1992 ja samalta vuodelta peräisin oleva agenda 21. Kioton sopimus on kuitenkin laillisesti sitova, ja siitä pitäisikin suomenkielessä käyttää käyttäytymissopimusta tarkoittavaa protokolla – nimitystä pöytäkirjan asemesta. Ylikansallisesta lainsäädännöstä esimerkiksi käy EU:n

energiastrategia direktiiveineen, asetuksineen, määräyksineen ja päätöksineen. EU:n lainsäädäntö on laillisesti sitovaa, mutta toisaalta direktiivin muodon voi toteuttaa välittämättä sisällöstä. Esimerkiksi polttoaineverodirektiivi vaatii fossiilisten polttoaineiden verotusta, mutta ei uusiutuvien verottamista jättämisestä. Niinpä esimerkiksi Suomessa biopolttoaineiden vero on korkeampi kuin fossiilisten. (Ari Lampinen: EU:n Energiapolitiikka luontosarjan kalvot-kevät 2005.)

Euroopan unionissa sekä ilmastonmuutos, että energian sisämarkkinat ovat aiheuttaneet sen, että energiapolitiikkaan on tullut uusi yhteisöulottuvuus. Voikin pohtia, ovatko jäsenvaltioiden omat, yhteen sovittamattomat energiapoliittiset päätökset enää perusteltuja. (KOM 2000, 14.) Koska tähän mennessä yritysten toimet esimerkiksi yhdenmukaistaa energia-alan verotusta ovat epäonnistuneet, olisiko syytä toteuttaa perinpohjainen uudistus energia-alalla ja huomioida siinä ympäristöpoliittiset tavoitteet? Yhdenmukaistamisen puute voi nimittäin johtaa kilpailun vääristymiseen jäsenvaltioiden välillä, mikä puolestaan tekee hallaa ilmastopolitiikalle. (KOM 2000, 15, 83.) Yhteisön sääntelyllä olisi useita etuja ja se toimisi parhaiten vedettäessä suuria linjoja energia-alan, liikenteen ja ympäristöalan veropolitiikassa. Toimiminen yhteisön tasolla olisi asianmukaista myös siksi, että käytännön vaikeudet energiapolitiikan tiettyjen kohtien täytäntöönpanossa liittyvät valtiontukiin. (KOM 2000, 84.) Ekholm huomauttaa lisäksi, että vaikka Kioton pöytäkirja onkin esimerkki siitä, kuinka unioni esiintyi kansainvälisesti yhtenä viidentoista sijaan, monessa asiassa ollaan kuitenkin oltu pikemmin vaatimattomia, kuin aikaansaavia, eikä minimistandardien antamisella oikein voi profiloitua edelläkävijäksi. (Ekholm 2003, 178.) Moni ympäristövaikuttaja näkee ilmastonmuutoksen torjumisen erityisen vaikeana siksi, että torjuntaoperaatio kohdistuu välttämättä globaalin järjestelmän hegemonisiin rakenteisiin, koska jäljet johtavat teollisen tuotannon rakenteisiin ja tuotantomuotoihin, sekä sitä kautta edelleen länsimaiseen elämäntapaan (Järvelä & Wilenius 1996, 100.)

3.4 Päätöksenteko Euroopan Unionissa

EU:ta on luonnehdittu monitasoiseksi poliittiseksi järjestelmäksi, jonka eri tasoilla – paikallisella, alueellisella, jäsenvaltioiden ja unionin tasolla – päätöksenteko on vahvasti toisiinsa linkittyntä. Tästä johtuen esimerkiksi energiapolitiikassa yhteisen linjan

luominen ja tavoitteiden asettaminen ei käytännössä ole onnistunut tavoitteiden mukaisesti. Suunnitelmia ja ohjelmia laaditaan, mutta yhteisymmärrykseen ei päästä, kun kukin jäsenvaltioista kiskoo omaan suuntaansa. Lisäksi korostuu vielä unionissa noudatettava subsidiariteetti- eli toissijaisuusperiaate, jonka mukaan unioni on toimivaltainen vain silloin, jos perustellusti voidaan ennakoida, etteivät jäsenvaltiot saavuta asetettuja tarkoituksia. (Raunio 1998, 27, 39.)

Ylintä päätöksentekovaltaa unionissa käyttää neuvosto. Se kokoontuu eri kokoonpanoissa, aina käsiteltävästä asiasta riippuen, ollen toimitelmistä se, jolla on valta hyväksyä yhteisön lainsäädäntö. Asioista se päättää joko yksimielisesti, yksinkertaisella enemmistöllä tai määräenemmistöllä. (KOM 1996, 26.) Neuvoston tärkeimmät tuotokset ovat erilaiset direktiivit, asetukset, päätökset, lausunnot ja suositukset. Vastuu neuvoston päätöksistä on viime kädessä kansallisilla ministereillä, sillä hallituspuolueiden ministerit edustavat jäsenmaita ministerineuvostossa ja Eurooppa-neuvostossa. Tällä tavoin myös kansalliset toimielimet ovat vaikuttamassa EU-politiikkaan. (Raunio & Wiberg 1998, 25, 106, 110.) Neuvosto jakaa mielipiteitä, sillä toisille se on integraation jarruttaja, joka on jatkuvasti konfliktissa muiden toimielinten kanssa ja pyrkii estämään komission ja parlamentin uudet ideat vetoamalla kansalliseen etuun. Toisille se puolestaan edustaa tervettä järkeä. Neuvostossa siis kiteytyy kilpailu ylikansallista päätöksentekoa toivovien ja toisaalta taas hallitusten välistä yhteistyötä suosivien osapuolten kesken. (Wiberg 1998, 111.)

Toimeenpanovallan käytöstä yhteisössä vastaa Euroopan komissio, jonka tehtävänä on huolehtia, että yhteisö hoitaa sille uskotut tehtävät. Kustakin jäsenmaasta valitaan vähintään yksi komissaari, joka ei kuitenkaan saa vastaanottaa yksittäisten jäsenvaltioiden toimeksiantoja. (KOM 1996, 28–29.) Kansanedustuselimenä unionissa puolestaan on parlamentti, jonka jäsenet eri jäsenmaista valitaan suorilla vaaleilla. Parlamentti voi tietyin edellytyksin osallistua yhteisön päätöksentekoon, mutta yhteisön ylin lakiasäätävä elin se ei ole, eikä sillä ole itsenäistä aloitevaltaa. Konkreettisimmillaan sen valta on yhteisön talousarvion ja komission valinnan yhteydessä. Unionissa on lisäksi tuomioistuin, jonka nojalla yhteisön perustamissopimusten ja niiden nojalla annettujen säädösten tulkinta on. Tuomioistuimessa käsitellään jäsenvaltioita ja yhteisön toimielimiä vastaan nostetut kanteet. Talousarviota puolestaan valvotaan erityisen tilintarkastustuomioistuimen

toimesta. (KOM 1996, 30–33.) Energiapolitiikkaan liittyen esimerkiksi Suomea vastaan on nostettu kanne päästökauppadirektiivin toteuttamisen osalta.

Kansallisvaltioista poiketen yhteisöllä ei ole yleistoimivaltaa, vaan se voi tehdä päätöksiä vain asioista, jotka jäsenvaltiot ovat sille delegoineet. Kyseessä on siis ns. lainalaisuusperiaate. Päätöksentekovallan aste vaihtelee toimintalohkosta riippuen, jonka karkeasti jaotellen voidaan sanoa olevan suurin markkinatalouden toimintaan liittyvissä kysymyksissä, pienempi taas yhteiskuntapolitiikassa. Vähäisintä se on jäsenvaltioiden turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. (KOM 1996, 35–36.)

Yhteisön toimivalta on ensisijaista esimerkiksi sisämarkkinoiden toteuttamisessa, kauppapolitiikassa, kilpailupolitiikassa, maatalouspolitiikassa, alue- ja rakennepolitiikassa, sekä talous- ja rahaliitossa. Sen sijaan juuri teollisuuspolitiikassa, verotuksessa, energia- ja liikennekysymyksissä, ympäristöasioissa sekä sosiaalipolitiikassa yhteisöllä on puolestaan vain koordinoiva rooli, päävastuun pysyessä jäsenvaltioilla. Energia-asioissa yhteisöllä on toimivaltaa vain, kun on kyse sisämarkkinoista tai hiilidioksidipäästöjen vähentämisestä. Yhteisöllä on kuitenkin valta tehdä eriasteisia päätöksiä, joista *asetukset* ovat esimerkki yhteisistä säädöksistä, jotka tulevat voimaan sellaisenaan. *Direktiivit* puolestaan ovat lainsäätämishojjeita, joiden kanssa jäsenvaltiot itse päättävät, miten ne kansallisessa lainsäädännössään huomioivat direktiivin sisältämän tarkoituksen. *Päätökset* puolestaan ovat edellisiä konkreettisimpia säädöksiä, jotka sellaisenaan sitovat ainoastaan päätöksen kohteita. (KOM 1996, 37, 46.)

Koska unionilta puuttuu toimivalta ja yhtenäisyys energia-alalla, sillä ei ole neuvottelueikä painostuskeinoja. Yhteisen energiapolitiikan puuttumisen vuoksi neuvottelumahdollisuudet ovat olemattomat, mikä vaikeuttaa tavoitteiden saavuttamista. Verotus ja ”saastuttaja maksaa” – periaatteen soveltaminen, joita EU:n kuudennessa ympäristöohjelmassa painotetaan, olisivat hyviä tehokkaaseen energiankäyttöön ohjaavia työkaluja, mutta jäsenvaltioiden välisten merkittävien energiaverotuksellisten erojen yhtenäistämistä ei ole päästy sopuun. Komissio on vuosien aikana tehnyt verotusta koskevia ehdotuksia, mutta laihoihin tuloksiin, sillä neuvosto on jättänyt ne huomioimatta. (KOM 2000, 38, 76, 110 ja EEA 2002, 18.) Jäsenmaat myös tekevät ratkaisuja kansallisesta näkökulmasta käsin, eivätkä ole valmiita luovuttamaan unionille

toimivaltaa kansallisesti tärkeissä asioissa (Raunio 1998, 21). Ekholminkin mukaan esimerkiksi juuri monet tärkeät ympäristökysymykset ovat kansallisella tasolla niin vahvasti politisoituneita, ettei niitä haluta nostaa neuvostoon enemmistöpäätöksin ratkaistaviksi. Tämä ongelma luultavammin vain pahenee unionin laajentumisen myötä, sillä uudet jäsenmaatkaan tuskin vapaaehtoisesti pyrkivät kustannustaakkaansa lisäämään. (Ekholm 2003, 177–178.) Ja koska ympäristöpolitiikassa noudatetaan läheisyysperiaatetta, tarkoittaa se etenkin hallinnossa sitä, että painopiste myös pysyy jäsenvaltioiden tasolla (KOM 1996, 61). Niin kauan, kuin EU ei kykene lähentämään jäsenvaltioiden energiaverotusta, on epätodennäköistä, että pystyttäisiin ottamaan käyttöön saastepäästöihin tai hiilidioksidiin kohdistuvia veroja. Jäsenvaltiot kun eivät ole osoittautuneet halukkaiksi kehittämään sellaista yhteisötason toimintaa, jolla olisi sitovat tavoitteet. (KOM 2000, 85–86.)

Toimeenpanokäyttäytymisessä jäsenmaan poliittinen kulttuuri tuntuu olevan voimakkaimmin määräävä tekijä; Vakaan poliittisen kulttuurin maat tuntuisivat olevan muita maita kuuliaisempia noudattamaan unionin sovelluksia. Sen sijaan yleisellä EU:n kannatuksella tai korporatismiin asteella ei näytä olevan paljoakaan vaikutusta kansalliseen toimeenpanoon. Energiapolitiikka kuuluu niihin lohkoihin, joilla on eniten vaikeuksia toimeenpanossa, juuri kansallisten etunäkökohtien tähden. (Lampinen & Uusikylä 1998, 245; 247–248.) Unionin määräysvalta kasvaa kuitenkin koko ajan ja erilaiset intressiryhmät ovatkin alati aktiivisempia toimissaan vaikuttaa komission aloitteisiin ja kannanmuodostukseen. Tämänkaltaisen edunvalvonnan voidaankin suoraan nähdä olevan seurausta unionin kasvavasta toimivallasta. (Rehn 1998, 70.) Erilaiset etujärjestöt ovat saavuttaneet tärkeän roolin unionin päätöksenteossa lobbaamalla unionin ja jäsenvaltioiden poliittisia toimijoita, erityisesti komissioon kohdistuva lobbaus on lisääntynyt. Järjestöt ovat onnistuneet rakentamaan moninaisia vaikutuskanavia ja kontakteja niin unionin kuin kansallisenkin tason instituutioihin voidakseen paremmin ajaa etujaan. (Raunio 1998, 27.) Yksi niistä osa-alueista, joilla eturyhmillä on vahvat asemat, on juuri energiasektori. Etujärjestöillä lieneekin siis jonkinlaista valtaa myös toimeenpanovaiheessa. (Lampinen & Uusikylä 1998, 250.) Samaa mieltä on myös Chiras (2001, 663) joka niin ikään ajattelee lobbareilla olevan vaikutusvaltaa lainsäädäntöprosesseissa.

3.5 Päästökaupasta

Energiahuoltostrategiassa Euroopalle todetaan, että Kioton sitoumusten noudattaminen ja kasvihuonekaasupäästöjen hallinta edellyttävät erityisesti energiapoliittisia ja liikennettä koskevia toimenpiteitä. Siksi unionin olisi sitouduttava toteuttamaan konkreettisia, erityisesti verotukseen, sääntelyyn ja uusiutuviin liittyviä toimia. (KOM 2000, 75.) EU:n energiapoliittisista ohjauskeinoista päästökauppa on eniten huomiota saanut, ja elinkeinoelämän edustajien piirissä eniten närää aiheuttanut toimenpide. Se johtunee siitä, että päästökauppa on myös konkreettinen, jäsenmaita sitova toimenpide, joka muiden keinojen, mm. energiaverotuksen harmonisoinnin epäonnistumisen vuoksi ajettiin väkisin läpi, jotta Kioton päästövähennystavoitteet saavutettaisiin. (Lampinen: EU:n energiapolitiikka –luentokalvot kevät 2005 Jyväskylän yliopisto). Suomen vientiteollisuuden piirissä Suomen osalle lankeavia päästövähennystavoitteita on kritisoitu mahdottomiksi saavuttaa. Samaten on kritisoitu myös entistä ympäristöministeriä Satu Hassia, jonka johdolla sopimukset taannoin allekirjoitettiin.

Päästökaupan ensisijainen funktio on ympäristöpoliittisen ohjauksen kustannustehokkuuden parantaminen. Sillä voidaan hyvin myös saavuttaa haluttu ympäristön tilan tavoite. Kun määritellään kauppa-alue ja päästöjen kokonaismäärä alueella, puhutaan päästökuplasta. Kaupan yhteydessä puhutaan myös päästötalletuksista tai päästöpankista, millä tarkoitetaan toiminnanharjoittajan oikeutta siirtää päästöoikeutensa tulevaisuudessa käytettäväksi. Tämä elementti on mukana myös EU-päästökaupan ehdotuksessa. Päästökorvauksella puolestaan tarkoitetaan sitä, että uuden yrityksen tullessa markkinoille, tai vanhan laajentaessa toimintaansa, sen on hankittava päästöoikeuksia päästöjään vastaava määrä. (Määttä & Pulliainen 2003, 194.)

Päästökauppajärjestelmät voi jakaa kahteen ryhmään: ”cap-and-trade” – järjestelmiin, joissa kauppaa käydään päästöoikeuksilla, sekä ”baseline-and-credit” – järjestelmiin, joissa kaupankäynnin kohteena ovat päästöjen vähentämisestä saatavat hyvitykset. Näissä molemmissa on lisäksi määriteltävä toiminnot, joihin toimenpiteet kohdistetaan. ”Cap-and-trade” – mallissa toimijat voidaan jakaa kahteen luokkaan: ”upstream” – mallissa toimijoita olisivat fossiilisten polttoaineiden tuottajat, maahantuojat ja

jalostajat, ”downstream” – mallissa puolestaan käyttäjät, esimerkiksi teollisuuslaitokset ja sähkön ja lämmön tuottajat. Edellisten mallien lisäksi päästökauppajärjestelmän tavoite voi olla joko kiinteä, päästöjen absoluuttisen määrän vähentämiseen tähtäävä, tai sitten suhteellinen, jolloin tavoitteeksi voidaan ottaa päästöt tuotetonna kohden. Eri vaihtoehtoja voi yhdistellä järjestelmää toteutettaessa; esimerkiksi kahdessa Kioton joustomekanismissa, JI (yhteistoimeenpano) - ja CDM (puhtaan kehityksen mekanismi) – hankkeissa käytetään ”baseline-and-credit” – menettelyä. EU:n päästökauppajärjestelmä puolestaan on muotoa ”cap-and-trade” kiinteillä hiilidioksidin päästötavoitteilla. Kauppa toteutetaan ”downstream” – mallisena siten, että vain suurimmat hiilidioksidin päästökohdet ovat mukana. (KTM 2004, 9.) Päästökauppa ja JI ovat teollisuusmaiden keskinäisiä, CDM puolestaan teollisuus- ja kehitysmaiden välinen hanke (SY607,).

EU:n päästökauppa on yhteisön politiikkatoimi kasvihuonekaasujen vähentämiseksi. Kauppa käynnistyi vuoden 2005 alusta päästökauppadirektiivin 2003/87/EY nojalla. Sen piiriin kuuluvat suuri- ja keskikokoiset energiantuotantolaitokset ja paljon energiavaltaista prosessiteollisuutta. Direktiivi koskee tällä hetkellä hiilidioksidipäästöjä, mutta sen on mahdollista myöhemmin laajentua koskemaan muitakin kasvihuonekaasuja. Päästökaupan alettua kaupan piiriin kuuluvat laitokset eivät ilman päästölupaa saa tuottaa hiilidioksidipäästöjä, vaan niiden on haettava päästölupa sijaintimaansa viranomaiselta. Laitokset ovat myös velvoitettuja päästöjensä seurantaan ja raportointiin. Päästökaupan piiriin kuuluville laitoksille tulee yhteinen päästötavoite, joka samalla on päästöoikeuksien kokonaismäärä. Joissain jäsenmaissa päästöt ylittävät liikkeelle laskettujen päästöoikeuksien määrän, joissain taas syntyy samansuuruinen alitus, ja vähennykset tehdään siellä, missä se on edullisinta. Korkea rangaistusmaksu takaa, että päästötavoite myös saavutetaan. Päästöoikeuksia jäsenmaat voivat jakaa toimijoille joko maksutta tai huutokauppaamalla. Suomessa jako on ensimmäisellä kaudella 2005–2007 maksuton. (KTM 2004, 9-10, 12.)

Ottaessaan päästökaupan käyttöön EU maat siirtävät osan päästötavoitteiden täyttämistä yhteisön alueen yritysten huoleksi. Kaupankäynnin seurauksena syntyvä päästöoikeuden hinta määrittää päästöjen vähentämisen taloudellisen perustan, joten mikäli markkinoilta saatavat päästöoikeudet ovat edullisempia hankkia, kuin itse vähentää päästöjään, ostaminen kannattaa. (KTM 2004, 11.) Päästöoikeusmarkkinoilla

korkeiden rajakustannusten yritykset toimivat siis ostajina ja alhaisten rajakustannusten yritykset myyjinä (Määttä & Pulliainen 2003, 195). Päästökauppa ei siis vähennä päästöjä, mutta on kuitenkin kustannustehokas tapa saada aikaan haluttu ympäristövaikutus (SY607, 39). Kioton protokollan mukaisessa päästökaupassa teollisuusmaat voivat käydä keskinäistä kauppaa hiilidioksidipäästöillä, ja kansainvälisen päästökaupan on määrä alkaa Kiotossa sovitulla kaudella 2008–2012 (KTM 2004, 9). Pöytäkirjassa päästökauppaa käsitellään artikkelissa 17 (Kyoto protocol). Kauppaa voivat keskenään käydä vain Kioton pöytäkirjan B-liitteen teollisuusmaat, jotka ovat sen ratifioineet. Osapuolet voivat myös valtuuttaa yrityksiä käymään päästökauppaa. (SY607, 38.) EU:ssa vuoden 2005 aloitettu päästökauppa voidaan nähdä eräänlaisena harjoitusjaksona ennen päästökaupan todellista alkamista. Tämän puolesta puhuu sekin seikka, että vaikka vähennystavoitteiden mahdottomuutta on kritisoitu, nykyiset tavoitteet ovat auttamatta riittämättömiä pitkässä juoksussa, mikäli ilmastonmuutosta todella pyrittäisiin hillitsemään.

Suomen kansallisen ilmastostrategian selvitykset osoittavat kasvihuonekaasujen vähentämisen aiheuttavan kansantaloudellisia kustannuksia, jotka heikentävät kansantuotetta kaudella 2008–2012. Tällöin vähennystavoitteet kovenivat pyrittäessä täyttämään Kioton sitoumukset. Päästötavoitteiden saavuttamisen kustannukset riippuvat kuitenkin valituista toimenpiteistä. Selvityksissä on osoitettu, että EU:n päästökaupalla voidaan pienentää päästövähennyskustannuksia; päästöoikeuksien hankinnan aiheuttamat lisäkustannukset jäävät korkeillakin päästöoikeuksien hinnoilla niin alhaisiksi, että ostaminen kannattaa. (KTM 2004, 29–31.) Päästöoikeuksien hinnat ovat kuitenkin heilahdelleet ja kustannukset tavataan etukäteen arvioida aina todellisuutta suuremmiksi. Todelliset taloudelliset vaikutukset eivät kuitenkaan ole vielä selvillä, ja niiden erottaminen esimerkiksi kilpailupolitiikkaan liittyvistä kustannuksista on vaikeaa. Verrattuna tavanomaiseen hintojen liikehdintään ne jäänevät kuitenkin pieniksi.

Globaalin maailmantalouden järjestelmässä käy yhä vaikeammaksi tehdä pitkälle tulevaisuuteen vaikuttavia valintoja kansallisista lähtökohdista käsin. Etenkin energiapoliittista päätöksentekoa seuraavat vaikutukset eivät tunne valtiollisia rajoja,

joten paineet koko maailman kattavan toimintasuunnitelman, tai edes sitä viitoittavien linjausten aikaansaamiseksi ovat kovat ja aika kortilla.

4. SUOMI TEOLLISTUU JA VAURASTUU

Suomen muuttuminen takapajuisesta maatalousvaltiosta yhdeksi eturivin teollisuusmaista on käynyt nopeasti. Paitsi että kehitystä ovat ohjanneet kansainväliset markkinat ja teknologian kehittyminen, sitä on myös tietoisesti ohjattu erilaisin valtionhallinnollisin toimin. Myös kansallisuusaatteella on ollut osansa teollisen tuotannon edistämisessä, eikä merkityksettä jää myöskään sotakorvaustuotanto ja ympäristönsuojeluun havahtuminen.

4.1 Valtion toimet ja tullipolitiikka

Ruotsin vallan aikana edellytykset taloudelliselle kehitykselle Suomessa olivat huonot, sillä kaikki voimavarat oli suunnattu palvelemaan emämaan sotilaallista potentiaalia. Ruotsin suurvaltakaudella Suomen vähäisen teollisuuden johtoasema oli rautateollisuudella ja 1600-luvulta lähtien maahan muodostettiinkin useita rautaruukkeja valtion tuen turvin. Ruukinomistajat puolestaan läheisten valtiojohtolisten suhteidensa turvin pystyivät varsin hyvin ajamaan etujaan. (Kuusterä 1999, 56–57.)

Siitä, koska Suomi varsinaisesti alkoi teollistua, ei vallitse yhdenmielisyyttä, mutta kolme yleistä vaihtoehtoa ajankohdalle voidaan kuitenkin löytää. Teollistumisen alkuvuosikymmeneksi on ehdotettu niin 1830–1840-lukuja, jolloin Finlaysonin puuvillatehtaasta kehkeytyi suuryritys, kuin 1860-lukuakin, jolloin Suomen taloudelliset kytkennät muuhun Eurooppaan lujittuivat ja teollisuudelta poistettiin lainsäädännölliset esteet. Myös 1890-lukua on ehdotettu; silloin teollista tuotantoa harjoitettiin jo suuremmassa mittakaavassa. Karisto kallistuu Matkalla nykyaikaan -kirjassa 1860-luvun puolelle, jolloin tapahtui myös kulttuurin suuri murros ja koulutus avasi väylän sosiaaliselle liikkuvuudelle. Tuolloin myös kaupunkiväestön määrä kasvoi. Kansainväliset vertailut osoittavat kuitenkin Suomen teollistumisasteen olleen koko autonomian ajan alhainen ja Suomi teollistui vielä suhteellisen myöhään teollistuneita muita pohjoismaita

myöhemmin: teollisuusväestön osuus ammatissa toimivista oli vielä vuonna 1875 vain 4 prosenttia, Ruotsissa sentään 18 prosenttia (Karisto, Takala, Haapoja 1998, 14, 18).

Lähtökohdat siis eivät olleet järin häävit, mutta siitä huolimatta Suomi on kuitenkin lyhyessä ajassa noussut yhdeksi johtavista teollisuusmaista ja paljon on saanut tapahtua, jotta tähän tilanteeseen on päästy. Mitä siis on tehty? Zetterberg ja Pulma (2003, 433) tietävät ainakin kertoa, että vaikka maan teollistumisaste alhainen olikin, niin autonomian ajan ensimmäiset 50 vuotta muodostivat kuitenkin aikakauden, jolloin Suomen talouselämässä tapahtui muutos, joka loi perustan teollistumisen läpimurrolle 1800-luvun lopulla. Tämä kehitys tapahtui toimintaa tarkkaan säädelleen valtion siipien suojassa.

Teollistumista edisti ensinnäkin hallituksen elinkeinopolitiikan muuttuminen, kun markkinatalouden esteet purettiin muutamassa vuosikymmenessä (Karisto ym. 1998, 15). Elinkeinolainsäädäntö uudistettiin 1860-luvulla, ja valtiovallan aktiivinen rooli teollistumisensa alkuvaiheessa olleessa Suomessa on varmasti ylipäätäänkin ollut keskeisempi kuin monessa muussa maassa. Voimakkaampi sysäys tuli kuitenkin omien rajojen ulkopuolelta, sillä valtion toimia perustavammin vaikutti ulkomailla tapahtunut taloudellinen kehitys. Myös tullipolitiikka oli tärkeässä roolissa. Vuonna 1859 säädettiin uusi tullitaksa, joka poisti aiempia tuonti- ja vientikieltoja ja samalla myönnettiin myös vapauksia Venäjän vientiin. (Heikkinen & Hoffman 1982, 53–54.) Aivan ratkaiseva merkitys oli sillä, kuinka maailmanmarkkinoiden imuvoima tarttui Suomen puuvaroihin, sillä esimerkiksi paperiteollisuudessa kotimarkkinoiden osuus myynnistä oli pieni. Teollisuuden kehityksen olennaisin este, markkinoiden riittämättömyys, poistui 1800-luvun jälkipuolelta alkaen, kun kotimarkkinakysyntä alkoi kasvaa ja maailmankauppa samanaikaisesti vapautui. (Heikkinen & Hoffman 1982, 82 ja Karisto ym. 1998, 15.) Kaiken kaikkiaan Suomen ulkomaankauppa kasvoi 1800-luvun puolivälistä erittäin voimakkaasti aina ensimmäiseen maailmansotaan asti, ja samalla sen sisällössä tapahtui syvälinen muutos. Metsäteollisuustuotteiden viennin määrä ja länsiviennin osuus kasvoi. (Rasila 1982, 97.)

Kuusterä ei kuitenkaan halua vähätellä valtion suoraa ja välillisiä toimenpiteitä 1800-luvun kehitysvaiheissa, vaan nostaa esiin jo myös ennen vuotta 1859 harjoitetun tullipolitiikan merkityksen Suomen haparoivalle varhaiselle teollisuudelle. Autonomian ajan ensimmäisinä vuosikymmeninä valtion päällimmäinen tehtävä oli vapautua Ruotsin vallan

aikaisista taloudellisista siteistä ja juuri tullipolitiikka oli tässä avainasemassa. 1820-luvun alkuun saakka Suomen tullitaksat tosin olivat suoraa käännöstä venäläisistä vastaavista, mutta vuoden 1835 kauppa-asetuksen turvin varmistettiin kuitenkin Suomen metalliteollisuuden tuotteiden vienti Venäjälle. Ilman tätä tullieroä pääsy Venäjän markkinoille, jotka toimivat vielä hyvässä harjoituskenttänä lähettäessä kilpailemaan taloudellisesti kehittyneemmän Länsi-Euroopan tuotannon kanssa, olisi ollut vaikeaa. Laajojen itämarkkinoiden ansiosta Suomen teollisuus kuitenkin kykeni laajamittaiseen tuotantoon jo silloin, kun omat markkinat olivat vielä kehittymättömät. Mutta vielä omia tullejakin suurempi merkitys oli kuitenkin Venäjän harjoittamalla tullipolitiikalla. (Kuusterä 1999, 59–60, 65, 78.)

4.2 Teknologinen muutos

Teollisuuden kasvun takana on kuitenkin muitakin tekijöitä kuin kansainvälinen paine, tullipolitiikka ja valtion toimenpiteet. Timo Myllyntaus mainitsee näistä työvoima- ja pääomapanoksen kasvun, sekä ennen kaikkea teknologisen muutoksen. Se ei tapahdu kaikilla tuotannon haaroilla saman kaavan mukaan, mutta yhteisenä piirteenä on kuitenkin voimakas koneellistuminen ja energiankäytön tehostuminen. Myllyntaus on tarkastellut saha-, paperi- ja metalliteollisuutta vuosien 1885 – 1920 välillä, jolloin Suomessa juuri käynnistyi teollisuuden energiateknologinen murroskausi ja energian käyttömuodot ja lähteet monipuolistuivat. Tutkittavat alat puolestaan olivat paitsi suurimmat, myös kansantalouden kannalta tärkeimmät tuotannonalat. Vaikka ne olivat erilaisia niin tuotteiltaan, omistuspohjaltaan kuin markkinoiltaan, ne kuitenkin integroituivat toisiinsa. Metsäteollisuus vientijohtaisen kasvunsa ansiosta indusoi yleistä ostovoimaa, vilkastuttaen näin kansantaloutta kokonaisuudessaan. Osa ostovoimasta suuntautui puolestaan metalliteollisuuden pääoma- ja kestokulutushyödykkeisiin. Konepajoilta puunjalostusteollisuus esimerkiksi tilasi tarvitsemiaan koneita ja laitteita. (Myllyntaus, Michelsen & Herranen 1986, 157, 205–206.)

Jos kasvun takana oli teknologinen muutos, niin tätä muutosta puolestaan olivat kiihdyttäneet mm. vienti- ja kotimarkkinoiden paineet, raaka-aineiden hankintaongelmat, ulkomailta omaksutut uudet prosessi- ja tuoteinnovaatiot, sekä yritysten pyrkimykset parantaa kannattavuuttaan. 1900-luvun parina ensimmäisenä vuosikymmenenä luotiin se

teknologinen perusta, jonka pohjalta koko teollisuus on myöhemmin kyennyt kehittymään. Nämä kaksi vuosikymmentä olivat nopeimman koneistamisen kautta. Vuosisadan taitteen Suomessa energiateknologia oli koko teknologisen muutoksen keskeisin sektori ja tuskin mitään parannuksia tuotannossa saattoi tapahtua ilman, että niillä olisi ollut energiataloudellisia vaikutuksia. Esimerkiksi uusien valmistusmenetelmien käyttöönoton seurauksena tuotanto metalliteollisuudessa kasvoi merkittävästi jo 1800-luvun jälkipuoliskolta. Raaka- ja polttoaineiden saanti muodostui ratkaisevaksi tekijäksi raudan ja teräksen uusien valmistusmenetelmien käyttöönoton kannalta. Suuret pääomakustannukset ja raaka- ja polttoainevaikeudet kuitenkin aiheuttivat painopisteen siirtymisen konepajateollisuuteen. (Myllyntaus 1986, 11,14-15, 213.)

Kolmesta johtavasta alasta sahateollisuus oli varsin omaleimainen, sillä se oli 85–95 prosenttisesti vientiteollisuutta, lähinnä länsivientiä. Sahateollisuuden vaikutus kansantalouteen oli kuitenkin suuri muistakin syistä, sillä se oli työvaltainen ala, joka käytti runsaasti kotimaista raaka-ainetta. Paperimarkkinoiden jaossa Suomi taas jäi idän ja lännen väliin. Metsävarat mahdollistivat puumassan laajamittaisen valmistuksen, ja toisaalta asema osana Venäjän keisarikuntaa mahdollisti sen kehittymättömien paperimarkkinoiden hyödyntämisen. Suomesta ei siis näin ollen tullut paperimassan tuottajaa, kuten Norjasta ja Ruotsista, vaan paperin vientimaa, jossa 60 prosenttia massasta jalostettiin paperiksi. Ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä paperiteollisuus oli kasvattanut osuutensa koko maan viennistä jo 20 prosenttiin, alkaen näin ollen olennaisesti vaikuttaa jo koko kansantalouden suhdannekehitykseen. (Myllyntaus ym. 1986, 52, 59, 98, 105, 149.) Juuri metsäteollisuustuotteiden vienti oli se tekijä, jota ilman Suomen taloudellinen kehitys olisi ollut huomattavan paljon hitaampaa. Ensin sahatavara antoi sysäyksen ulkomaankaupalle, ja myöhemmin rinnalle tulivat paperiteollisuuden tuotteet. (Rasila 1982, 159.) Metsät ovat olleet se taloudellinen perusta, jota on tarpeen vaatiessa pönkitetty erilaisin talouspoliittisin keinoin (Väliverronen 1996, 28).

4.3 Elinkeinorakenteen muutos

Sotia edeltäneenä ja niiden välisenä aikana Suomen elinkeinoelämän kehitykseen vaikuttivat siis puutavaran kasvanut kysyntä ja Venäjän viennin vaihtelut. Autonomian ajan vienti oli ollut varsin monipuolista, mutta supistunut maailmansotien välisenä aikana.

Toisen maailmansodan jälkeen jälleenrakennus ja sotakorvaukset sitoivat tuotantokapasiteettia pitkään, mutta korvauksilla oli myös positiivinen vaikutus, sillä teollisuuden puuvaltainen rakenne monipuolistui, kun korvauksiksi vaadittiin lähinnä metalliteollisuuden tuotteita. Puu ja paperiteollisuus menettivätkin entistä valta-asemaansa metalliteollisuudelle. Myös energiantarve kasvoi tällöin ja maaseutukin alkoi sähköistyä vihdoin. Kotitalouksia kannustettiin kuitenkin energiansäästöön, jotta energiaa riittäisi enemmän teollisuudelle. (Hjerppe, 1982, 408 ja Karisto ym. 1998, 57 ja Myllyntaus 1991, 102–104.) Energiapula johtui lähinnä vesipulasta, mikä taas johtui siitä, että sähköntuotantoa ei kyetty laajentamaan, kun itärajan taakse oli jäänyt yli neljänneksen verran maan voimalaitoskapasiteetista (Pihkala 1982, 349). Energiapulan ohella ongelmana oli energiasektorin keskittyneisyys. Systeemiä piti uudenaikaistaa ja näin tehtiinkin vuosien 1939–1949 välillä. Energiatalouden ja hallituksen suhteet kehittyivät uudella tavalla hallituksen ottaessa aktiivisemmän roolin energiapolitiikassa. (Myllyntaus 1991, 108.)

Vaikka teollisuus kasvoi ja monipuolistuikin, Suomen elinkeinorakenne oli todella vanhanaikainen vielä toisen maailmansodan päättymisen jälkeen. Yhteiskunnan rakennemuutos oli ikään kuin patoutuneena sotien välisenä aikana: puuhun perustuva teollisuus eli voimakkaassa symbioosissa maatalouden kanssa, eikä tämä kytkös purkautunut ennen kuin 1950- ja 1960-luvuilla. Hjerppen mukaan vasta tällöin Suomesta voidaan alkaa puhua teollisuusmaana. Kehitykselle oli sen jälkeen ominaista voimakas monipuolistuminen (mm. metallin nousu keskeiseksi alaksi) ja pääomavaltaistuminen. Yhteiskuntapolitiikassa tapahtui tällöin jyrkkä muutos ja maatalouden asemesta alettiin vanhoa teollistumisen ja talouskasvun nimeen. Muutamassa vuosikymmenessä käytiin läpi se rakennemuutos, joka monissa muissa maissa oli vaatinut huomattavasti pidemmän ajan. Esimerkiksi vuosien 1948 – 1979 välisenä aikana teollisuustuotannon volyyymi lähes kuusinkertaistui. 1970-luvun lopulla suomalainen teollisuus oli niin markkinoinnin kuin teknologiankin osalta kansainvälisempi kuin koskaan ennen ja 1980-luvulle tultaessa voidaankin jo puhua pitkälle kehittyneestä teollisuusmaasta. (Hjerppe 1982, 408–409, 431 ja Karisto ym. 1998, 61, 63.)

Nykyisin teollisuuden voimakkaimmin kasvava ala on ollut elektroniikkateollisuus, mutta tietoyhteiskunnan kehittyminen ei kuitenkaan tarkoita, että nykyinen energiaintensiivinen

teollisuus ajettaisiin kokonaan alas. Metsäteollisuus tulee säilyttämään volyyminsä, vaikka sen suhteellinen kansantaloudellinen asema heikentyisikin. (Sairinen ym. 1999, 109.)

4.4 Talous, politiikka ja kansantalous

Jo autonomian ajalta teollisuustuotanto on ollut keskeinen osa talouspolitiikkaa. 1900-luvun alussa kaksi suomalaista kansallisuusaatteen miestä, J.J. Tengström ja J.V. Snellman jopa pitivät kotimaisen teollisuuden olemassaoloa Suomen valtion edellytyksenä. Snellman oli sitä mieltä, että jos Suomen teollisuus ei pystyisi takaamaan maalle itsenäisyyttä, se tietäisi loppua suomen kielelle ja suomenkieliselle valtiolle. Snellmania huolestutti se, että Suomi saattaisi pudota samaan rappiotilaan kuin Baltian maat, joissa kulttuurin kieli oli saksa, kaupan kieli Venäjä ja kansankieliä puhuttiin vain alati kutistuvalla, perinteisellä maatalouden sektorilla. Vain teollisuuden luoma elinvoimainen sivilisaatio voisi pelastaa Suomen samalta kohtalolta. (Myllyntaus 1991, 60–61.)

Itsenäistyminen sitten loikin uusia mahdollisuuksia Suomen hallitukselle talouspolitiikan saralla. Tärkeimmät toimita liittyivät mm. energian jakeluun ja maatalouden omavaraisuuteen. Nuoressa kansallisvaltiossa talouspolitiikka oli korostetummassa asemassa kuin entisessä suuriruhtinaskunnassa, mikä myös näkyi hallituksen toimissa; itsestäänselvyytenä pidettiin, että luonnonvarat valjastettaisiin palvelemaan teollisuutta ja muita kotimaisia taloudellisia toimintoja. Ensimmäisen maailmansodan aikaan eli lisäksi pelko siitä, että Vuoksijoen vesivoimavarat saatettaisiin menettää ulkomaalaisille. (Myllyntaus 1991, 70, 79.)

Myös valtionyhtiöiden rooli Suomen teollisuudessa oli tärkeä. Niitä alettiin perustaa 1920- ja 1930-luvuilla ja valtion yritystoimintaa kasvatettiin koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan. Valtionyhtiöitä perustettiin toimialoille, joilla tuotettiin muun teollisuuden välituotteita, lannoitteita ja energiaa, ja niiden voidaan sanoa täydentävän suomalaisen yhteiskunnan tuotantorakennetta. (Hjerppe 1982, 413.)

Jotkut kansantaloustieteilijät ovat puhuneet suomalaisen talouspolitiikan ns. pitkästä linjasta, millä he tarkoittavat sitä, että Suomessa on korostettu taloudellisia välttämättömyyksiä politiikan rajoina, ainakin enemmän kuin esimerkiksi Ruotsissa.

Virkamiehillä on ollut keskeinen asiantuntija-asema, kun on tehty talousdiagnooseja ja keksitty lääkkeitä ongelmiin. Myös vientiteollisuudella on ollut huomattavan paljon voimaa, jonka turvin sillä on ollut valta oikeuttaa omat etunsa kansallisina etuina. Näin on ollut niin 1930-luvun kuin 1990-luvunkin lama-aikoina. Valtion ja talouden suhde näyttää Suomessa olleen hyvin epäpoliittinen ja tärkeät ratkaisut on määritelty kansallisiksi välttämättömyyksiksi. (Kettunen 2002, 16.)

Suomen teollistuminen yhdessä nopeutuneen talouskasvun kanssa siis kasvatti valtion toiminnan merkitystä talouden toimintaedellytysten parantajana. Samalla myös tuottajat kehittivät painostusorganisaatioitaan voidakseen paremmin vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. (Lamberg, Ojala, 1997, 12.) Etujärjestöillä on teoreettinen motiivi ja mahdollisuus osallistua poliittiseen päätöksentekoon, ja niiden voidaan myös olettaa tekevän niin tuloksekkain seurauksin. Sotienvälisenä aikana Suomessa oli kolme keskeistä talouspoliittista etujärjestöä: Suomen maataloustuottajien keskusliitto (MTK), ja Teollisuusliitto edustivat kotimarkkinatuotantoa ja Suomen Puunjalostusteollisuuden keskusliitto (SPJTK) vientiteollisuutta. Edelliset halusivat suojella tuotannonalojaan ulkomaiselta kilpailulta ja ajoivat suurempaa protektionismia, jälkimmäinen puolestaan kannatti alhaista tullitasoa. (Lamberg 1997, 148, 150.)

Talouden ja politiikan kytkökset ovat Suomessa vahvat, ja valtioneuvoston päätöksentekoa varten oli jopa luotu ”*vertaansa vailla oleva taloudelliset näkökohdat huomioonottava valvontajärjestelmä*”, jossa lähes kaikkia asioita käsitellään kansantaloudellisista lähtökohdista käsin. Tällöin hallitus ei voi ottaa kantaa asioihin ennen kuin ne ovat läpäisseet tietyn taloudellisen seulan. Tämä on toimintatapa, joka pitää muita kuin taloudellisia päätöksiä poliittisina, vastakohtana asiantuntijapäätöksille. Muutos alkoi 1950-luvulla, jolloin hallituksen johdolla aloitettiin siirtyminen kohti kansainvälistä tehokulttuuria, jossa keskeinen arvo oli talous. Sen kasvu ja optimointi, yritysten kasvu ja kansainvälinen kilpailukyky olivat niitä asioita, joita varten päätöksenteko- ja valmistelukoneisto oli rakennettu. (Tiihonen 1990, 188.)

Lisäksi taloudellisten seikkojen huomioiminen päätöksenteossa on varmistettu sellaisilla käytännöillä, joissa etukäteen selvitetään päätösten täyttävän muodolliset taloudelliset rationaalisuusehdot. Tavoitteiden ja arvojen pohjalta tehtävä päätöksenteko hallituksessa on siis periaatteessa jo loppuun lyöty asioiden valmisteluvaiheessa lopullisesti. Toki tällä

kehityksellä on saatu aikaan paljon toivottuja tuloksia, kun kansantalous on kasvanut vauhdilla ja mahdollistanut mm. monia sosiaalietuuksia. (Tiihonen 1990, 307, 311.)

4.5 Ympäristöstä tulee ongelma

Mitä metsäsektoriin tulee, niin 1900-lukua voidaan pitää talousmetsänkäytön tehostumisen vuosisatana, joka päättyi metsien kansantaloudelliseen, poliittiseen ja ympäristölliseen murrokseen (Tirkkonen 2000, 156). Alkuun paperiteollisuuden jalostusprosesseissa syntyi paljon jätettä, eikä vastuuta vesistöön ja ympäristöön menevistä jätteistä tunnettu. Syynä olivat toisaalta puutteelliset ilman ja jäteveden puhdistustoimet, toisaalta taas halpa ja riittävä raaka-aine, joka kannusti tuotantoon, ei säästäväisyyteen raaka-aineissa. (Myllyntaus ym. 1986, 144.) Koska maan talous on kuitenkin vahvasti nojannut erittäin energiavaltaiseen metsäteollisuuteen ja metalliteollisuuteen, ympäristöhallinnon on ollut vaikea puuttua niiden aiheuttamiin ongelmiin. Suomessa ympäristönsuojelu ja talous ovat siis alusta asti jo edustaneet voimakkaan vastakkaisia intressejä. (Sairinen ym. 1999, 107.)

Ympäristöliike myös nosti päätään Suomessa paljon myöhemmin kuin muissa länsimaissa, ja näin ollen esimerkiksi maan sähköistäminen ei kohdannut vastarintaa. Vielä niinkin myöhään kuin 1960-luvulla suomalaiset ympäristöajattelijat pitivät ydinvoimaa hyvänä, koska sen ajateltiin säilyttävän maan luonnon pilaantumattomana. Vasta 1970-luvulla, kun Loviisan ydinreaktori käynnistettiin, havahduttiin ydinvoiman riskeihin. Saman vuosikymmenen alussa maailman kohtasi myös ensimmäinen energiakriisi, mikä aktivoi etenkin kansalaisjärjestöjä ja poliittisia puolueita energiakysymyksissä. Hiilen ja öljyn käyttöön liittyvät ongelmat, kuten haposateet, tulivat puolestaan julkisiksi puheenaiheiksi vasta 1970- ja 1980-lukujen taitteessa. Tarkasteltaessa pidemmällä aikavälillä eri organisaatioiden vaikutusta energiapolitiikan määräytymiseen, energiantuottajien ja teollisuuden voidaan havaita menettäneen suhteellista vaikutusvaltaansa. Ruostetsaari ei kuitenkaan vielä 1980-luvun aikana uskonut niiden vaikutusvallan tosiasiallisesti paljoakaan vähentyneen, vaikka poliittista ohjausta asiaa koskien olikin vahvistettu. (Myllyntaus 1991, 142–143 ja Ruostetsaari 1987, 131.)

Ympäristötietoisuuden kasvun kanssa samaan tahtiin kasvoi myös energiakysymysten painoarvo, mikä on näkynyt energiapolitiikan aseman muutoksena hallitusohjelmissa. Ilkka

Ruostetsaari on tutkimuksensa osana läpikäynyt mainintoja energiakysymyksistä vuosien 1944 – 1983 hallitusohjelmissa. Energiapoliittisia mainintoja ei juurikaan löytynyt ennen vuotta 1972, mutta sen jälkeen niitä on kuitenkin yhtä lukuun ottamatta riittänyt jokaiseen hallitusohjelmaan. (Tirkkonen 2000, 176 Ruostetsaaren 1986, 235–240 mukaan.) Sairinen puolestaan on havainnut ympäristöajattelussa suuria muutoksia 1980-luvun puolivälistä lähtien, jolloin teollisuuden ja ympäristön välille löytyi myös positiivisia kytkentöjä. Suuret päästölähteet on lainsäädännön ja uusiutuneen teknologian keinoin saatu ruotuun ja metsien ja vesistöjen suojelukin on edennyt konfliktien, ympäristöliikkeiden ja markkinoiden vihertymisen kautta merkittävästi. Sairinen arveleekin 1990-luvun puolivälin jäävän historiaan suhteellisena energiankulutuksen huippuna. (Sairinen ym. 1999, 107.)

Yksi keskeisimmistä ympäristöpolitiikkaan vaikuttavista tekijöistä vaikuttavista tekijöistä on kuitenkin tuotantorakenne, joten teknologian ekologinen modernisointi tai markkinoiden kysynnän laadullinen muutos voisivatkin edesauttaa siirtymistä kohti ekologista kestävyyttä. Osana tätä kehitystä toimivat yritysten ympäristöohjelmat, joiden tulokset teollisuus mielellään esittää omina saavutuksinaan. Vaikuttavia tekijöitä on kuitenkin enemmän ja taustalla on usein lainsäädännön asettamien puitteiden, kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden noudattaminen, teknologian kehityksen, markkinapaineiden ja imagotekijöiden nousun yhteisvaikutus. Suuryritysten vaikutusta ympäristöpolitiikan määräytymiseen ei kuitenkaan voi väheksyä, ja esimerkiksi erään teollisuuden edustajan lausuman mukaan ”*loppujen lopuksi todella suurten yritysten ympäristönsuojelun taso määrää maailman ympäristönsuojelun tason.*” (Sairinen ym. 1999, 106, 121.)

4.6 Jatkuvan vaurastumisen suuri kertomus

Laine ja Peltonen ovat väitöskirjassaan ”Aseveliakseli ja ympäristökysymys” tutkineet ympäristökysymysten politisoitumista Tampereella 1950-luvun lopulta lähtien. Esimerkkitapaus Tampere heijastelee kuitenkin lisäksi oivasti myös koko valtakunnan tasolla ajettua politiikkaa, missä valta on keskittynyt pienen eliitin käsiin, ja taloudelliset seikat määräävät tahdin päätöksiä tehtäessä. (Laine & Peltonen 2003)

Nimitys aseveliakseli vakiintui käyttöön Tampereella 1950-luvulla ja tarkoitti sosiaalidemokraattien ja kokoomuksen kunnallispoliittista yhteistyötä (Laine & Peltonen 2003, 357 Summan 1992, 351 mukaan). Akselin valta kasvoi 1950-luvulla ja sitä tukivat mm. Aamulehden ja Kansan Lehden päätoimittajat. Aseveliakseli toteutti ns. ”on sovittu” – politiikkaa, mikä ehkäisi asioiden puhkeamisen kiistoiksi. Konflikteja välttelevä tapa hoitaa asioita teki päätöksenteosta ennustettavaa, kun ajettujen asioiden tueksi sai helposti järjestettyä kaupunginvaltuuston päätökset. Päätöksenteon esityslista oli vahvasti akselin kontrolloima ja lisäksi yhteistoiminta perustui keskinäisiin sopimuksiin. Joskus poliittinen väittely meni teatteriksi aivan kirjaimellisesti, kun kiistoja, joiden lopputulos oli jo ennalta selvillä, jopa simuloitiin. (Laine & Peltonen 2003, 359, 360.)

Yhtenä tapauksena Laine ja Peltonen käsittelivät Näsijärven saastumisen hiljaista hyväksymistä. Vaikka se nykynäkökulmasta hätkähdyttääkin, aikanaan Näsijärvi ei kuitenkaan ollut poikkeus. Sen saastuminen oli kehittyvän yhteiskunnan normaali ilmiö, eikä puunjalostusteollisuuden aiheuttama vesien saastuminen 1960- ja 1970-lukujen taitteessa mitenkään harvinaista ollut. Puunjalostusteollisuuden hegemoninen asema oli suhteellisen kyseenalaistamaton ja teollisen tuotannon kasvu yleisesti hyväksytty päämäärä. Järven saastumista tuki myös silloinen vesilain tulkinta, joka korosti taloudellista hyötyä. Jo 1950-luvulta lähtien Suomessa oli vakiintunut vesikysymyksen teknis-taloudellinen hallintatapa, jossa vesiensuojelun perusteena pidettiin taloudellisesti kannattavan vesihuollon turvaamista niin teollisuudelle kuin yhdyskunnillekin. Haitat nähtiin pieninä verrattuna hyötyihin. (Laine & Peltonen 2003, 145, 151.)

Aseveliakselin tekemiä päätöksiä kannattaa tarkastella myös diskurssinäkökulmasta. Kuten Laine ja Peltola tähdentävät, kyse ei ole vain puhetavoista, vaan myös sosiaalisista ja valtasuhteista: diskurssit jotka saavat vahvemman aseman muuttuvat hegemonisiksi ja siten kyseenalaistamattomiksi. Näsijärven tapauksessa ”taloudellisen realismin diskurssi” näkyi vesioikeuden päätöksessä. Tämä diskurssi tuki ajatusta, että olisi ollut kohtuutonta vaatia veden puhdistamista ja siten ajaa selluloosatehdas umpikujan. (Laine & Peltonen 2003, 72, 149).

Yhdistävänä tavoitteena niin Näsijärven, kuin muissakin Tampereen tapauksissa, joissa ympäristö ja talouskasvu olivat vastakkain, oli hyvinvoinnin tuottaminen kansalaisille. Aseveliakselin näkökulmasta se kuitenkin tarkoitti ennen muuta työtä ja parempia

palveluita, ei viihtyisämpää ympäristöä tai vanhojen rakennusten suojelua. Myös argumentaatiotavat olivat erilaiset. Siinä missä ympäristöprotesti nousi ympäristön laadullisten erojen yhteismitallistamista vastaan, asevelikoalition taktiikka oli kääntää ympäristöpoliittiset kysymykset tekniikkaan ja talouteen liittyviksi optimointikysymyksiksi. Niinpä jatkuvan vaurastumisen suuri kertomus onkin se yhteinen kehys, joka 1990-luvulle asti oli hallitseva kulttuurinen kehys. Tämä taas oli omiaan tukemaan taloudellisen kasvun tavoittelua niin valtakunnallisella, kuin paikallisellakin tasolla. Kansallisen tason tavoitteena oli erityisesti vientiteollisuuden vauhdittaminen valtion toimin ja eri yhteiskuntapolitiikan lohkot valjastettiin palvelemaan talouskasvua. (Laine & Peltonen 2003, 399, 402, 407.)

Tällaisten kehityskaarien seurauksena teollisuus on Suomessa siis saavuttanut sen aseman, mikä sillä nykyisinkin vielä hyvin pitkälti on tallella. Koska sen oma etu on ollut yhteneväinen valtion etujen kanssa, omat tavoitteet on ollut suhteellisen helppoa saavuttaa oikein valitulla retoriikalla. Läheiset valtionjohdolliset suhteet ovat edesauttaneet aseman säilyttämistä, mikä puolestaan on vaikeuttanut vastakkaisten ryhmien ja katsantokantojen esiintuloa.

5. INDUSTRIALISMISTA RISKIYHTEISKUNTAAN

Saksalainen sosiologi Ulrich Beck toi aikanaan 1980-luvulla tietoisuuteen riskiyhteiskunnan käsitteen. Riskiyhteiskunnalla hän tarkoittaa refleksiivisen modernin yhteiskuntaa, jossa uhkat eivät enää tule ulkoapäin, vaan ovat ihmisten itsensä tuottamia. Nämä riskit myös uhkaavat karata ihmisten hallinnasta, koska monet niistä ovat näkymättömiä, kuten kemikaalit, radioaktiivisuus ja saasteet. Eivätkä ne aina edes haittaa tämän päivän ihmisten, vaan vasta esimerkiksi heidän lastenlastensa elämää. Kun riskit ennen johtuivat alhaisesta hygieniatasosta, nyt syynä on teollinen liikatuotanto. Beckin mielestä olemme myös todistamassa uudenlaisen modernin alkua: Kun 1800-luvulla uskonnollinen maailmankuva demystifioitiin, niin nyt sama on tapahtumassa tietelle ja teknologialle. Tästä kertoo sekin, että tieteen kritiikkiä ei enää harjoiteta ainoastaan vihreän liikkeen, vaan myös maallikkoyhteisön keskuudessa. (Beck 1992, 2, 10, 21, 27.)

Beck (1992, 71, 80, 81) pitää yhä ilmeisempänä, että insinööritieteet ovat tulleet erään tien päähän. Ne voivat joko jatkaa samaa rataa ja kieltää riskiyhteiskunnan ongelmat, tai ne voivat vastata riskien hallinnan haasteisiin ja muuttaa ajattelu- ja toimintatapojaan. Beck itse kuitenkin näkee, ettei perinteistä luonto – kulttuuri – jakoa enää voi tehdä, eikä luontoa näin ollen nähdä yhteiskunnasta irrallisena osana: ympäristöongelmat eivät koske ainoastaan ympärillä olevaa, vaan ne ovat myös sosiaalisia ongelmia. Beck (1990, 77, 162) luonnehtii industrialismia seikkailuksi, joka jatkuvasti tuottaa laskelmoimattomia seurauksia ja vahinkoja. Alkuvaiheessa ne sysätään yksittäisten ihmisten harteille, mutta riskilaskelmat kuitenkin muuttivat tilannetta siten, ettei niissä enää huomioida erityisiä olosuhteita, vaan onnettomuuksia arvioidaan esiintymistodennäköisyyden mukaan. Ekologisessa protestissakaan ei niinkään ole kyse luonnon, kuin kulttuurin tosiasiaista ja yhteiskunnan institutionaalista huomiokyvystä.

5.1 Tietoyhteiskunta korvaa industrialismin

Beckin riskiyhteiskunta on ollut seurausta teollisen vallankumouksen mukanaan tuomasta industrialismista. Manuel Castellsille (2001, 138–139) teollinen vallankumous puolestaan merkitsi industrialismia, jota luonnehti kyky tuottaa energiaa tavoilla, joka vapautti ihmisen luonnon armoilla olost. Näin myös luonnon hallinta kasvoi merkittävästi. Energiateknologinen vallankumous loi perustan uudelle teknologiselle paradigmalle. Tällainen teknologinen infrastruktuuri sitten mahdollisti kaiken sen, mitä kutsutaan teolliseksi yhteiskunnaksi. Keskeisinä piirteinään sillä oli teollinen tehdas, suuri yritys, rationalisoitu byrokratia, urbanisaatio, kulttuuri ja maatalouselinkeinojen vähentyminen. Vaikka historia, kulttuuri ja poliittisen vallan muutokset saivatkin aikaan niin keskenään erilaisia yhteiskuntia kuin Japani, Yhdysvallat ja Ruotsi, ne ovat silti kaikki muutoksia samasta sosioteknologisesta lajista. Nyt 2000-luvulla eletään Castellsin mukaan kuitenkin murroskautta, jossa informationalismi on korvaamassa industrialismin hallitsevana muotona, joskin vähitellen. Historiallisilla siirtymillä kun on tapana tapahtua niin, että uudet sosiaaliset muodot korvaavat ja sisällyttävät itseensä aiemmat vähitellen. Hallitsevaksi paradigmaksi yhteiskunnassamme on kuitenkin tullut industrialismia korvaava informationalismi. Mielestäni tällä on vaikutusta myös Suomen energiapolitiikan valtakysymyksiin, sillä Suomen perinteisen raskaan ja paljon energiaa kuluttavan perusteollisuuden alta on ollut jo jonkin aikaa nousemassa vahva informaatio-osaamisen

sektori, jonka kansainvälinen menestys osaltaan syö perinteisen raskaan teollisuuden valta-asemaa. Castells (2001, 145) myös maalaa kuvia, joiden mukaan informationalismien perustalle on nousemassa verkostoyhteiskunta, joka on myös aikamme hallitseva sosiaalisen organisaation muoto. Verkostoyhteiskunnalla hän tarkoittaa sellaista sosiaalista rakennetta, joka perustuu teknologiavälitteisten informaatioverkostojen varaan.

Uusi maailma alkoi muodostua vuosituhaten vaihtuessa, kun kolme erillistä prosessia käynnistyi suunnilleen samaan aikaan 1960- ja 1970-luvuilla sattumanvaraisesti. Nämä olivat informaatioteknologisen vallankumouksen lisäksi sekä kapitalismin, että sosialismin joutuminen taloudelliseen kriisiin ja niiden sen jälkeinen uudelleen muodostuminen, sekä erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen liikkeiden, kuten environmentalismin kukoistuskausi. Näiden prosessien vaikutukset toisiinsa yhdessä ne aiheuttaneiden reaktioiden kanssa synnyttivät tämän uuden sosiaalisen rakenteen, verkostoyhteiskunnan. (Castells 2000b, 367.)

Jo nämä varhaisemmat verkostot ajalta ennen kuin informationalismi nykyisessä mittakaavassa löi itsensä läpi, ovat omalta osaltaan olleet vaikuttamassa siihen, että perusteellisuuden liikkumavara ympäristö- ja energiakysymysten suhteen on kaventunut hiljalleen. Marja Ylönen (1998, 245, 273, 274) esimerkiksi on tutkinut valtasuhteiden ja liikkeen muotoutumista Äänekosken vesistökonfliktissa 1980-luvulla. Siinä valtasuhteiden muotoutuminen toimijoiden välille merkitsi lähtökohtaisesti voimakkaamman yhtiön etulyöntiaseman muuttumista altavastajaan asemaksi. Paikallisten asukkaiden maallikkoidentiteetti puolestaan muuttui varteenotettavaksi ympäristöpuhemiehen rooliksi. Asukkaiden valta kasvoi kasvamistaan, koska heidän onnistui muodostaa suhdeverkostostaan toimijaverkosto ja kyseenalaistaa yhtiön tiedollinen auktoriteetti. Myös yleinen ilmapiiri ja environmentalismin esiinmarssi kuuluttivat elämänlaatuun liitettäviä asioita ja tiedotusvälineetkin olivat myötämielisiä.

Nykyisen informaatioteknologian ansiosta myös ympäristöliikkeiden on entistä helpompi vahvistaa suhdeverkostojaan ja saada uusia kuulijoita sanomalleen. Etenkin ympäristöjärjestöjen nuoret ja koulutetut jäsenet myös osaavat hyödyntää nykyteknologian tuomia mahdollisuuksia ja pitää keskustelua yllä. Liikkeen muotoutumisen lisäksi Ylönen (1998)artikkeli nostaa kuitenkin esiin myös toisen keskeisen seikan. Se on kysymys siitä, mitkä ovat arvot nyt? Ovatko ne hetkellisen pehmenemisen jälkeen kovenemassa, vai sekä

pehmenemässä, että kovenemassa? Ilmastonmuutoksen ja Suomen energiapolitiikan kannalta tilanne on mielenkiintoinen ja haastava: EU:n, ja siinä sivussa tietysti myös Suomen ilmastotavoitteet ovat kunnianhimoiset, monenlaista vihreää sertifikaattia löytyy ja kuluttajietoisuuskin on suhteellisen korkealla tasolla, mutta toisaalta ydinvoima on myötätuulessa ja talouden ehdoilla kuitenkin tunnutaan etenevän. Onko arvojen pehmeneminen siis totta vai lumetta? Lisäksi kuilu sanojen ja tekojen välillä niin yhteisökuin yksilötasollakin on liian suuri.

5.2 Asiantuntijoita joka lähtöön

Arvokysymyksestä päästään helposti myös asiantuntijoiden rooliin – kaikilla ryhmittymillä tuntuu olevan omat auktoriteettinsa energiapolitiikassa. Beckin (1992, 29, 34, 184) mukaan esimerkiksi riskien määrittelyssä tieteen monopoli on murtunut: aina voidaan löytää kilpailevia näkökulmia määrittelijän intresseistä riippuen. Määrittelijöiden työn keskiössä ovat arvot ja oletukset, joihin nojaututaan, mutta miten voidaan esimerkiksi vetää raja hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän päästömäärän välille? Ovatko ratkaisevat kriteerit ekonomisia vai ekologisia? Lisäksi vain osa yhteiskunnallisesta päätöksenteosta tehdään poliittisen järjestelmän ja parlamentaarisen päätöksenteon puitteissa. Osa puolestaan on liukunut julkisen tarkkailun alta yrityksille ja tieteelliselle tutkimukselle. Beck myös muistuttaa, ettei riskitietoisuuden keskus ole enää menneisyydessä, vaan tulevaisuudessa. Nykyisyyttä määritellään nykyisin tulevaisuudesta käsin. Raimo Väyrynen (2001, 114) kuitenkin huomauttaa, että globaaleissa kysymyksissä pikemminkin tiedeyhteisö, kuin ympäristöjärjestöt ovat toimineet yleisen mielipiteen herättelijöinä. Monet kansainväliset tieteelliset seurukset esimerkiksi ovat käynnistäneet globaalia ilmastonmuutosta koskevia tutkimusohjelmia ja siten vaikuttaneet yleiseen mielipiteeseen.

Riskeistä puhuttaessa on kuitenkin kuilu tieteellisen ja sosiaalisen rationaalisuuden välillä: sosiaaliset liikkeet nostavat esiin kysymyksiä, joihin riskien määrittelijät vastatessaan eivät itse asiassa vastaa ja tekniset määrittelijät puolestaan vastaavat kysymyksiin, joita ei edes kysytty. Kuitenkin nämä kaksi puolta ovat pakotettuja kietoutumaan toisiinsa ja niiden erottaminen on käymässä yhä vaikeammaksi. (Beck 1992, 30.) Saman kommunikaatiokatkoksen voi nähdä löytyvän energiapoliittisestakin keskustelusta. Näennäisesti puhutaan samasta asiasta, mutta tosiasiasa argumentit eivät kuitenkaan

kohtaa. Suomen energiapoliittisia valintoja käsittelevää keskustelua esimerkiksi leimaa varsin vahvasti kysymys eri energiamuotoihin panostamisen kannattavuudesta ja hyvinvoinnin turvaamisesta, mutta eri osapuolet puhuvat monesti eri asioista. Tilanne on hieman sama, kuin Tampereen aseveliakselin kanssa. Energiakysymyksissä teollisuuden puolella (lyhyen tähtäimen) kasvu- ja kilpailupaineita, kun taas vihreän linjan kannattajat kyseenalaistavat jatkuvan kasvun tarpeellisuuden ja tarkastelevat asioita pitkällä aikavälillä.

5.3 Energiapoliittinen päätöksenteko vaatimusten ristipaineessa

Lammi (2004, 11–12, 13, 19) on tutkinut viidennestä ydinvoimalasta käytävää eduskuntakeskustelua ja tullut siihen tulokseen, että pelkät viidenteen ydinreaktoriin liittyvät teknistaloudelliset edut ja haitat eivät riitä selittämään aiheeseen liittyviä intohimoja. Ydinvoiman kautta käytiin myös keskustelua länsimaisen ja suomalaisen yhteiskunnan riskeistä ja vallasta. Lisärakentamisen kautta oli myös mahdollista keskustella yhteiskunnan kantavista tarinoista, teollisuusyhteiskunnan tulevaisuudesta ja hyvinvoinnista. Yksi ydinvoimaan kulttuurisena ilmiönä liitetty tarina juontuu sen syntyäikojen energiapoliittisesta ideaalista, jossa siitä 1950-luvulla luotiin kuva lähes ehtymättömästä energiapotentiaalista. Sen piti turvata hyvinvoinnin, tuotannon ja työllisyyden kasvu.

Etenkin nyt, kun ilmastonmuutoksen torjuminen rajoittaa fossiilisten energialähteiden käyttöä, ydinvoiman on esitetty turvaavan hyvinvointiyhteiskunnan jatkuvuuden, jonka taas katsotaan riippuvan teollisuuden kasvusta. Mitä taas tulee suhtautumiseen uusiutuviin energialähteisiin, niin niissä puolestaan on kyse ideaalista, joka on rajaton ja aina käytettävissä. Kuitenkin keskustelussa on säilynyt niiden rajallisuutta korostava teema, vaikka vasta-argumenttejäkin on ollut tarjolla paljon. Syntyy vaikutelma, ettei jokin uusista teknologioista vaan innosta samalla tavoin kuin ydinvoima. Lammi epäilee sen johtuvan kenties siitä, etteivät ne samalla tavoin sopeutuisi teollisuusyhteiskunnan kehitystarinaan, koska niistä puuttuu luonnosta irrottautumisen teema, toisin kuin ydinvoimassa, jonka voidaan katoa edustavan ihmisen ja teknologian suhdetta. (Lammi 2004, 13–14.)

Vielä 1980-luvun alussa ilmastonmuutos ei ympäristöongelmana ollut saavuttanut asemaa, jossa se olisi asettanut rajoitteita eri energiavaihtoehtoja pohdittaessa. 1990-luvulle tultaessa oli tilanne jo kuitenkin toinen, kun otsonikato ja ilmastonmuutos olivat yleisessä tietoisuudessa ja ympäristöpolitiikankin merkitys kokonaisuudessaan kovassa kasvusuhteenteessa. (Kyllönen 2004, 54.) Myös energiapolitiikka oli Suomessa 1990-luvulla murroksessa, jolloin sähkömarkkinoiden avauduttua väheni huoli huoltovarmuudesta. Toisaalta kuitenkin kasvava ympäristötietoisuus haastoi perinteisen energiapolitiikan ja loi paineita energiantuotannon yhteiskunnalliseen ohjaukseen. Myös todisteet ilmastonmuutoksesta loivat varjoa energiantensiivisen teollisuuden tärkeiden energialähteiden, ydinvoiman ja hiilivoiman ylle. Tshernobylin onnettomuuden 1986 jälkeen teollisuus veti ydinvoimahakemuksensa pois, mutta jätti sen uudestaan 1991. Hakemus kuitenkin hylättiin pari vuotta myöhemmin, jolloin ydinvoiman merkitys pelinappulana kansallisesta vallasta kasvoi huomasti. Kun koko sotien jälkeisen ajan energiapolitiikkaa oli tehty teollisuuden energian turvaamiseksi, päätös hylätä hakemus oli raju muutos, etenkin kun se silloin hylättiin vielä ympäristösyihin vedoten. (Lammi 2004, 12.)

Keskusteluissa ydinvoiman lisärakentamisessa on Lammin (2004, 20) näkemyksen mukaan ollut vastakkain kaksi ideaalia: perinteisiin energiaa syöviin aloihin painottuva teollisuus, sekä uuteen ympäristö- ja informaatioteknologiaan painottuva teollisuus. Niiden mukana sitten kilpailee myös kaksi energiapoliittista ideaalia. Näin eduskuntakeskustelu ydinvoimasta muuttuikin nopeasti kysymykseksi perinteisten teollisuudenalojen aseman muutoksesta 1990-luvun Suomessa. Jotkut vihreät kyseenalaistivatkin massatuotannon laajentamisen ja peräänkuuluttivat tietoista painopisteen muutosta teollisuus- ja työllisyyspolitiikassa. Kyllösen (2004, 56, 57, 72,) mukaan esimerkiksi monien järjestöjen mielestä tärkeintä olisi katkaista yhteiskunnan kokonaisenergiankulutuksen kasvu ja ottaa käyttöön tähän soveltuvia uusia teknologioita. Ydinvoima kun ainoastaan ruokkii kulutuksen kasvua, eikä siten edistä kestävästä kehitystä. Kuitenkin keinot päämäärien toteuttamiseen ovat säilyneet samankaltaisina läpi vuosikymmenten. Niin 1980-, 1990- kuin 2000-luvullakin energiahuollon turvaamiseksi asetetaan tavoitteet energiansäästöille ja kotimaisuusasteen nostamiselle. Kaikissa strategioissa vaihtoehdot ovat kuitenkin rakentuneet kahden tuotantotavan varaan: ensin ydin- ja hiilivoiman ja 1990- ja 2000-luvulla ydinvoiman ja maakaasun. Vaikka siis energian keskeinen merkitys kestävästä

kehityksen skenaarioissa tuodaankin esille, korostuvat päämäärissä kuitenkin talous- ja työllisyyspolitiikan tukeminen, sekä kansainvälisestä kilpailukyvästä huolehtiminen.

Ydinvoima ei kuitenkaan ole työllisyyden kannalta paras vaihtoehto ja talouskehitystäkin tukisivat esimerkiksi uusien energiateknologioiden kehittäminen, etenkin kun niiden vientimahdollisuudet jatkuvasti kasvavat. Tehty myönteinen ydinvoimapäätös on siis tappio etenkin tavoitteille muuttaa energiantuotantomme ja teollisuuden rakenne kestävä kehityksen mukaisiksi. Kuitenkin ilmastonmuutoksen nousu julkista keskustelua hallitsevaksi ympäristöongelmaksi on vain kirkastanut ydinvoiman mainetta päästöttömänä ratkaisuna. (Kyllönen 2004, 52–53.) Myös Lammi (2004, 20) huomauttaa, että esimerkiksi elektroniikkateollisuus kuluttaa vain murto-osan energiaa siitä, mitä paperiteollisuus. Hän myös painottaa uusiutuvien energiateknologioiden valmistukseen liittyvän teollisuudenalan tuovan huomattavia vientituloja ja työllistävänkin perinteisiä energiamuotoja paremmin. Castells ja Himanen (2001, 163) vielä huomauttavat, että monista muista maista poiketen Suomessa hyvinvointiyhteiskunnan ja informaatioteknologian yhdistäminen on nähty tärkeänä, mutta perinteistä teollisuutta ei ole samanaikaisesti onnistuttu muuttamaan kovinkaan hyvin.

Monilta niistä, jotka ovat ehdottaneet ydinvoimaa ratkaisuksi ilmastonmuutosongelmaan, on unohtunut, että ilmastonmuutoksen torjuminen edellyttää pitkäaikaisia toimia, joilla hyvinvoinnin kasvu erotetaan energiankulutuksen kasvusta (Kyllönen 2004, 80). Globalisaation ja ympäristön tarpeiden saattaminen sopusointuun edellyttää puhtaan teknologian kehittämistä. Se edellyttää kuitenkin riittävän tiukkoja kansainvälisiä ympäristönormeja, jotta sijoittaminen uuteen teknologiaan kannattaa. Teollisuusmaissa yritykset ovat kuitenkin väittäneet tiukkojen ympäristönormien heikentävän kilpailukykyä. (Väyrynen 2001, 113.) Suomen ilmastostrategia koostuu lähinnä kansallisista ratkaisuista, aivan kuten aiemmatkin strategiat. Vähennyskeinojen kansainvälistäminen ja monipuolistuminen voi kuitenkin johtaa siihen, ettei ilmastopolitiikkaa voi enää tehdä kansallisista päämääristä käsin, aina uudella ydinvoimahakemuksella. Päästökaupan suurin karneus näyttäisikin siis yrityskohtaisten rajoitusten ohella olevan päätösvallan luisuminen kansallisten rajojen ulkopuolelle. (Kyllönen 2004, 82.) Tämä ”entinen itäblokki saastuttaa ja Suomi maksaa” – asenne oli aineistossakin keskeisiä viestejä. Asioita siis tarkastellaan edelleen kansallisista lähtökohdista käsin, vaikka perusteluina olisikin käytetty koko EU-

alueen tappioita. Ydinvoiman kannattajat taas saavat pontta perusteluilleen vielä siitäkkin, että tiukkojen päästövähennystavoitteiden vuoksi ydinvoima on myötätuulessa EU:ssa.

Suomessa myönteisen ydinvoimapäätöksen myötä perinteinen teollisuus onnistui ottamaan takaisin sitä energia- ja ympäristöpoliittista valtaa, jota se oli poliitikoille menettänyt. Kun keskeiset vaikuttajat virallisesti asettuivat ydinvoiman puolelle, se ei voinut olla vaikuttamatta neutraaleimpiin toimijoihin ja näin yhteiskunnallisen eliitin kannat yhdenmukaistuivat. Ilmastohankkeeksi muokatusta ydinvoimasta luotiin teollisuutta tukeva kilpaileva ympäristötarina. (Lammi 2004, 25–26, 46–47.)

Läntisten energiaintensiivisten yhteiskuntien kehitys on luonnollinen päätepiste modernisaatioprosessille. On uudelleen arvioitava sellaisia keskeisinä pidettyjä rationaalisuusolettamuksia, kuten kasvu- ja kehityskäsitystä. Kehityskäsitteelle olisi määriteltävä uusi sisältö, jotta maailmassa vallitsevasta yleisestä kriisitilasta voitaisiin selvitä. Energiankulutuksen kasvun tarvetta on perusteltu vetoamalla hyvinvointitilastoihin, siihen kuinka energiankäytön kasvun ja kansanterveyden välillä on ilmeinen yhteys. Kuitenkaan 1980-luvulla tapahtunut energiankäytön tasaantuminen ei ole vaikuttanut kansanterveyteen kielteisesti. (Koskinen 1992, 5, 8.)

Kiristyvään kilpailuun sopeutuminen ja tekniikan saavutuksiin nojaava ajattelu on kiinnittänyt huomion yksityiskohtiin, mikä on johtanut tutkimusalojen eriytymiseen ja sitä kautta vaikeuteen hahmottaa kokonais kuvaa ympäristöongelmien hallintaa koskien. Se olisi kuitenkin tärkeää, sillä kun ympäristöristiriidat kärjistyvät, nousevat esiin koko yhteiskunnan kehityksen ristiriidat. Koska energia on keskeisenä tekijänä lähestulkoon kaikilla elämän osa-alueilla, ristiriitoja voi tulkita myös siitä käsin. (Koskinen 1992, 15.) Koska energiakysymyksissä otetaan samanaikaisesti kantaa sekä ympäristöongelmien kannalta, että jo saavutettua elintaso puolustaen, saatetaan päätyä vaatimaan sekä tuotannon alentamista, että sen säilyttämistä ennallaan. Keskeistä on myös energia-alalle tyypillinen, asiantuntemuksen ja informaation keskittyminen pienelle energiahallinnon ja teollisuuden asiantuntijaeliitille. Tämän vallan epätasaisen jakautumisen on nähty myös vaikuttavan painotuksiin energiakysymysten julkisessa käsittelyssä. Vaikka kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on alettu vaatia ympäristön huomioonottamista, niin taloudelliset ja poliittiset intressit verhottuna koko yhteiskunnan hyvää edistäviksi pyrkimyksiksi on kuitenkin helppo löytää taustalta. (Kantola & Peuhkuri 1992, 37, 38, 51.)

Seuraavissa kappaleissa, jotka muodostavat tutkielman empiirisen osan, tarkastelen valtakysymystä retoriikan ja argumentaation välityksellä. Tarkastelun alla on talouden retoriikka ja ne argumentit, joilla energiapoliittista päätöksentekoa ruoditaan. Uskon myös, että tarkoituksena on lisäksi pyrkimys ohjata päätöksentekoa itselle suotuisaksi retoriikan keinovalikoiman välityksellä.

6. PÄÄSTÖKAUPPARETORIIKKA KAUPPALEHDESSÄ VUOSINA 2004 – 2005: MILLAISTA ON TALOUDEN RETORIikka JA MISTA SE KERTOO?

Alussa minulle oli selvää vain, että haluaisin tehdä tekstianalyysin, mutta siinäpä sitten olikin koko idea lyhykäisyydessään. Alun perin kaavailin tuoksi analyysiksi diskurssianalyysia, mutta suosittelun jälkeen päädyin retoriikka-analyysiin. Onhan retoriikka viestintävälineiden kehittymisen ja maailman globalisoitumisen vuoksi jälleen ajankohtaista. Erityisesti uuden retoriikan laaja-alainen näkemys, jossa retorinen tilanne on mikä tahansa kommunikaatiotilanne, soveltuu hyvin omia tarkoituspereiani ajatellen; sain ainakin heittää sen huolen mielestäni, että ”sopiikohan tämä tällainen analysoitavaksi ensinkään”. (Kakkuri-Knuutila 1998, 235–236.)

6.1 Tutkimusongelman muodostuminen

Aineistosta olin ensi alkuun vain sen verran hajulla, että tarvitsin energiapoliittisia lehtiartikkeleita. Sitten ajattelin, että helpoimmin niitä varmaan löytäisi tekniikan ja ennen kaikkea kaupanalan lehdistä, joten vietin tuntitolkulla aikaa vinoja lehtipinoja läpikäyden: Kauppalehteä, Tekniikka & Taloutta, Talouselämää, Taloussanomia, Energia uutisia... Siinä selatessani päätin rajata aineiston päästökauppaa käsitteleviin kirjoituksiin lähinnä kahdesta syystä: ensinnäkin siinä oli selkeä aihekokonaisuus, josta juttua riitti, ja toiseksi minua kiinnosti päästökauppa energiapoliittisena ohjauskeinona, sekä kaikki se napina ja jupina, mikä siihen elinkeinoelämän puolella liittyi.

Minun oli tarkoitus vertailla kahta eri kaupanalan lehteä, ja vähän myöhemmin päätin, että toinen niistä olisi Kauppalehti, joka sitten saisi vertailuparikseen joko talouselämän

tai Tekniikka & Talouden. Aineistoa keräsin ajalta 2.1.2004 – 24.10.2005 ja sitä kertyi paljon. Koska en aineistoa läpikäydessäni juurikaan eroja löytänyt mainitsemieni kolmen lehden tavassa uutisoida aiheesta ja ottaa siihen kantaa, päätin luopua vertailusta ja keskittyä ainoastaan Kauppalehteen, koska siitä oli enemmän aineistoa. Samankaltaisuudet eri lehtien välillä johtuivat lähinnä siitä, että ääneen päässeet politiikan ja elinkeinoelämän edustajat olivat samoja lehdestä toiseen, ja sitä myötä myös mielipiteet.

Kaiken kaikkiaan tarkasteluajankohtana Kauppalehdessäkin oli hirmuinen määrä päästökauppaa käsitteleviä, tai sitä sivuavia artikkeleita. Aluksi kävin läpi lehtiä yksi kerrallaan kirjastossa, mutta koska kauppalehdellä on hyvä arkisto kaikista lehdestä ilmestyneissä jutuista aina vuodesta 1988 lähtien, päädyin käyttämään arkistoa. Arkiston käyttämisessä oli sekin hyvä puoli, että tuli taatusti huomioitua joka ikinen päästökauppaan millään tavalla liittyvä julkaistu kirjoitus, kiitos lehden hakupalvelun. Toisaalta luettavaakin sitten kertyi enemmän kuin painettujen lehtien otsikoita metsästämillä.

Siinä lueskellessani, kun aineistoa oli karsittava melkoisesti, päätin sitten rajata aineiston ulkopuolelle kokonaan sellaiset puhtaan uutismuotoiset artikkelit, joissa ainoastaan kerrattiin, mitä päästökauppa on, koska sen on suunniteltu alkavan, ketkä ovat mukana jne. Tällaisia oli paljon. Rajasin myös pois lyhyimmät, alle puolisivuiset jutut, ja keskityin etsimään sellaisia, joissa ilmeni jotain kannanottoja aiheen tiimoilta. Aineistoa oli kuitenkin vieläkin aika paljon, joten jätin pois myös mielipidekirjoitukset. Sinänsä harmi, koska sieltä irtosivat muutoin aika (odotetun) kuivakan aineiston riemukkaimmat kielelliset ilottelut. Mutta koska mielenkiintoni on nimenomaan talouden ja myös politiikan ”eliitissä”, mattimeikälisten mielipiteet eivät olleet relevantteja aineiston kannalta. Poikkeuksena olen kuitenkin ottanut aineistoon mukaan sellaiset mielipidekirjoitukset, joiden laatija on politiikan tai elinkeinoelämän edustaja.

Näillä menetelmillä sainkin aineiston koon rajattua järjelliseksi ja löysin myös jotain logiikkaa kommenttien esittäjien luokitteluun. Jaoin heidät kolmeen toimijaryhmään, jotka olen nimennyt toimittajiksi, elinkeinoelämän edustajiksi ja päättäjiksi/poliitikoiksi. Halusin selvittää, eroavatko eri ryhmät toisistaan kannanotoissaan ja jos, niin miten, sekä sen, millaisin argumentein päästökauppaa joko vastustetaan tai (harvemmin) puolustetaan. Millaisia retorisia keinoja ja argumentteja on käytetty, mihin niillä tähdätään? Ja mitä tämä

kaikki mahtaa kertoa nykyisestä energiapoliittisesta tilanteesta, sekä suomalaisen yhteiskunnan arvomaailmasta ja valtarakenteesta? Näihin kysymyksiin halusin löytää jotain vastaukseksi kelpaavaa. Tarkastelin myös vielä erikseen vuosia 2004 ja 2005, siis aikoja suurin piirtein ennen päästökaupan alkamista ja sen jälkeen, josko noina aikoina julkaistuista kirjoituksista löytyisi jotain eroavaisuuksia.

Lopullisessa aineistossani on siis 44 kappaletta artikkeleita, joista 26 vuodelta 2004 ja 18 vuodelta 2005. Harmillista on se, että ryhmän ”päättäjät” edustajat pääsevät kaikesta huolimatta ääneen huomattavasti harvemmin, kuin toimittajien ja elinkeinoelämän edustajat. Mutta ehkä sekin osaltaan kertoo jostakin. Kuten siitä, että kyseessä on talouden toimijoiden areena ja käsiteltävä aihe – päästökauppa – todella tärkeäksi koettu.

6.2 Mitä on retoriikka ja argumentaatio?

Poliittinen vaikuttaminen voi tapahtua vain jonkin tyyppisen kommunikaation välityksellä, ja sellaista kommunikaation muotoa, jonka tarkoituksena on vakuuttaa, sanotaan retoriikaksi; sillä hetkellä kun viestintä pyrkii vaikuttamaan yhteen tai useampaan henkilöön, suuntaamaan ajattelua ja herättämään tunteita, se sijoittuu retoriikan alueelle. (Heradsveit 1996, 11, Perelman 1996, 181). Jo antiikin sofisteilla yhteys politiikan ja retoriikan välillä oli ilmeinen, eikä politiikkaa oikein voidakaan ajatella ilman retorista ulottuvuutta (Palonen & Summa 1996, 7). Analyysivälineenä retorinen analyysi on osa argumenttianalyysia, jossa tehtävänä on etsiä tekstistä väite ja sen perustelut. Väite on se, mikä jonkun halutaan uskovan ja argumentti se, mikä antaa tukea väitteelle. Tavallisimpiin perusteluihin kuuluu esimerkiksi se, miten aihetta on tutkittu paljon. Väite puolestaan ei läheskään aina ole väitelause, vaan on saattanut lainata ulkoasunsa esimerkiksi kehotukselta tai kysymykseltä. Perusidea kuitenkin on aina se, että mikäli väite on hyvin perusteltu, sen myös tulisi olla helposti hyväksyttävissä. (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998, 60–61, 63.) Tutkimastani aineistosta esimerkiksi löytyi paljonkin esimerkkejä väitelauseista, jotka oli puettu ainakin jotakuinkin ”lainahöyheniin”, useimmiten kehotuksen tai rohkaisun muotoon. Näin oli asia mahdollista kuudetta ydinvoimalaa käsittelevissä kirjoituksissa, sekä kirjoituksissa, joissa kritisoitiin päästökauppajärjestelmän käyttöönottoa. Molemmat sisälsivät runsaasti rohkaisevan- ja kehottavansävyisiä puolto- ja vastustuskannanottoja: ” *Suomeen mahdollisesti rakennettavasta kuudennesta ydinvoimalasta tarvitaan kunnan energiapoliittinen selvitys... Innokkaimmat ydinvoiman*

ajajat ovat aivan oikein perustein ehdottaneet, että kuudes voimala pitäisi rakentaa heti perään ja ottaa kustannushyöty, joka syntyy kahdesta samanlaisesta voimalasta.” (KL:n pääkirjoitus 3.5.2005)

”EU:ssa olisi kuitenkin syytä vakavasti harkita, kannattaako asiassa lähteä yksin liikkeelle. EU:n osuus maapallon päästöistä on vain 15 prosentin luokkaa, joten yksipuolisilla toimilla ei saada suuria aikaiseksi.” (KL:n pääkirjoitus 18.2.2004)

”Suomen viidennen ydinvoimalan ajoitus meni nappiin ja voimala tuli tarpeeseen. Nyt päästökaupan ja kallistuvan sähkön puristuksessa olevan Suomen pitäisi rohkeasti käynnistää kuudennen ydinvoimalan suunnittelu kuten Stora Enson toimitusjohtaja Jukka Härmälä esittää.” (KL:n pääkirjoitus 29.8.2005)

”Hallituksen pitäisi toppuuttelun ja kyyristelyn sijaan valita aktiivisempi rooli ja liittoutua esimerkiksi niiden Yhdysvaltain osavaltioiden kanssa, jotka ovat kiinnostuneet päästökaupasta.” (Osmo Soininvaara KL 20.1.05)

”Päästökauppa parantaa sen (ydinvoiman) ja vesivoiman kilpailukykyä, joten kuudes reaktorihanke pitäisi nopeasti saada eteenpäin...Suomi on tiennäyttäjänä ydinvoiman kansainvälisessä renessanssissa ja ydinjätteen loppusijoituksessa... Hallituksen pitää pikaisesti näyttää vihreää valoa suomalaisten energiayhtiöiden toiveille rakentaa kuudes ydinvoimala.” (Juhani Sjöblom, kansanedustaja KOK, mielipide KL 16.3.05)

”Eurooppaa ohjailevat bisnesälyn sijasta ihanteet ja idealismi. Vanhan sivistysmantereen on nyt syytä pysähtyä peruskysymysten äärelle, ennen kuin se rampauttaa kivijalkansa, teollisuuden.” (Jussi Kärki, uutiset KL 1.11.04) Edellä olevista väitteistä on löydettävissä sekä tietynlaisiin ratkaisuihin kannustavia, että niitä vastustavia elementtejä. Nämä ilmenevät siten, että kuudennesta ydinvoimalasta puhutaan jo mahdollisesti rakennettavana, peräänkuulutetaan rohkeutta (vs. pelkuruus) rakentaa se, ja kehotetaan näyttämään sille vihreää valoa. Vastapuolella kehotetaan liittoutumaan USA:n päästökauppamyönteisten osavaltioiden kanssa. Päästökauppa-asiassa EU:ta puolestaan kehotetaan harkitsemaan asiaa vielä kerran, siis luopumaan koko hankkeeseen osallistumisesta.

Perelmanin (1996, 17–18) mukaan argumentaatioissa välttämättä edes pyritä johtamaan seurauksia premisseistä, vaan hankkimaan ja vahvistamaan yleisön kannatusta esitetyille väitteille. Ennalta on siis aina oletettu olevaksi tietty puhujan ja yleisön kohtaaminen, ja yleisöön pyritään vaikuttamaan muuttamalla sen vakaumuksia ja hakemalla kannatusta - siis esimerkiksi juuri rohkaisten ja kehottaen. Toki runsaasti esitettiin väitteitä myös puhtaassa väitelauseen muodossa, puolin ja toisin.

Mutta kuten jo sanottua, argumenttianalyysi on vain yksi tekstin tulkinnan näkökulma; kokonaisvaltaisemmin tekstiä lähestyy retoriikka (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 1998, 65). Mitään yhtä vakiintunutta tapaa jäsentää retoriikkaa ei ole, vaan kuvaukset ovat aina lajityyppisiä valintoja. Retoriikkaa voidaan pitää mm. poliittisen konstruoinnin tai kannanoton taitona. Tällöin ei tavoitteena välttämättä ole oikeassa oleminen, vaan keskustelun ylläpitäminen. (Hänninen 1996, 162, 166.) Retoriikka-analyysi täydentää argumenttianalyysiä ottamalla mukaan psykologisen näkökulman, näin rakentaen sillan argumenttien analyysin ja tekstin vaikutuksen empiirisen tutkimuksen välille. Analyysin kohteena on siis teksti vaikutuskeinoineen. Siinä missä argumenttianalyysi pelkistää argumentin kielellisen ilmiön keskittyen itse asiasisältöön, retorinen analyysi palauttaa tarkastelun kohteeksi ilmiön. Se on kiinnostunut sekä asiasisällöstä, että ilmiöstä ja vaatii meitä herkistymään kielen hienouksille. Metaforat, rinnastukset, kielikuvat, ilmaisujen värikylläisyys – tai niiden puuttuminen uskottavuuden luomisessa ovat retorisen analyysin kohteina. Tunnelataukset ja puhujan ja kuulijan suhdetta osoittavat ilmaisut ovat tärkeitä. Lisäksi tarkastelussa on tekstin laajempi sosiaalinen yhteys, sekä ns. retorisen tilanteen käsite, joka sisältää puhujan, yleisön ja puheen foorumin. (Kakkuri-Knuuttila 1998, 233–235.)

Koska tarkastelun alla ollut aineisto koostui sanomalehtiteksteistä, lähinnä talousuutisista, ei liene mikään ihme että tekstit olivat aika yksitasoisia ja värikkäät ilmaisut loistivat lähinnä poissaolollaan. Joukkoon mahtui kuitenkin värikkäämpääkin kielenkäyttöä: *”Talonpoikaisjärjellä ajateltuna niin kutsuttu päästökauppa on harvinaisen typerää puuhastelua. Suunnilleen yhtä fiksumaa kuin käydä kauppaa lämpötiloilla: vaihdetaan Lapin kylmää Espanjan kuumaan. Hurmahenkiset ympäristövirkamiehet ja heidän johtamansa poliitikot allekirjoittivat Kiotossa sopimuksen, jossa muutenkin kilpailukyvyttömäksi jäykistetty Eurooppa hyydyttää kasvunsa.”* (Lauri Helve, kolmossivu KL 2.1.04)

Muutenkin päästökauppavalmistelua kiireineen on elinkeinoelämän puolella kutsuttu ”takapuoli edellä puuhun kiipeämiseksi”.

TT:n ex-toimitusjohtaja Johannes Koroma (KL 18.2.04) puolestaan kommentoi kuinka ”Hallituksella ei ole tapana tehdä päätöksiä silmät sidottuina, mutta tässä tapauksessa tehtiin.” UPM-Kymmenen johtaja Heikki Sara (KL 29.10.04) taas kuvaa päästökauppaa pelkäksi *nappikaupaksi*, jossa varsinainen kasvihuonekaasujen vähentäminen on jäänyt taka-alalle.

”Voi Eurooppaa! Pitikö vanhan ja jäykän vielä ampua itseään jalkaansakin. Yksipuolinen sitoutuminen Kiiton ilmastopöytäkirjaan on kuin avec-kutsu Kiinalle, Intialle ja muille kasvaville talousteollisille: tulkaa, ottakaa kaverinne mukanaan ja jyrätkää meidät!” huutaa Jussi Kärki (uutiset KL 1.11.04) Aasian maille.

Toiseen suuntaan piikittelee puolestaan lisänimen kasvihuonekauhistelija saanut Satu Hassi (mielipide KL 23.2): ”Jos teollisuuden fossiilisiivessä on tähän asti luultu Kiotoa vain ydinvoiman myyntiargumentiksi ja vasta nyt tajutaan, että kivihiilen polttoa on oikeasti vähennettävä, Koroman ja monen muunkin olisi syytä katsoa peiliin.

6.3 Retoriikka: historiallista taustaa ja nykypäivän suuntauksia

Retoriikan arvostus, merkitys ja painotukset ovat muuttuneet aikakausien saatossa. Koistisen (1998, 41) mukaan Antiikin aikaiset retoriikan opettajat pitivät retoriikkaa ennen muuta oppina vakuuttamisen tekniikasta. Keskiajalla sen merkitys kuitenkin rajautui tarkoittamaan puheen tehokeinoja. Alasajo jatkui edelleen uudella ajalla, mutta viime vuosikymmeninä se on kokenut renessanssin: on alettu puhua uudesta retoriikasta, joka korostaa tekstuaalisuutta. Perelman kumosi käsityksen, jonka mukaan retoriikka olisi pelkää kaunopuheisuutta, ja toi sen takaisin alkuperäiseen yhteyteensä päättelyn ja vakuuttamisen tutkimukseksi (Summa 1996, 64). Kakkuri-Knuutilan (1998, 241) mukaan uusi retoriikka on pikemminkin kuvailevaa kuin normatiivista, ohjeita antavaa (kuten Aristoteleella). Tekstin tuottamisen sijaan painopiste on siirretty analyysiin, ja sille on myös ominaista empiirinen, yhteisöllinen asennoituminen, jonka mukaan retoristen tehokeinojen käyttö vaihtelee yhteisön omaksumien kommunikaatiosääntöjen mukaan.

Uusi retoriikka sekä jatkaa, että laajentaa Aristoteleen retoriikkaa. Se tutkii argumentteja, joilla tähdätään tietyn kiistanalaisen väitteen hyväksymiseen tai hylkäämiseen, sekä niiden esittämisen ehtoja. Siinä missä Aristoteleen dialektiikka käsittelee kiistoissa tai kahdenvälisissä keskusteluissa käytettyjä argumentteja, retoriikassa on kyse julkisen puhujan tekniikoista, joka osoittaa sanansa maallikkoyleisölle. (Perelman 1996, 11.) Klassisessa retoriikassa myös eroteltiin liuta erilaisia trooppeja, ohjeita argumenttien löytämiseksi. Uudemmassa retoriikan tutkimuksessa on sen sijaan tavallista erottaa vain joitakin erilaisia muotoja. (Heradsveit 1996, 63.) Eräs keskeinen uuden retoriikan edustaja Chaïm Perelman kritisoi myös kartesiolaista, dualistista logiikkaa, jonka mukaan useat keskeiset käsitteet voitaisiin jakaa sisältöön ja ulkoasuun. Hän painottaa, että kielellinen ilmaisu on mahdollista nähdä myös kokonaisvaltaisempana kommunikointina, jolloin myös kielikuvia ja muita ilmaisun ulkomuotoon yhdistettyjä seikkoja voidaan niitäkin pitää sisällöllisinä. (Koistinen 1998, 42.) Perelmanin näkökulma siis asettaa kyseenalaiseksi muodon ja sisällön vastakkaisuuden, pitäen niitä toisiinsa kietoutuneina päättelyn ja vakuuttamisen elementteinä (Summa 1996, 65).

Perelmanin ohella argumentointia painottavan modernin retoriikan tutkimuksen käynnistäjänä ovat olleet Toulmin ja Burke. Siinä missä Perelmanin ja Toulminin tavoitteena on esittää kattava teoria tekstin ja puheen analysoimiseksi sekä niiden pätevyyden arvioimiseksi, Burken päämääränä puolestaan on retoristen ilmiöiden laajempi merkitys inhimillisen toiminnan osana, ei ainoastaan argumentointi vakuuttamiseen tähtäävänä kielenkäyttönä. Piilevä retoriisuus ja toisarvoiset tekijät, kuten toisto tai jatkuva tietyn viestin vahvistaminen merkitsevät hänen mukaansa usein paljon enemmän kuin itse retoriset taidot. Burkelle retoriikka on ristiriitoihin liittyvä ilmiö, joka on lähempänä konfliktia kuin järjestäytyntä toimintaa. (Summa 1996, 52,57, 59.)

Kun aineistoa tarkastelee kokonaisuutena, näkee hyvin, että Burken ajatuksissa on vinha perä. Artikkelit eivät mitään retorisia taidonnäytteitä tarjoa, mutta argumentaation vahvuus piileekin juuri siinä, kuinka asia pidetään esillä ja haluttua viestiä vahvistetaan jatkuvan toiston avulla: ensin sitä, kuinka epäreilu systeemi päästökauppa tullessaan olisi, varsinkin juuri Suomen kilpailukyvyn kannalta ja kuinka koko järjestelmästä olisi luovuttava. Kun sitten varmistui, että Venäjä tulee mukaan Kioton ilmastopöytäkirjaan ja Kioton pöytäkirja siten voimaan niin viesti, jota välitettiin muuttui: keskeiseksi sisällöksi tuli, miten päästökaupasta selvittää ja valtiota alettiin vaatia kantamaan osansa päästökaupan

kustannuksista, jottei yritysten asema kävisi mahdottomaksi. Samaan aikaan alettiin vahvistaa viestiä yksinkertaisimmasta ratkaisusta selvitä mahdottomiksi kuvailluista päästövähennystavoitteista. Esiin nostettiin ajatus kuudennesta ydinvoimalasta.

Mutta takaisin uuden retoriikan kokonaisuuteen. Tiivistetysti uuden retoriikan voisi sanoa Perelmanin (1996, 12) mukaan käsittävän kaikki vakuuttamisen ja suostuttelun esitykset riippumatta yleisöistä ja käsitellyistä asioista. Klassisen retoriikan edustaja Aristoteles on kuitenkin retoriikan klassikko, jonka oppeja ei uudesta retoriikasta huolimatta voi sivuuttaa. Hänen oppinsa ovat perusta uudellekin retoriikalle ja teoksensa *Retoriikka* alati ajankohtainen.

Aristoteleen mukaan retoriikan tehtävä ei pelkisty pelkkään vakuuttamiseen, vaan siihen kuuluu olennaisesti se, mikä on vakuuttavaa kunkin asian yhteydessä. Aristoteleelta ovat peräisin myös kolme retoriikan lajia ja puheiden luokittelu kolmeen tyyppiin. Itse puhe voi perustua tekijöihin, jotka ovat puhuja itse, se mistä puhutaan ja se, kenelle puhutaan. Puheet hän on myös luokitellut oikeudellisiin, epideiktisiin ja poliittisiin puheisiin. Poliittiset puheet puolestaan ovat edelleen luokiteltavissa kehottaviin ja varoittaviin puheisiin, sillä ”jompaakumpaa näistä tekevät aina ne, jotka puhetta pitäessään neuvovat joko yksityisesti tai julkisesti. (Aristoteles 2000, 11,16.) Perelman (1996, 26) lisää vielä tähän, että neuvomisen ja varoittamisen jälkeen yleensä suositellaan otollisinta vaihtoehtoa. Tästäkin löytyy esimerkkejä. Artikkeleista löytyy selvästi niin kehottavia kuin varoittaviakin sävyjä, sekä toimintasuosituksia. Esimerkkejä artikkeleista poimituista yksittäisistä argumenteista: ”Päästökaupassa on suomen kannalta isoja riskejä, sähkön hinta voi nousta jopa 30–40%.” ”Kilpailuasemamme uhkaa heiketä.” Päästökauppa on jäämässä EU:n sisäiseksi peliksi, kannattaako edetä yksin. Edelläkävijän roolissa on riskinsä.” (KL:n Pääkirjoitus 3.3.04).

”Päästötavoitteet ovat kunnianhimoisia jo nyt, mutta kovat ajat ovat edessä vasta sitten, jos Kioton pöytäkirja tulee lopulta voimaan. Se toisi mukanaan tiukat tavoitteet vuosille 2008–2012.” EU:n olisi järkevää varautua siihen, että Kioto ei toteudukaan ja ottaa uusi suunta.” (KL:n pääkirjoitus 9.8.2004).

”Päästökaupan seurauksena sähkön hinta nousee ja fossiilisten polttoaineiden käyttö on poissuljettu vaihtoehto. Tällä hetkellä sähköä voidaan tuottaa ydinvoiman ohella vain

vastapaine- ja biovoimalla, eivätkä ne riitä varmistamaan teollisuuden työpaikkoja tulevaisuudessa. Energiateollisuudesta löytyy kuudennelle ydinvoimalle tahtoa ja halua, mutta yhteiskunnalta odotetaan ensin vihreää valoa.” (TVO: n Timo Rajala KL 21.7.2005) Viimeinen lause on rivien välistä tulkittaviksi mielipiteeksi siitä, mikä olisi paras vaihtoehto.

Aristoteleen retoriikka -teos sisältää myös runsaasti argumenttitopoksia, eli ohjeita argumenttien löytämiseksi. Yleiset topokset ohjaavat huomaamaan tietynlaisia argumentaation muotoja. Tietyn rakenteen omaavia perusteluja voidaan käyttää määrätyn rakenteen omaavien väitteiden puolesta tai vastaan. Argumenttirakenteiden nojalla ei siis arvioida sen hyvyttä, vaan argumentin voima on riippuvainen laajemman tilanteen sisältämisestä taustaehdoista. Retorisen tehokkuuden kannalta on usein järkevää esittää argumentti lyhyesti, jättäen pois yleisölle selvät päättelyn premissit. Kyse on kuitenkin epärealistisesta suostuttelusta, mikäli pois jätetään sellaisia premissejä, joita ei toivota huomattavan. (Kakkuri- Knuutila 1998, 243–245, 248.) Aristoteles (2000, 117) tähdentää vielä, että puheeseen ei riitä pelkkä aihe, vaan puhuttava on myös esitettävä oikealla tapaa. Vakuuttavuus syntyy tosiasioista, jotka on esitettävä oikeassa järjestyksessä.

6.4 Yleisötyypit ja niiden merkitys

Argumentaatiossa ja retoriikassa on olennaista asian ja asian esittäjän ohella myös yleisö. Koska argumentaatio ei tapahdu suljetussa järjestelmässä, ensiksi on varmistettava, että yleisö hyväksyy lähtökohdat. Niiden läsnäoloa kuulijoiden tietoisuudessa on tarpeen mukaan vahvistettava ja niiden merkitystä ja painoa täsmennettävä, minkä jälkeen niistä on johdettava argumentteja, jotka tukevat puolustettavaa väitettä. Jo se seikka, että puolustavia argumentteja ylipäätään on esitettävä, vihjaa, ettei väite välttämättä vakuuta kaikkia. (Perelman 1996, 155–156.) Eräs tapa sivuuttaa yleisön merkitys on keskittyä vain yhdenlaiseen yleisöön, jonka hyväksyntä takaa totuuden. Tästä näkökulmasta retoriikka ei enää kuitenkaan tähtää vakuuttamiseen: parhaimmillaankin se vain sanojen ja esitysten voimalla helpottaa sellaisten totuuksien hyväksymistä, jotka jo muutoinkin tiedetään. (Perelman 1996, 167,170.)

Yleisöt voidaan Perelmanin mukaan jakaa universaali- ja erityisyleisöihin. Näistä edellinen käsittää kaikki arvostelukykyiset ihmiset, jälkimmäinen puolestaan ajallisesti, tilallisesti tai jonkin periaatteen nojalla rajautuneen kuulijoiden joukon. Suppeimmillaan yleisö koostuu vain puhujasta itsestään. Erottelu vain harvoille ja kaikille suunnattujen esitysten välillä auttaa ymmärtämään myös vakuuttelun ja suostuttelun vastakkaisuutta: vakuuttamista käytetään vedottaessa universaaliyleisöön, suostuttelua puolestaan, kun on kyse erityisyleisöstä. Ja edelleen; haluttaessa vakuuttaa universaali yleisö, vedotaan kulttuurin legitiimiin arvopohjaan. Erityisyleisön vakuuttamiseksi taas vedotaan kyseisen yleisön erityisintresseihin. (Koistinen 1998, 47, Perelman 1996, 21, 24–25.)

Talousjournalismi, josta Kauppalehden tapauksessa on kyse, määrittyy Koistisen (1998, 54–55) mukaan talouden ja päättäjien erityisintressien julkisuudeksi, ollen nimenomaan talouselämän johtotehtävissä olevien erityisjulkisuutta. Lokus on kvantitatiivinen ja keskeiset teemat taloudellinen voitto, kasvu ja kilpailu. Tähän olisi helppo myöntyä aineistonkin valossa. Voitto, kasvu ja kilpailu, tai pikemminkin uhka niiden menettämisestä on näkyvästi keskiössä, niin toimittajien kuin elinkeinoelämänkin edustajien mielipiteissä. Vaan eivät sitten kuitenkaan pelkästään ne. Vastaparista vakuuttelu – suostuttelu vakuuttelu on se, jota lähinnä käytetään. Yleisölle vakuutellaan kuinka päästökauppa on paitsi turhanpäiväinen pienten piirien yritys torjua ilmastonmuutosta, myös syvästi koko Suomen ja Euroopan kehitystä vakavasti jarruttava uhka. Kilpailukyvyn heikentymisen kautta vedotaan siihen kytkeytyvään suurempaan kokonaisuuteen, nimittäin suomalaisen hyvinvointivaltion säilymiseen. Siihen, että kansantalous pysyisi kunnossa ja työpaikat jatkossakin Suomessa. Uhkakuvilla työpaikkojen menetyksistä puhutaan samalla suomalaisesta työn arvosta, mikä tässä maassa ei ole pelkkä kulttuurisen arvopohjan pikku sivujuonne.

Lukiessani artikkeleita läpi ajattelin niiden foorumia, Kauppalehteä automaattisesti erityisyleisön, talouselämän edustajien julkisuutena. Tällä metodilla kaikki päästökauppakritiikki vaikutti aivan hyödyttömältä ko. erityisyleisön keskinäiseltä napinalta, mikä ei hyödytä ketään. Sitten aloin ajatella muita mahdollisia yleisöjä, kuten politiikan edustajia: ehkä tarkoituksena olikin saada viesti heidän kuuluviinsa. Että he siellä näkisivät, niin kuin me näemme ja tekisivät asialle jotain. Poliitiikan edustajia ei ehkä luettu kuuluvaksi samaan erityisyleisöön elinkeinoelämän edustajien kanssa, siitä näkökulmasta katsottuna he ainakin osittain olivat maallikkoyleisöä, joka pitää vakuuttaa

ja saada huomaamaan mihin suuntaan ollaan menossa. Heradsveit (1996, 16) lisäksi huomauttaa, että koska yleisön joukossa voi olla myös ryhmiä, joille sanomaa ei ole aiottu, se saattaa heidän mielessään saada aiotusta poikkeavan merkityksen. Tähän sopisivat he, joilla jo ennestään oli vastakkainen näkemys, kuin mitä kauppalehdessä tarjottiin.

6.5 Tyyli ja tehokeinot

Keskeisimpiä tutkimisen aiheita retorisessa analyysissä ovat Heradsveitin mukaan ne vakuuttamisen prosessit, joilla toimijat konkreettisissa sosiaalisissa konteksteissa manipuloivat kieltä saavuttaakseen poliittisia voittoja. Ja on poliittinen kieli tärkeä tutkimuksen kohde siltäkin kannalta, kuinka joitakin aiheita pidetään poissa poliittiselta agendalta, toisia sille taas nostettaessa. Voidaan myös tutkia, missä määrin erilaisia retorisia muotoja (esim. metafora, metonymia) käytetään poliittisten tavoitteiden ajamiseen. (Heradsveit 1996, 16–17.) Retoriikka-analyysissä tietyistä lähtökohdista päädytään tietynlaisiin johtopäätöksiin. Pyrkimyksenä on selvittää myös sitä, miten tekstin tasolla tuotetaan tietynlaista todellisuutta. Argumentit ovat tällöin eräänlaisia ”jäävuooren huippuja”, joiden avulla on mahdollista päästä jäljille siitä laajemmasta kulttuurisesta jäsenyyksestä, josta Perelman käyttää esisopimuksen nimeä. (Koistinen 1998, 50.) Analyysin tekijä seuraa tilannetta ikään kuin ulkopuolelta, kuvaten niitä keinoja, joilla meihin yritetään vaikuttaa. Hän voi myös yrittää selvittää, miksi puhuja käyttää niitä tehokeinoja, joita käyttää. Tällöin selitystä on alettava hakea puhetilanteen ja puheen tavoitteiden pohjalta. (Kakkuri-Knuutila 1998, 239.) Nämä ovat niitä kysymyksiä, joihin myös itse pyrin analyysissäni löytämään vastauksia. Ensin on kuitenkin syytä perehtyä hieman yksityiskohtaisemmin niihin tehokeinoihin, joilla tekstille ja puheelle on mahdollista tuottaa niiden kaipaamaa uskottavuutta. Liikkeelle on helpointa lähteä vaikkapa ihan perinteisestä puheen jäsenyyksen rakenteesta.

Perinteinen puheen jäsenyys noudattaa Kakkuri-Knuutilan (1998, 235) esittämänä kaavaa:

Johdanto, aiheen esittely

Pääväitteen esittely

Tärkeimmät perustelut

Vasta-argumenttien tarkastelu

Lisäperustelut

Yhteenveto

Itse tekstien tyyliä voidaan määritellä vastaparien tekninen – havainnollistava, suora – epäsuora, yksitasoinen – ironinen/ metaforinen/ jne. ”rikastettu” ja pienentävä – liioitteleva avulla. Teknisellä tyylillä tarkoitetaan jonkin alan teknisen käsitteistön runsasta käyttöä. Lisäksi kirjoittaja toistoilla ja painotuksilla osoittaa, mitä pitää tärkeänä ja paljastaa myös suhtautumisensa kohteeseen ja yleisöön. Havainnollistavalla tyylillä puolestaan tarkoitetaan laajemmalle yleisölle tuttujen ilmausten ja esimerkkien runsautta. Vakuutteleva tyyli käyttää runsaasti asia-argumentteja, suostuttelevassa tyylissä argumentaatio puolestaan saattaa olla suorastaan epäreilua, tai virheargumentteja sisältävää. Lisäksi tekstin tarkastelussa voidaan kiinnittää huomiota tekstin osien painotuksiin mm. laajuudessa ja esitysjärjestyksessä, jolloin ratkaisevia tekijöitä ovat siis argumenttien suhteellinen määrä ja kunkin käsittelyn laajuus. (Kakkuri-Knuutila 1998, 237, Kakkuri-Knuutila & Heinonen 1998, 298.)

Aineiston artikkeleissa silmiinpistävin, joskaan ei yllätyksellisin havainto, on käytetyn tyylin suoruus ja yksitasoisuus. Asiat kerrotaan lyhyin kappalein ja vakuuttavasti asia-argumentteihin nojaten. Asia-argumentit ovat tavallisimmin numeerista tutkimustietoa siitä, mitä sivuvaikutuksia päästökauppa tullessaan toisi: arvioita bruttokansantuotteen laskusta, menetetyistä työpaikoista ja sähkön hinnan noususta, sekä viimeisintä tietoa päästöoikeuksien hintakehityksestä. Tyypillistä kovan uutisen sisältöä siis. Joskin lukuisten yksitasoisten tekstien vastapainoksi löytyy myös rikastettuakin kieltä, usein ivallisessa hengessä. (*”Voi Eurooppaa! Pitikö vanhan ja jäykän vielä ampua itseään jalkaansakin.”* *”Jos teollisuuden fossiilisiivessä on tähän asti luultu Kiotoa vain ydinvoiman myyntiargumentiksi ja vasta nyt tajutaan, että kivihiiilen polttoa on oikeasti vähennettävä, Koroman ja monen muunkin olisi syytä katsoa peiliin.”*) Silmiini pisti myös sellainen seikka, että sinänsä arvoneutraali, poliittisesta kannasta viestivä ilmaus ”vihreä”, tuntuisi joissain kirjoituksessa saaneen ikään kuin pilkkanimen roolin.

Artikkeleissa on käytetty paljon myös teknistä kieltä, mutta koska vastaanottavana yleisönä ja keskustelun osapuolina on muitakin, kuin energia-alan edustajia, myös havainnollistusta, esimerkiksi runsaasti esimerkkejä on käytetty. Lisäksi puheenvuoroissa tuntuisi olevan taipumusta pikemminkin suurenteluun kuin pienentelyyn: *”Suurin ongelma koko hankkeessa on se, että Suomen maakohtaiset päästöjen vähentämistavoitteet ovat erittäin*

vaativat suhteessa jo tehtyihin ympäristöinvestointeihin ja suhteessa muiden teollisuusmaiden päästöjen vähennystavoitteisiin. Lähtökohdat koko maapallon kattavien tavoitteiden saavuttamiselle ovat toivottoman epärealistisia. Päästökauppahankkeen valtavia taloudellisia vaikutuksia on ilmeisen hankala ymmärtää Suomessa. Näin voi päätellä ainakin Vihreiden puheenjohtajan viimeaikaisista puheista. Suomalaisyrittäjien kustannustasoa ei pidä nostaa yhdelläkään eurolla esimerkiksi päästöoikeuksien jaossa, vaan ne on ilman muuta jaettava ilmaiseksi.”(KL:n pääkirjoitus 27.1.2004) Euroopalta on sulaa hulluutta lähteä päästökauppahankkeeseen ja antaa valttikortit niille maille, jotka jäävät sopimuksen ulkopuolelle.” (UPM Kymmenen Juha Niemelä KL 18.2.2004) ”Päästökauppa jarruttaa koko Suomen kasvua totaalisesti.” (Nordkalkin Tarmo Tuominen KL 1.11.2004).

Määrä ei kuitenkaan korvaa laatua argumentaatiossakaan ja siksi Perelman (1996, 156–157, 166) ottaakin esille argumenttien painon. Määrän ollessa käytännössä ääretön, on tärkeä osata tehdä valintoja, joita ohjaa argumenttien paino. Sen mittaaminen on kuitenkin huomattavasti hankalampaa, sillä siinä yhdistyy kaksi toisistaan vaikeasti erotettavaa tekijää: tehokkuus ja pätevyys. Onko painava argumentti sellainen joka vakuuttaa tehokkaasti, vai sellainen, joka vakuuttaisi kaikki järjelliset olennot? Argumentin tehon ollessa aina suhteessa yksilöön, on myös sen kuulijakunta huomioitava. Näin on asian laita myös argumentin pätevyyden suhteen: argumentin paino on riippuvainen yleisön sen lähtökohdille osoittamasta kannatuksesta, puolustetun väitteen läheisyydestä tai etäisyydestä yleisölle, sekä mahdollisista vastaväitteistä. Vaikka argumentin voimaa siis pidetään muuttumattomana, se todellisuudessa siis kuitenkin riippuu saamastaan vastaanotosta. Koska kauppalehdellä on erityisyleisö, argumenteille voidaan jo ennalta olettaa tietty vastaanotto, joskin soraääniäkin toki mahtuu joukkoon. Ajattelen kuitenkin, että koska päästökauppa-asia on sellainen ristiriitaisten näkemysten vyyhti, mikä se on, painava argumentti on tässä yhteydessä pikemminkin sellainen, joka vakuuttaa tehokkaasti. Kaikkien järjellisten olentojen vakuuttamisen tiedetään olevan mahdotonta, mutta pyrkimyksenä on kuitenkin vakuuttaa oikeat henkilöt. Yhteinen sävel halutaan siis löytää, tai vahvistaa sitä talouspolitiikasta vastuullisten tahojen kanssa.

Kuten argumenttien määrän ja laadun suhde, ei myöskään niiden järjestys ole Perelmanille yhdentekevää. Argumenttien esittämiseksi on niiden voiman nojalla suositeltu kolmea erilaista järjestystä: kasvavan voiman järjestys, vähenevän voiman järjestys ja ns.

nestorilainen järjestys, missä vahvimmat argumentit sijoitetaan esityksen alkuun ja loppuun. Halutun asian alleviivaamiseen voidaan käyttää myös toistoa ja yksityiskohtien kasaamista, kuten myös tiettyjen jaksojen painottamista. (Perelman 1996, 46, 166.) Juuri toisto ja yksityiskohtien kasaaminen ovatkin silmiinpistävimmit alleviivaustavat. Etenkin tekstien muodostamaa kokonaisuutta ajatellen, kun samat argumentit toistuvat päivästä toiseen.

Puhtaiden tosiseikkojen ohella nojataan usein myös otaksumiin. Vaikka niillä ei olekaan tosiseikkojen varmuutta tukenaan, ne tarjoavat silti riittävän perustan mielekkäälle vakaumukselle. Useimmiten tällaiset otaksumat koskevat sitä, miten tilanteessa normaalisti tulisi tapahtumaan. Minkä varaan olisi mielekästä laskea? (Perelman 1996, 32.) Otaksumia voisivat olla esimerkiksi kaikki ne erilaiset arviot siitä, mitä tulevaisuudessa tulee tapahtumaan. ”Seuraavilla päästökauppakausilla päästötavoitteita todennäköisesti kiristetään, jolloin myös energia saattaa kallistua. Sen vuoksi kaikkien päästöjä aiheuttavien toimintojen tulisi osallistua päästöjen vähennystalkoisiin. Valtiovallan olisi hyödynnettävä Kioton mekanismeja ja hankittava Suomelle lisää päästöoikeutta hankemekanismeilla ja valtioiden välisellä päästökaupalla.” (Energieollisuus ry:n Juha Naukkarinen KL 16.12.2004)

Ilmastonmuutoksen torjuminen ei uhkaa taloudellista kasvua ja työllisyyttä, vaan asia on päinvastoin: OECD:n mukaan tulevasta talouskasvusta n. 50 % liittyy uusien ja uusiutuvien energiatekniologioiden kehittämiseen, koska pääosa maailman energiantuotannosta tullaan muuttamaan päästöttömäksi seuraavien viidenkymmenen vuoden aikana.” (Osmo Soininvaara KL 20.1.2005)

Energiantuotannon suunnanmuutos lähivuosikymmeninä tarjoaa yrittäjille suuren liiketoimintamahdollisuuden, koska satojen miljardien eurojen vuotuiset investoinnit siirtyvät fossiilisia polttoaineita käyttävistä teknologioista uusiutuvia energialähteitä käyttäviin ja vähäpäästöisiin teknologioihin (TEKES).” (Anniina Luotonen KL 10.6.2004)

”Päästökaupan synkin kauhukuva on hiilivuoto. Tuotteet valmistetaan entistä enemmän EU:n ulkopuolella suuremmilla hiilidioksidipäästöillä.” (Jussi Kärki KL 1.11.2004)
Esimerkiksi edellisissä kommentteissa argumentit pohjaavat sellaisiin asioiden tiloihin,

joiden toteutumisesta ei voida olla varmoja, mutta joiden toteutumista olosuhteet huomioon ottaen pidetään todennäköisimpänä vaihtoehtona.

Myös asioiden vertailu on tavanomainen tapa muodostettaessa perusteluja. Tavoitteena on osoittaa, että se, mikä pätee yhdessä tilanteessa, pätee toisessakin. On kuitenkin oltava tarkkoja siitä, ovatko tilanteiden yhtäläisyydet todella suuremmat kuin niiden erot. Analogiasta puolestaan on kyse, kun etsitään yhtäläisyyksiä joissain luonteenomaisissa piirteissä asioista, jotka ovat erityyppisiä. (Kakkuri- Knuutila 1998, 250, 252.)

Vastakohtat ovat eriarvoisia, joten olennainen on siten luonnostaan arvokkaampaa kuin näennäinen. Myös käytäntö on pelkkää teoriaa arvokkaampaa. Elinkeinoelämässä vedotaan ainakin rivien välissä monesti käytäntöön/ käytännön kokemukseen muistuttaen, että päästökaupassa on käytännöt seikat unohdettu. Vihreät sitä vastoin ovat yltiöoptimistisia ”teoriahörhöjä”, joilta puuttuu talouspoliittinen ymmärrys ja käytännön kokemus. Kamppailussa on vahvoilla, jos onnistuu uskottavasti nimeämään jonkin asian olennaiseksi. Vastapuoli jää silloin näennäisenä vähemmän merkittäväksi. Esimerkkinä tällaisesta käy vaikkapa vetoaminen järki- tai tunnesyihin. (Kakkuri- Knuutila 1998, 250.) Olennaista ovat päästökaupan taloudelliset vaikutukset: kilpailukyvyn menettäminen sekä Suomessa, että EU:ssa, sähkön hinnannousu ja se, että EU ei yksin voi taistella ilmastonmuutosta vastaan. Eurooppaa kuitenkin ohjaavat ”*bisnesilyn sijasta tunteet ja idealismi*”, ja Suomen on jäsenmaana kuljettava EU:n talutusnuorassa.

Mikäli tekstille halutaan antaa pohdiskeleva sävy – joko vakavassa tai leikkimielessä, on mahdollista käyttää sananparsia tai moraalisia periaatteita, maksiimeja. Värittävillä ilmaisuilla puolestaan voidaan luoda joko kielteinen tai myönteinen tunnelataus, antamatta kuitenkaan perusteluja. Se voi kuitenkin luoda mielikuvan argumentista. Tällaisia ilmaisuja voivat olla vaikkapa ruotsalainen -sanan korvaaminen ilmaisulla hurri, tai romanin korvaaminen mustalaisella. Aineistostakin tällaisesta löytyy esimerkkejä. Välillä esimerkiksi saa sen vaikutelman, ikään kuin sinänsä neutraalia puoluekannasta kertova ilmausta ”vihreä” olisikin käytetty värittävänä, negatiivisen tunnelatauksen sisältävänä pilkkanimenä. (Kakkuri-Knuutila 1998, 253, 258.)

Myös metafora on värittävä ilmaus. Klassisen määritelmän mukaan se on vertaus ilman kuin sanaa. Se myös tekee uuden asian ymmärrettäväksi jo tunnetun avulla. Metaforia on

sekä ilmeisiä, että uinuvia. Uinuvat metaforat ovat arkikielen metaforia, joista ei välttämättä aina olla tietoisia. Esimerkiksi juuri talouspoliittinen kieli käyttää paljon uinuvia metaforia, kuten talouskasvu kääntyy, finanssipolitiikan merkitys on painavin, talouskasvussa on tapahtunut notkahdus jne. (Kakkuri-Knuuttila 1998, 260.) Talouspoliittinen kieli on yleensä ns. kovan uutisen kieltä: sisältöä ovat yleisesti merkittävät asiat ja kieli lyhyttä, konkreettista ja aktiivista. Argumentit ovat väiteargumentteja, eivätkä siten erityisen keskusteleivia. Asiat kerrotaan lyhyin yhtenäisin kappalein, minkä johdosta tekstistä tulee epäargumentoivaa. Todellisuus voidaan ikään kuin tiivistää matemaattisiin suureisiin, jolloin epävarmuudelle ei jää sijaa. Taustalla vallitsee käsitys, että kaikki tärkeät asiat ovat numeroiden avulla helposti ilmaistavia tosiasioita. Muissa uutisissa näkökulma on yleensä laajempi, eikä uutinen ole niin tietävä kertomansa asian suhteen. Perelman käyttäisi nimitystä kvasiloogisuus kuvaamaan tällaista retoriikkaa. (Koistinen 1998, 51–52, 54.)

Argumenttien vahvistamiseksi ja heikentämiseksi voidaan käyttää monia ilmaisuja. Takauksen tehtävä esimerkiksi on lisätä perusteluiden hyväksyttävyyttä vetoamalla terveeseen järkeen tai auktoriteettiin. Takaavia ilmaisuja (on varmaa että, jokainen tietää että, ei ole epäilystäkään että jne.) käytetään myös silloin, kun perustelut ovat heikkoja, tai puuttuvat kokonaan. Argumentin heikentämisestä taas on kyse, kun asiaväitteen sisältöä pyritään heikentämään tarkoituksena suojata argumenttia kritiikiltä. ”Kaikki” onkin äkkiä ”useimmissa tapauksissa” ja varmuus muuttuu todennäköisyydeksi. Vahvistuksen ollessa kyseessä ”moni” muuttuukin muotoon ”erittäin moni” jne. Konjunktioitakin voidaan käyttää: esimerkiksi mutta -sanaa osoittamaan, kumpi vastakkaisista argumenteista on painavampi, tai torjumaan vastaväitteitä. Vastaavanlainen tehtävä on sanoilla vaikka ja huolimatta: ”Vaikka pidätkin EU:n ohjeita tärkeinä, kannattaisi omaakin järkeä käyttää.” (Kakkuri-Knuuttila 1998, 257.) Aineistossa argumenttien uskottavuutta vahvistettiin usein vetoamalla auktoriteetteihin. Näitä olivat erilaiset tutkimustulokset. Päästökaupan puoltajien harvalukuisessa joukossa viitattiin OECD:n tutkimustuloksiin puolustettaessa päästökauppaa, kun taas vastapuolella Mikko Karan työryhmän selvitykset päästökaupan vaikutuksista ja sen mahdollisista ratkaisutoimenpiteistä (kuudes ydinvoimala) olivat ahkerassa käytössä.

Mutta kaiken kaikkiaan, jotta puheenvuoro olisi tehokas, jotta se siis onnistuisi mobilisoimaan ihmisiä toimintaan, sen on sisällettävä niin sanottu affektiivinen

komponentti. Helpoiten tämä käy liittämällä ne näkökulmat, jotka yleisön halutaan hyväksyvän, niihin etabloituneisiin totuuksiin, joihin jo etukäteen liittyy vahvoja tunteita. (Heradsveit 1996, 98.) Niinpä ei olekaan ihme, että kilpailukyvyyn ja työpaikkojen säilyttämiseen, samoin kuin kansantalouden kasvuun vedottiin ahkerasti, kun haluttiin ensin eroon päästökaupasta ja sitten turvata halvan energian saanti jatkossakin.

6.6 Retorisen analyysin mahdollisuudet ja rajat

Argumentointi vetoaa sekä järkeen, että tunteeseen ja sen tutkiminen pureutuu ”tietämisen ja tahtomisen leikkauskohtiin ja niiden ilmenemiseen kielenkäytössä”. Argumentointi on myös liikkumista eräänlaisessa todennäköisyyksien maailmassa, jossa väitteen uskottavuutta pyritään joko lisäämään tai vähentämään. (Summa 1996, 64–66.) Aineistossa tämä ilmeni enimmäkseen valikoituihin faktoihin tukeutumalla, välillä taas vain puhisemalla, miten älytön koko päästökauppahankkeeseen on yksistään lähteä, kun muu maailma hyvällä omallatunnolla jatkaa saastuttamista.

Perelman jakaa argumentoinnin sidostyyppit kvasiloogisiin, todellisuuden rakenteeseen perustuviin, sekä itse rakennetta luoviin argumentteihin. Kvasiloogisessa argumentaatiossa tavoitteena on pikemminkin vaikutuksen tekeminen kuin informaation välittäminen, jolloin esimerkiksi suhteellisen koon ilmaiseminen voi olla tarkan lukumäärän mainitsemista tehokkaampi keino. Pelkät kvasiloogiset argumentit kuitenkin harvemmin yksistään vakuuttavat kuulijoita, joten niitä on täydennettävä todellisuuden rakenteeseen nojaavilla argumenteilla. Kun tietyt todellisuuden tekijät sitten on liitetty toisiinsa tunnustetuilla sidoksilla, voidaan alkaa kehittää sellaista argumentaatiota, joka mahdollistaa siirtymisen yleisesti hyväksytyistä kohti sellaista, mikä halutaan saada hyväksytyksi. Useimmissa todellisuuteen perustuvissa argumenteissa vedotaan joko peräkkäisyysiteisiin (syy ja seuraus) tai rinnakkaisuussiteisiin (henkilön ja tekojensa suhde). (Perelman 1996, 59, 88, 92–93.)

Monesti voi kuitenkin olla hankala erottaa, onko argumentti kvasilooginen, vai syy-seuraussuhteeseen nojaava. Perelmanin argumentointijaottelu on kuitenkin hyvä apuväline, jolla yleisösuhteen kuvaaminen ja argumenttien heijastaman laajemman mentaalisen rakenteen kuvaaminen on mahdollista. Mielenkiinnon kohteena ei siis tarvitsekaan olla se,

miten mikäkin argumentti Perelmanin luokitukseen asettuu, vaan se, mistä käytetyt argumentit kumpuavat. Perelmanin käsitteistön nojalla voidaan myös tarkastella tekstiä kolmella eri tasolla. Voidaan jäsentää ja analysoida yksittäisiä argumentteja, tarkastella puhuttelijan ja yleisön suhdetta, sekä tutkia koko tekstin tuottamaa, yhteisesti jaettavaa todellisuutta (ts. millaisesta arvomaailmasta sanottu kumpuaa). (Koistinen 1998, 46, 49.)

Kaiken kaikkiaan retorinen analyysi on monipuolisuudessaan oiva väline tekstiin sisältyvien arvostusten osoittamiseen ja oman kulttuurimme arvomaailman tiedostamiseen. On kuitenkin muistettava, ettemme koskaan täysin voi tiedostaa omia arvostuksiamme. Argumentatiivisen tekstin arvoja on ensin lähdettävä hakemaan väitteiden perusteluista. Esimerkiksi tavoite-keino argumentaatioissa tavoite edustaa arvoa, jonka toteuttamiseksi keinoa perustellaan. Syy-seuraus argumentissa puolestaan seuraus on hyvä tai huono, jolloin syytekijää on edistettävä tai estettävä. Normeihin ja sääntöihin nojaavassa argumentaatioissa sekä normit, että säännöt sisältävät arvoja. Huomiota on lisäksi kiinnitettävä myönteisesti ja kielteisesti ladattuihin termeihin, vertauksiin ja metaforiin. (Kakkuri-Knuuttila 1998, 264.) Elinkeinoelämän edustajien arvot näyttäytyivät voiton tavoittelua korostavina, kuten myös lähes kaikkien toimittajienkin. Päätöksentekijöissä sen sijaan löytyi hajontaa arvojen saralla. Kuitenkin pehmeitäkin arvoja puolustettaessa tulee ilmi, etteivät ne olisi uhka taloudelliselle voitontavoittelulle, aivan kuten taloudellisiakin arvoja korostavien joukossa kritiikki kohdentuu monelta osin siihen, että päästökauppa jopa on haitaksi globaalille ilmastonkehitykselle (hiilivuoto).

Poliittisen debatin ollessa kyseessä retoriikka onkin ennen kaikkea eräänlaista köydenvetoa arvoista: politiikassa kun kyse on pikemminkin viitekehyksistä, asenteista ja arvostuksista, kuin faktatiedoista, olkoonkin, että retoriikassa mielellään tarjotaankin ”totuus” jostakin ajankohtaisesta aiheesta. Mutta eipä retoriikan analysoinnissa sen perimmäisen totuuden ja faktojen oikeellisuuden selvittäminen yleensä olekaan kiinnostavaa. Pikemminkin kiinnostuksen kohteena on se, kuinka nämä faktaväittämät muodostuvat ja kuinka niitä kulloisessakin poliittisessa tilanteessa käytetään. Ja koska ihmiset eivät toimi sen mukaan, millainen maailma on, vaan sen mukaan, millainen he sen kuvittelevat olevan, mobilisointi poliittiseen toimintaan tapahtuu niistä lähtökodista, millaisen todellisuuden kuvan vaikuttajat onnistuvat luomaan – mm. retoriikan välityksellä. Sillä mikäli kuuntelijat onnistutaan vakuuttamaan, on päästy jo pitkälle siinä, mikä retoriikan perimmäinen tarkoitus on: yleisön mobilisointi poliittiseen toimintaan. (Heradsveit 1996, 12–13.) Tätä

varten puhe tulee sovittaa yleisön mukaan ja lähteä liikkeelle riittävän hyväksynnän saaneista premisseistä, sillä argumentoitaessa ei pyritä todistamaan johtopäätöksiä, vaan siirtämään premisseille sovitettu hyväksyntä koskemaan myös johtopäätöksiä. On kuitenkin pidettävä mielessä, etteivät vaikuttamispyrkimykset aina ole tiedostettuja, vaan suuri osa kommunikaatiokeinojen käytöstä on tiedostamatonta (Kakkuri-Knuutila 1998, 139). Aineistossakin ilmenee merkkejä niin tiedostetuista, toimintaan kannustavista vaikuttamispyrkimyksistä, kuin tiedostamattomistakin. Selvästi tiedostetusta toiminnasta on kyse, kun työpaikkojen menetykset ja teollisuuden ahdinko kalliin sähkön kanssa nostetaan esille. Yhtä selvää ei kuitenkaan ole, missä määrin on tiedostettu työn arvostus suomalaisessa yhteiskunnassa ja vientiteollisuuden merkitys hyvinvointivaltion mahdollistajana. Siis nämä syvemmällä olevat arvot, kun on maalailtu visioita siitä, kuinka paljon vienti vaikeutuu ja työpaikkoja katoaa.

6.7 Suhtautuminen päästökauppaan: pääsävyt aineiston teksteissä

Kun tekstejä lukiessani mietin, miten karsia aineistoa, tulin samalla huomanneeksi, että niissä oli eri pääsävyjä sen suhteen, miten kussakin tekstissä päästökauppaan suhtauduttiin. Saatuaani aineiston rajattua aloin kirjata ylös näitä suhtautumistapoja. Ne ovat eräänlaisia äänensävyjä, jotka voi kuulla, koska ne ovat silmin havaittavissa. Lähes jokaisessa tekstissä puhuttiin yhdellä, tai kahdella toisiinsa tiiviisti kytkeytyvällä sävyllä.

Vuosi 2004

Vuoden 2004 26 tekstistä suurin osa (8 kpl 26:stä) oli kirjoitettu selvästi huolestuneella äänellä. Tähän huolestuneeseen pääsävyyn liittyi monesti myös neuvovia, syytteleviä ja varoittavia sävyjä. Pääsävyltään ivallisia/ irvailevan sävyisiä tekstejä, sekä päästökauppatilannetta selvittäviä/ selostavia suhteellisen neutraaleja tekstejä löytyi kumpiakin kolme kpl. Myös niitä, joissa yritettiin olla innostavia ja nostettiin esiin myös päästökaupan mahdolliset positiiviset vaikutukset, oli niin ikään kolme kpl. Nämä positiiviset vaikutukset esiinnostavat kirjoitukset tosin olivat kaikki ryhmään ”päättäjät” kuuluvien henkilöiden äänellä puhuttuja. (ts. kirjoittaja saattoi olla toimittaja, mutta jutussa esiin päässyt ääni kuului päättäjälle). Neuvovia/ ongelmanratkaisuun pyrkiviä ääniä, kuin myös ärtyneitä äänensävyjä kuultiin molempia kaksi kpl. Syyttävä ääni oli hallitsevana

myös kahdessa tapauksessa, mutta äänet jakautuivat niin, että toinen oli sävyä ”päättäjät ovat syyllisiä siihen, että Suomi nyt kärsii päästökaupan kurimuksessa”, toisen taas edustaessa kantaa ”teollisuus syyttäköön itse itseään tilanteesta”. Lisäksi vuodelta 2004 löytyi yksi teksti, jossa päästökaupasta ja muista ympäristöpoliittisista ohjauskeinoista huolimatta suhtautuminen tulevaisuuteen oli kuitenkin valoisaa. Jäljelle jääneet neljä artikkelia olivat sävyjensä puolesta kuitenkin vaikeita kategorisoida.

Se, että enimmäkseen kuultavissa oli huolestuneita äänensävyjä, ei ole mikään yllätys. Kauppalehti on kuitenkin erityisyleisön äänenkannattaja, joten on selvää, että tällaiseen ohjauskeinoon, joka on hyvin konkreettinen ja jota on noudatettava, kohdistuu paljon huolta. Etenkin kun sen käyttöönotto tietää päästövähennyksiä, joita ”on mahdoton saavuttaa”. Ja kun se vielä tietää sitä, että Suomesta tulee päästöoikeuksien ostaja, mikä taas haittaa päästökauppaan kuuluvien teollisuudenalojen, ja sitä kautta koko Suomen kilpailukykyä.

Ärtyneet ja ivallisetkaan sävyt eivät yllättäneet, mutta jotenkin ehkä odotin näkeväni niitä enemmänkin, onhan aihe aika tulenarka. Ehkä enemmän odotin myös löytäväni pyrkimystä ongelmanratkaisuun, toimintasuunnitelmia siitä, miten selviytyä päästökauppatilanteesta mahdollisimman hyvin. Vuoden 2004 puolella tämä ei kuitenkaan ollut vallitseva suuntaus. Ehkä siksi, että Venäjän empimisen vuoksi koko Kioton pöytäkirjan voimaantulo oli vielä suhteellisen epävarmalla pohjalla. Mitä taas syyttäviin ääniin tulee, syyllisten hakeminen päättäjistä ei tullut yllätyksenä. Yllättävää sen sijaan oli, että myös ryhmässä ”toimittajat” syyttävä sormi saattoikin osoittaa teollisuuden suuntaan. Nämä olivat tapauksia, joissa toimittaja rohkeni esittää, että tiedon puutetta siitä, mitä päästökauppa tullessaan toisi, ei voida syyttää, sillä sitä teollisuudellekin toimitettiin kuormittain. Mutta ”*Ehkä ilmastonmuutosstrategia kuulosti haihattelulta, päästökauppa joutavalta EU-byrokratialta ja pitkät selonteot tuskastuttavalta luettavalta.*” (Mirjami Saarinen KL 2.3.2004) Kirjoittavan toimittajan suhtautuminen päästökauppaan saattoi siis olla kielteinen, mutta syyllisiä löytyi muualtakin kuin vain päättäjien piiristä.

Hieman yllättävää oli myös se, että esiin oli päässyt myös niitä ääniä, joissa huomioitiin, mitä kaikkea positiivista kehitystä päästökaupan alkaminen tuo tullessaan ja kiihdyttää. Lähinnä tällä tarkoitettiin ilmastoteknologian kasvavia markkinoita ja kaikenlaisen päästökaupan käyntiin liittyvän palvelutoiminnan viriämistä. Ehkä tarkoituksena oli edes

jotenkin huomioida myös tämä toinen puoli ja tuoda niiden yritysten ääni kuuluviin, jotka kyseisiä palveluja tarjoavat, tai sitten haluttiin herätellä vasta-argumentteja.

Vuosi 2005

Niissä aineiston teksteissä, jotka sijoittuvat vuodelle 2005, hallitseva sävy ei ole enää niinkään huolen täyttämä, vaan jo selvästi toimintasuuntautunut: päästökaupan vastustajien leirissä on havahduttu siihen tosiseikkaan, että Kioton pöytäkirja on tullut voimaan ja päästökauppa alkanut. Pääsävyksi nouseekin se, jota nimitän neuvovaksi/ongelmanratkaisuun pyrkiväksi sävyksi. Tämän sävyisiä tekstejä oli vuoden 2005 aineistosta kaikkiaan seitsemän kpl 18:sta. Pääsävyiltään huolestuneita kirjoituksia löytyi kuitenkin neljä kpl, samaten selvityksenomaisia. Päästökaupan tuomat positiiviset vaikutukset huomioivia kirjoituksia, kirjoituksia, joissa tulevaisuuteen suhtauduttiin päästökaupasta huolimatta toiveikkaasti, sekä ärtyneen sävyisiä kirjoituksia oli yksi kutakin.

Se, että ei jääty pitkäksi aikaa kiukuttelemaan ja murehtimaan tapahtuneita tosiasioita, ja että ongelmanratkaisuun pyrkiviä kirjoituksia oli noinkin paljon, vaikutti ensi näkemältä aika yllättävältä. Yllättävyyshetki kuitenkin kärsii aika paljon siitä, että tarjottu ratkaisu lähes joka tapauksessa oli kuudennen ydinvoimalan rakentaminen. Ryhmässä ”päättäjät” nostettiin voimakkaammin esille uusiutuvien ja biopolttoaineiden käytön lisääminen, mutta toimittajien ja elinkeinoelämän edustajien ryhmissä ne lähinnä vain mainittiin ohimennen eräänlaisena ydinvoimaa täydentävänä keinona vähennettäessä päästöjä. Päästökaupan kustannusvaikutuksista selvitystä tehnyt professori Mikko Kara on auktoriteetin asemassa, eikä häneen unohdeta viitata ydinvoiman puoltoargumentteja perusteltaessa. Kuudennen ydinvoimalan rakentamista nyt perusteltiin myös niillä kustannussäästöillä, jotka saavutetaan sillä, kun viides ja kuudes reaktori rakennettaisiin heti peräjälkeen. Ydinvoiman käyttöön liittyviä ennakkoluuloja puolestaan kenties pyrittiin hälventämään muistuttamalla, että päästökaupan mukanaan tuomassa tiukassa tilanteessa ydinvoima on alkanut olla myötätuulessa EU:ssa.

Selkeästi pääsävyiltään huolestuneiden tekstien määrän väheneminen oli kuitenkin pikemminkin yllättävää, sillä olisin luullut, että niitä olisi edelleen ollut valtaosa teksteistä. Ehkä kuitenkin oli niin, että kun aikakin alkoi olla kortilla, jonkinlainen

ydinvoimalobbaaminen ja mielipideilmaston muokkaaminen myönteiseksi vielä yhdelle uudelle ydinvoimalalle koettiin niin tärkeäksi, että hyödytön valittelu sai jäädä. Positiivisia vaikutuksia esille nostavat puheenvuorot sen sijaan jäivät vain yhteen, mutta ehkä oli niinkin, että se mitä niistä oli sanottavissa, oli tullut ilmi jo aiemmissa kirjoituksissa.

Taulukko 1: Tekstien pääsävyt aineistossa vuosina 2004 ja 2005

<u>VUOSI 2004 artikkelit yhteensä 26 kpl</u>		<u>VUOSI 2005 artikkelit yhteensä 18 kpl</u>	
Huolestunut	8	Neuvova	7
Ivallinen/irvaileva	3	Huolestunut	4
Selvittävä	3	Selvittävä	4
Innostava	3	Positiiviset vaikutukset huomioiva	1
Ongelmanratkaisuun pyrkivä	2	Tulevaisuus kaikesta huolimatta valoisa	1
Syyttävä	2	Ärtynyt	2
Tulevaisuus kaikesta huolimatta valoisa	1		
Ei selkeästi luokiteltavissa	4		

6.8 Päästökaupalla ydinvoimaan?

Kaiken kaikkiaan tämä Kauppalehdessä vajaan kahden vuoden aikana seuraamani päästökauppakeskustelu on toiminut tunteenpurkausten ja toisensa kumoavien argumenttien foorumina, joista lehden suuntautuneisuudesta johtuen, päästökaupan järjestömyyttä kritisoivat argumentit ovat olleet huomattavan vahvoilla vastakkaisiin näkemyksiin nähden. Keskustelu päästökaupasta on ollut paitsi keskustelua Suomen vientiteollisuuden ahdinkoon ajamisesta, myös keskustelua Suomen kansantalouden tulevaisuudesta. Hetkittäin aivan ilmeisesti, mutta rivien välistä luettuna useamminkin se on ollut myös keskustelua koko hyvinvointivaltion säilymisestä Kiina-ilmiöineen ja bruttokansantuotteen alenemiseen. Nämä ovat kaikki aiheita, jotka ovat tiiviisti kytköksissä päästökauppaan ja päästövähennystavoitteiden saavuttamiseen, joita sillä ajetaan, mutta keskusteluun liittyy myös muita aiheita, jotka tavallaan ovat kasvaneet ihan omiksi kokonaisuuksikseen, eräänlaisiksi päästökauppakeskustelusta virinneiksi sivujuonteiksi.

Ensimmäinen näistä keskusteluista on koko tarkastelujakson ajan jatkunut ja aina silloin tällöin pinnalle pulpahtanut huoli turpeen asemasta. Koska turve luokitellaan fossiiliseksi polttoaineeksi, Suomen turveteollisuus on ilmaissut huolensa koskien asemaansa, eritoten koskien alan työpaikkojen säilymistä, jollei jotain tehdä asian hyväksi. Toinen suureksi kasvanut, tavallaan irrallinen aihe on kiista energian tuottajien ja sen käyttäjien kesken ja ansiottoman arvonnousun, ns. windfall-tuoton verottaminen. Energian suurkuluttaja-alat ovat käärmeissään, kun päästöoikeuksien hinnat ovat menneet täysimääräisinä energian hintaan, vaikka energiaa ei Suomessa juuri tuotetakaan suuripäästöisellä kivihiehellä, vaan puhtaammin vesivoimalla ja ydinvoimalla. Tätä vesivoiman ja ydinvoiman kokemaa ansiotonta arvonnousua on vaadittu verotettavaksi, mutta energiantuottajat, esimerkiksi Fortum, pitää menettelyä epärealistisena, vedoten siihen, että se on ajoissa investoinut päästöttömään energiaan ja sitä myötä myös osansa jo maksanut.

Kolmas aihe, joka nousee esiin vuoden 2005 aikana, kun varmistuu, että Kioton pöytäkirja tulee voimaan, on kuudennen ydinvoimalan tarve. Voimalaa perustellaan sillä, että kasvihuonekaasupäästöt saataisiin kuriin ja olisi edes jonkinlaisia realistisia mahdollisuuksia saavuttaa Kioto-tavoitteet. Kun lukee koko aineiston läpi, vuoden 2005 aikana päästökauppakeskustelu tuntuu ajoittain lähes muuttuvan keskusteluksi kuudennesta ydinvoimalasta. Hetkittäin kirjoituksista saa jo sen kuvan, ikään kuin kuudennen reaktorin rakentamisesta olisi jo päätetty. Lehdessä spekuloidaan rakennussuunnitelmilla ja sillä, mihin kuudes ydinvoimala tulisi rakentaa, Loviisaan vai Olkiluotoon. Tämä ydinvoimakeskustelun kasvu omaksi kokonaisuudekseen on kaikkein selkeimmin oma aihealueensa. Päästökauppa jää jopa taka-alalle. Aiemmin Satu Hassi syytti teollisuutta siitä, että se kuvitteli Kioton olevan vain ydinvoiman myyntiargumentti. Kuudetta ydinvoimalaa käsittelevistä jutuista saa välillä sen kuvan, että parjatusta päästökaupasta löytyy sentään jotain hyvääkin; nyt ehkä on mahdollisuus ydinvoiman lisärakentamiseen. Vaikka osa ydinvoimapohdinnoista olikin varovaisia, mieleeni kuitenkin väkisin tulee ajatus, että yritetäänköhän tässä viestiä jotain päättäjien suuntaan ja valaa innostusta teollisuuden keskuuteen laajemminkin, jotta lisäydinvoiman rakentamista tosissaan voitaisiin harkita.

6.9 Päästökauppa-argumentointi

Jaoin siis aineistossa äänessä olleet päästökauppaa kommentoineet toimijat kolmeen ryhmään, Kauppalehden toimittajiin, päättäjiin/poliitikkoihin ja elinkeinoelämän edustajiin. Halusin selvittää löytyykö jotain eroja näiden ryhmien välillä siinä, millaisin argumentein päästökauppaa vastustetaan ja välillä puolustetaan. Lisäksi halusin selvittää myös yleisesti, millaisia argumentteja päästökauppakeskustelussa käytettiin ja millaisia yhdenmukaisuuksia niiden käyttöön liittyen aineistosta mahdollisesti löytyisi. Mielenkiinnon alla oli myös, eroavatko vuosien 2004 ja 2005 aineistot toisistaan jollakin tapaa.

Päättäjät/ poliitikot

Selkeimmin erottuva ryhmä näistä kolmesta on päättäjät/ poliitikot. Ryhmä on poikkeuksellinen sen vuoksi, että niin vuoden 2004 kuin vuoden 2005 osalta päästökauppaa puoltavat tai teollisuutta kritisoivat argumentit ovat yleisempiä, kuin järjestelmää kritisoivat. Näissä puoltavissa argumenteissa vedotaan yleensä siihen, että päästökaupan myötä esimerkiksi ilmastoteknologian markkinat paranevat. Tämän kehityksen huomautetaan myös luovan talouskasvua ja työllisyyttä, eikä päästökaupan katsota haittaavan EU:n kilpailukykyä. Teollisuus saa myös kritiikkiä niskaansa, liittyen siihen kuinka sieltä puolelta on valiteltu, ettei heillä ollut tietoa Kioton ilmastopimuksen kustannuksista. Yleisin kanta näihin valitteluihin on tyyliä ”oma vikanne, olisitte ottaneet asioista selvää, kun tietoakin oli tarjolla yllin kyllin”. Osa päättäjien ryhmäänkin kuuluvista tosin kritisoi Kioton sopimusta ja päästökauppaa, vedoten niin EU:hun kuin Suomeen liittyviin seikkoihin. Lisäksi huomiota kiinnittävä seikka on vielä se, mikä jo pintapuolisemminkin tarkastelussa tuli ilmi, eli ero vuosien 2004 ja 2005 välillä. Vuoden 2005 aineistossa ollaan jo toimintasuuntatuneita ja etsitään keinoja miten päästövähennystavoite voitaisiin saavuttaa. Näitä selviytymisstrategioita esitellään viileän asiallisesti, kuten talousuutisen retoriikkaan sopii. Keskeiseksi keinoksi nousee biopolttoaineiden tuotannon ja käytön lisääminen. ” *Maa- ja metsätalousministeri Juha Korkea-osa pitää biopolttoaineiden käytön lisäämistä välttämättömänä, jotta Suomi pystyy täyttämään päästökaupan asettamat vaatimukset.*” Riku- Matti Akkanen KL 2.8.2005)

Toimittajat

Toimittajien ryhmässä on selvästi näkyvillä kanta, kuinka päästökauppa on haitallinen asia Suomelle ja EU:lle. Tästäkin ryhmästä tosin löytyy niitä, jotka ottavat huomioon myös päästökaupan positiiviset vaikutukset, kuten ilmastoteknologian kehityksen vauhdittumisen ja sen, että ilmastonmuutoksen torjuminen on tärkeämpää, jos toiseen vaakakuppiin asetetaan taloudellisen voiton tavoittelu. Tällaiset äänet tosin olivat huomattavasti vähemmistössä, verrattuna päästökauppaa kritisoiiviin kirjoituksiin.

Kun tarkastelee sitä, millaisin argumentein päästökauppaa kritisoidaan, huomaa selkeän eron sen välillä, vedotaanko pikemminkin EU:n vai Suomen kärsimiin haittoihin: Argumentit, joissa nostetaan esille päästökaupan haitallisuus Suomelle, ovat noin kolme kertaa yleisempiä kuin ne, joissa vedotaan EU:n kärsimiin haittoihin. Kritisoidessa päästökauppaa EU näkökulmasta vedotaan useimmin siihen, että, koska koko maailma (etenkään USA) ei ole Kioton tavoitteisiin sitoutunut, koko ilmastopöytäkirja on fiasko, joten EU:n tulisi luopua päästökauppahankkeestaan, eikä edetä yksin. EU-näkökulmasta asioita katsottaessa vedotaan myös siihen, että päästökauppa-EU:n kilpailukyky huononee ja päästökauppa voi aiheuttaa hiilivuodon, koska tuotteita aletaan valmistaa maissa, jotka eivät ilmastopöytäkirjasta välitä ja jotka siten saavat kustannusetua. Enemmän argumentointia kirjoitti kuitenkin se, miten päästökauppa uhkaa Suomea. Päästövähennystavoitetta Suomen kohdalla luonnehdittiin useaan otteeseen kohtuuttomaksi ja tälle väittämälle alisteisia ovat oikeastaan kaikki muut argumentit. Suurinta huolta herättivät ja suuttumusta kirjoittivat päästökaupan haitalliset vaikutukset Suomen kilpailukykyyn ja talouteen. Myös sähkön hinnan nousu oli tapetilla useaan otteeseen. Lisäksi vedottiin Suomen jo aikanaan tekemiin ympäristöinvestointeihin ja siihen, kuinka ne nyt joudutaan maksamaan tavallaan toisen kertaan. Myös työpaikkojen menetyksiä ja Kioton toisen kauden, 2008–2012, tavoitteiden kovuutta käytettiin kritisoidessa päästökauppajärjestelmää. Mitä taas tulee Suomen päätökseen hyväksyä Kiotossa sovitut maakohtaiset päästövähennystavoitteet, päättäjät epäiltiin tietämättömyydestä sovitujen asioiden suhteen. Lisäksi käytettiin suomalaisten päättäjien, lähinnä vihreiden ja heidän puolellaan olevien leimaamista nynnyiksi, energiapoliittista päätöksentekoa koskien: *”Olen havainnut keskustelua, jossa jotkut rohkeat miehet leimaavat koko kasvihuoneilmiön pötypuheeksi. En ole asiantuntija, mutta niihin piireihin, jotka kasvihuoneilmiöstä eniten*

pitävät ääntä, en ole tottunut uskomaan missään muussakaan asiassa... Pääministeri Matti Vanhanen sai kollegaltaan ranskasta kirjeen. Siinä keuhuttiin Suomen rohkeaa energia ratkaisua. Ovat mahtaneet ydinvoimavastustaja Vanhasen posket hieman helottaa, kirjeen tarkoittaa, että Vanhanen on pelkuri... Maata vievät nyt ”parempi että ei-ihmiset”. (Lauri Helve KL 2.1.2004)

Yhteneväinen piirre päättäjien ryhmän kanssa tuloksia vertailtaessa on se, että toimittajienkin ryhmän kohdalla vuonna 2005 korostuu selviytymisstrategioiden etsiminen. Toimittajien ryhmässä tosin keino, jonka mahdollisuuksia ahkerasti pohdittiin, oli ydinvoima.

Elinkeinoelämä

Elinkeinoelämän edustajien ryhmästä ei enää päästökaupasta hyviä puolia löytäviä argumentteja löydy. Myös jakauma EU:n ja Suomen kannalta päästökauppaa kritisovien argumenttien, sekä selviytymisstrategioiden kohdalla on hyvin samanlainen kuin toimittajien kohdalla. Tosin haitalliset Suomeen kohdistuvat vaikutukset ovat vielä korostuneemmin esillä tässä ryhmässä. EU:n intoa päästökauppaan kritisoidaan samoista syistä kuin edelläkin: hankkeeseen ei kannata lähteä, koska muu maailma ei seuraa perässä ja kilpailukyky alenee entisestään. Myös Suomen osalta käytetyt argumentit ovat lähes samat. Päästövähennystavoitetta luonnehditaan kohtuuttomaksi, ja eniten närää herättää sähkön hinnan nousu ja haitalliset vaikutukset kilpailukyvyille ja taloudelle. Työpaikkojen menetykset, lähinnä turveteollisuudessa, olivat tässä ryhmässä enemmän esillä kuin toimittajilla.

Myös elinkeinoelämän edustajien ryhmässä vedottiin siihen, että päästökaupassa Suomi maksaa toiseen kertaan jo tekemänsä ympäristöinvestoinnit ja että huoli koskee etenkin Kioton sopimuksen toista kautta. Ilmastopäätöstä myös luonnehdittiin ”silmät sidottuina tehdyksi” ja kiire ja epätietoisuus valmisteluissa ärsyttivät. Kuten aiemmissa, myös tässä ryhmässä selviytymisstrategiat korostuvat vuonna 2005. Tarjotut strategiat ovat taas hieman erilaiset kuin muissa ryhmissä: kun päättäjäpuolella peräänkuulutettiin biopolttoaineita ja toimittajapuolella ydinvoimaa, niin tässä ryhmässä, jota päästökaupan lieveilmiöt varsinaisesti koskevat, ydinvoiman ohitse nousee vaatimus siitä, että valtion olisi käytettävä Kioton hankemekanismeja ja ostettava päästöoikeuksia. Valtiota vaadittiin

apuun kantamaan oma osansa päästökaupan kustannuksista. Mielenkiintoista on, että vain yhdessä argumentissa vaadittiin, että päästövähennystalkoisiin olisi kaikkien päästöjä aiheuttavien alojen edustajien osallistuttava, ei vain joidenkin teollisuuden alojen. Kun muistetaan vielä, että EU:n alueella liikenne on ainoa sektori, jonka päästöt ovat olleet nousussa, on outoa, ettei teollisuuden parissa ole vaadittu myös liikenteen ottamista päästökaupan piiriin. Osittain tämä voi mielestäni johtua ainakin siitä, viimeiseen asti on pyritty tuomaan esille päästökaupan mukanaan tuomia taloudellisia tappioita. Kun sitten keskityttiin siihen, miten päästökaupasta selvittäisiin mahdollisimman vähin vahingoin, ydinvoimasta on löydetty niin helppo ratkaisu, ettei päästökaupan muuttamista myös liikennettä ja muita sektoreita koskevaksi ole edes ajateltu.

Taulukko 2: Yleisimmät päästökauppa-argumentit toimijaryhmittäin luokiteltuna

<u>Toimittajat:</u>	<ul style="list-style-type: none">- Suomen vähennystavoitteet kohtuuttomat, haitat kilpailukyvyllä ja kansantaloudelle, sähkön hinnan nousu, jo tehdyt ympäristöinvestoinnit, työpaikkojen menetykset, päättäjien tietämättömyys, EU:n kilpailukyvyyn heikkeneminen, EU:n toimet merkityksettömiä, hiilivuoto- Toisaalta: ilmastoteknologian kehitys vauhdittuu, tärkeintä on torjua Ilmastonmuutosta
<u>Päättäjät:</u>	<ul style="list-style-type: none">- Ilmastoteknologian markkinat paranevat, syntyy talouskasvua ja työllisyyttä, päästökauppa ei haittaa EU:n kilpailukykyä, teollisuuden olisi pitänyt ottaa asioista selvää ajoissa- Toisaalta myös kritiikkiä
<u>Elinkeinoelämä:</u>	<ul style="list-style-type: none">- Suomen vähennystavoitteet kohtuuttomat, haitat kilpailukyvyllä ja kansantaloudelle, sähkön hinnan nousu, jo tehdyt ympäristöinvestoinnit, työpaikkojen menetykset, päättäjien tietämättömyys, EU:n kilpailukyvyyn heikkeneminen, muu maailma ei seuraa perässä

6.10 Aineistoyhteenveto

Välillä aineistossa törmäsi väitteisiin, joita ei varsinaisesti ollut perusteltu. Syynä tähän lienee se, että koska aihetta on niin paljon pyöritelty niin Kauppalehdessä, kuin muissakin julkaisuissa, oli kaiketi katsottu, että perustelut jo olivat tiedossa. Kyse on siis mielestäni ollut pikemminkin siitä, että jatkuva itseäänselvyyksien toistelu on nähty tarpeettomaksi, kuin epäreilusta argumentoinnista tai siitä, ettei väitteitä pystyttäisi perustelemaan.

Vaikka aineistosta ei siis retorista lennokkuutta kaikkine kielen tehokeinoineen löytynytkään kuin ajoittain, se oli odotettuakin. Puheen fooruminahan toimii kuitenkin kaupanalan uutisointiin keskittyvä viikkajulkaisu, joka omalta osaltaan jo edellyttää, että myös kieli on sen mukaista, kuin siellä kuuluukin olla. Ns. talousjournalismin retoriikka, jota mm. Koistinen on tutkinut, oli tässä aineistossa hallitsevassa osassa numeerisine faktoineen, kaikkitietävine asia-argumentteineen ja vakuuttavine äänenpaineineen. Ääneen päässeiden toimijoiden, lähinnä elinkeinoelämän edustajien, tunnetiloja välittävät lausumat toivat kuitenkin kaivattua elävyyttä. Paitsi että ne heijastavat keskeisten toimijoiden tunteja, ne antavat viitteitä myös siitä, millaisessa asemassa vallankäytön suhteen nämä toimijat ovat. Samaiset lausuvat kertovat myös toimijoiden arvomaailmasta, aihe kokonaisuudessaan taas siitä yleisestä arvoilmastosta, mikä tällä ympäristö- ja energiapolitiikan osalta EU:n päätöksentekotasolla tällä hetkellä vallitsee.

Se, että analysoitavat tekstit olivat enimmältä osaltaan epäretorisia, asia-argumentteihin ja tulevaisuuden ”kauhuskenaarioihin” nojaavia, kertoo kuitenkin mielestäni myös siitä, että aihe on koettu todella tärkeäksi sitä koskettavien alojen kannalta. Tämän puolesta puhuu myös se, että päästökauppajärjestelmän kritiikissä vähemmän painotettiin itse teollisuuden selviytymistä; huoli päästökaupan piiriin kuuluvien teollisuudenalojen ahdingosta näytetään koko Suomea koskevana ongelmana. Puhutaan Suomen kilpailukyyn ja talouskasvun heikkenemisestä, sekä työllisyyden vähenemisestä, sen sijaan, että puhuttaisiin vain teollisuudesta. Tällaisella retoriikalla voidaan korostaa asian vakuuttavuutta ja hakea vaikutusvaltaisia kuuntelijoita viestille, jonka perillemeno koetaan tärkeäksi. Tätä päättelyä jatkaen näyttäytyy luonnollisena myös se, miksi Suomea koskevia argumentteja on niin paljon verrattuna EU:ta koskeviin: oman maan kilpailukyky on etusijalla verrattuna EU:n kilpailukykyyn, joten on luontevaa, että edellisestä myös

kannetaan enemmän huolta. Lisäksi kaikkien niiden argumenttien, joilla päästökauppajärjestelmää kritisoidaan, eli sähkön hinnan nousun, toisen kauden tiukkojen päästövähennystavoitteiden, ympäristöinvestointien jotka joudutaan maksamaan toiseen kertaan, taustalla on varmasti myös kysymys uudenaikaisesta vallanjaosta energiapolitiikassa. Siihen liittyy vallan siirtyminen maan rajojen ulkopuolelle, vihreiden arvojen tulo yhä selkeämmin osaksi päätöksentekoprosesseja, sekä erityisesti Suomessa ”vanhan” teollisuuden uusille teollisuudenaloille menettämä asema kansantalouden yksinvaltaisena kivijalkana. Kuten Tampereen aseveliakselin tapauksessa, päästökauppa-argumentoinnissakin turvauduttiin välttämättömyysretoriikkaan ja asioita käsiteltiin tekniikan ja talouden kysymyksinä, ei ympäristön. Taloudellisiin argumentteihin turvautuen oman aseman puolustaminen oli teollisuuden toimijoille mahdollista.

7. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Energiapolitiikan ohjauksena EU:n päästökauppa on siitä raju menetelmä, että se on konkreettinen toimi päästöjen vähentämiseksi, kaukana siis suosituksista ja muusta sanahelinästä. Vaikka Kioton tavoitteista oltiinkin selvillä, päästökauppa keinona tavoitteen saavuttamiseksi tuli tietoon yllättäen ja sen myötä luultavasti myös se, että EU todella aikoo saavuttaa tavoitteensa ajoissa huolimatta muusta maailmasta. Päästökauppa on kuumentanut tunteita muuallakin Euroopassa, mutta jos ajatellaan Suomen tilannetta ja sitä sananvaltaa, mikä raskaalla ja paljon energiaa kuluttavalla vientiteollisuudella on Suomessa pitkään ollut, on selvää, että päästökaupalla on kyllä astuttu jonkun varpaille. Globalisoituvassa maailmassa kansallinen päätöksentekovalta, jossa kansantalouden kannalta merkittävillä teollisuuden aloilla on ollut sanansa sanottavana, liukuu yhä kauemmaksi kansallisen hallintokoneiston käsistä. Maailmaa uhkaavat ongelmat ovat globaaleja ja niihin myös pitää puuttua globaalisti. Suomen lintukodossa tunnutaan kuitenkin olevan edelleen tilanteessa, jossa tällaisia valtopolitiikan ja ympäristöarvojen realiteetteja ei jotenkin edes haluta nähdä olevan olemassa. Päästökauppaan ei uskota ja Yhdysvaltojen poisjääntiin viitataan tämän tästä, vaikka Amerikkalaisten jättiyhtiöidenkin johtoportaisissa Presidentti Bushin ilmastopolitiikka on saanut kritiikkiä osakseen: niissä kun pelätään maailman kääntyvän Yhdysvaltoja vastaan, mitä ilmastopolitiikan noudattamiseen tulee.

Suurten maailmanlaajuisten uhkien, kuten tässä tapauksessa ilmastonmuutoksen, tulo yleiseen tietoisuuteen ei voi myöskään olla vaikuttamatta yleisesti vallitseviin arvoihin. Kestävän kehityksen vaateet taas aiheuttavat päättäjiin kohdistuvia paineita huomioida muuttuneet arvot myös päätöksenteossa. Mitä yritysmaailmaan tulee, niin jonkinlaista muutosvastarintaa tuntuisi aina ilmenevän, kun on kyse muutoksista, jotka saavat olla ristiriidassa taloudellisten arvojen kanssa. Ennen pitkää niihin on kuitenkin pakko reagoida, mutta tämä reagointi on nimenomaan reaktiivista, ei proaktiivista, itsestä lähtevää aloitteentekoa. Kun tällainen arvoilmaston muutos tulee ohjenuoraksi ylikansallisella päätöksentekotasolla, ilmeten vieläpä niin poikkeuksellisen konkreettisella toimintaan pakottavalla tavalla, kuin päästökaupalla, ei ole yllätys, että vallan karkaaminen, jonka se aiheuttaa, purkautuu ärtymyksenä ja painokkaiden asia-argumenttien ryöppynä kyseistä ohjauskeinoa vastaan. Mielestäni kaikki ne argumentit, joilla EU:n päästökauppaa on Suomessa ryöpytetty alkaen kilpailukyvyn heikkenemisestä ja päättyen päästökaupan ”nappikauppaluonteeseen” (*”Varsinainen kasvihuonekaasujen vähentäminen on jäänyt taka-alalle, päästökauppa on pelkkää nappikauppaa.”*KL 29.10.2004 UPM-Kymmenen Heikki Sara), ovat seurausta paitsi niistä rahallisesti mitattavista menetyksistä, joita mahdollisesti kohdataan, myös edellä mainitusta valtapelistä ja arvoriiriidoista. Pakottavia toimia vastustetaan viimeiseen asti, eikä ymmärrystä juuri heru sille, että näitä yhteiskunnallisia ohjamenetelmiä on pitänyt kehittää, koska vapaaehtoisin toimin ja markkinavoimien ehdoilla riittäviin tuloksiin pääseminen vaikuttaa mahdottomuudelta. Esimerkiksi juuri tästä syystä tutkijat ovat kritisoineet Aasian-tyynenmeren kumppanuusohjelmaa päästöjä vähentävän teknologian edistämiseksi. Toteamus, jonka mukaan EU:n ilmastopolitiikan lopettaminen tietää ilmastopolitiikan loppumista koko maailmasta, ei välttämättä ole kovinkaan liioitteleva. Sitä paitsi, eihän mikään estä puhtaamman teknologian kehittämistä päästökauppankaan vallitessa. Sen yksi tarkoitushan nimenomaan on kannustaa keksimään vähemmän saastuttavia energiantuotantotapoja – mikä taas on kilpailukyvylläkin eduksi. Lisäksi voidaan olettaa, että kun teollisuusmaissa otetaan käyttöön toimivia päästövähennysratkaisuja, niin ne alkavat levitä myös teollistuviin maihin.

On mm. esitetty, että länsimaiset yhteiskunnat olisivat ekonomisoituneet, mikä mediassa on ilmennyt mm. taloudellisen argumentoinnin ulottumisena muiden journalististen sisältöjen alueelle. Yleisemmin siitä on tullut myös muiden politiikan alueiden reunaehto. (Koistinen 1998, 59.) Tässä aineistossa etenkin näkyy taloudellisten argumenttien

reunaehtomaisuus: talouden realiteetit ovat niitä, joiden ehdoilla kaiken päätöksenteon tulisi tapahtua ja niistä poikkeavat päätökset voidaan aina perustella vääriksi. Suomessa on kuitenkin mielestäni ollut näkyvässä muutos yhteiskunnan kantavien alojen suhteen, eikä Suomi enää elä pelkästä metsästä. Tästä kertovat esimerkiksi UPM-Kymmeneen irtisanomiset ja paperiteollisuuden työtaistelut. Tieto- ja viestintäteknikka ovat luoneet uusia kasvavia markkinoita, mutta tämänkin vientivaltin on ennustettu saavuttavan kasvunsa rajat parinkymmenen vuoden sisällä. Siksi olisi tärkeää kehittää uusia tulonlähteitä, joten nyt voisi olla vuoro myös ympäristötekniikan innovaatioiden kehittämiseksi ja uusien tulonlähteiden ja työpaikkojen luomiselle sitä kautta. Innovaatiopolitiikan olisikin oltava vahvassa roolissa lähitulevaisuudessa, sillä energia- ja ilmastokysymykset kuuluvat epäilemättä tärkeimpiin, jotka vaativat pikaista ratkaisua. Etenkin, kun Suomi on hyvin riippuvainen tuontienergiasta. Suomen energiapolitiikka on kuitenkin ollut lyhytnäköistä ja helppoja väliaikaisratkaisuja (ydinvoima) hakevaa. Tavoitteet eivät ulotu tarpeeksi pitkälle, eikä varoja käytetä tarpeeksi uuden teknologian kehittämiseen. Tämä kenties siksi, että Kioton pöytäkirjan uskotaan jäävän vain kokeiluksi. Kuitenkin, sen sijaan että nuristaan siitä, kuinka Suomen kaltainen edelläkävijämaa maksaa muiden päästöt, Suomi voisi energiatekniikan alalla aidosti profiloitua edelläkävijäksi.

Jään mielenkiinnolla seuraamaan, miten tilanne kehittyy ja mitä mahdollisia muutoksia Yhdysvaltojen ilmastopolitiikassa tapahtuu. Päästökaupan kannalta on mielenkiintoista esimerkiksi se, liitetäänkö sen piiriin muita päästöjä tuottavia tahoja, esimerkiksi liikennettä ja millaisia ydinvoimapäätöksiä muualla Euroopassa tehdään lähitulevaisuudessa. Suomen kannalta tilanne on kuitenkin se, että vaikka raskas teollisuus eräänlaisen erävoiton saavuttikin ydinvoimalapäätöksen myötä, niin ilmastopoliittiset realiteetit ovat sitä synkkyysluokkaa, että päätösvalta on pysyvästi siirtymässä yhä enemmän kansainvälisille hallintoelimille. Tähän taas on syynä niin yleinen globalisaatiokehitys, kuin EU-jäsenyys päästökauppajärjestelmään.

Energiapolitiikan lähitulevaisuuden linjavedot ja teknologiset innovaatiot tuntuvat siis tarjoavan kosolti tutkimuskohteita myös kiinnostuneille yhteiskuntatieteilijöille. Mitä taas tähän työhön tulee, näin jälkikäteen on myönnettävä, että parantamisen varaa olisi ollut. Retoriikka-analyysin täydentäjänä olisi voinut käyttää muita menetelmiä, esimerkiksi haastatteluja. Nyt tuntuu, ettei tulkintoihin oikein pelkän lehtiaineiston perusteella saanut tarpeeksi syvyyttä. Tai sitten aineisto olisi voinut olla laajempi, vaikka alun perin

ongelmani olikin juuri päinvastainen, eli aineistoa tuntui kertyvän aivan tuhottomasti. Sitten oli vain päätettävä kriteerit, joiden avulla rajata mielekäs aineistokoko. Myös koko työn aiheen rajaamisessa olisin voinut olla tarkempi. Olisi siis pitänyt osata tarkemmin hahmottaa kokonaisuus ja pystyä rajaamaan aihe siten, että se muodostaa selkeän kokonaisuuden, eikä lähde rönsyilemään joka suuntaan. Nyt ongelmana oli, miten aihetta pitäisi lähestyä, jotta kokonaisuus toimisi. Edellisiin ongelmiin olisi toki jonkin verran auttanut, jos en olisi aliarvioinut sitä istumalihasten käyttöä, mitä tämänkaltainen työnteko vaatii. Mutta yhtä kaikki, kauniiksi lopuksi aion lainata Pentti Saarikoskea, joka saatuaan valmiiksi Homeroksen Odysseian suomennosurakan, kirjan esipuheessa totesi: ”en ehkä ole päässyt mihinkään perille, mutta työ on tehty ja vaiva on nähty, ja nyt aion juoda ja syödä jumalaiseen aamunkoittoon asti”.

LÄHTEET:

Ahvenainen Jorma, Pihkala Erkki, Rasila Viljo (toim.): Suomen taloushistoria, osa 2: Teollistuva Suomi. Tammi, Helsinki 1982.

Ahonen, Anne Marie: Raymond Aronin poliittisen realismin epistemologisten lähtökohtien hedelmällisyys kansainvälisten suhteiden ja integraatioprosessien tutkimuksessa. Teoksessa Borg, Olavi (et al.): Tieto, valta ja maailmanpolitiikka/ Knowledge, Power and World Politics. Tampereen yliopisto, Tampere 1998, s. 171- 184.

Aristoteles: Retoriikka. 2.p. Gaudeamus, Helsinki 2000. (1997)

Bartlett, Randall: Economic Foundations of Political Power. New York 1973.

Beck, Ulrich: Risk Society: Towards a New Modernity. Sage, London 1992.

Beck, Ulrich: Riskiyhteiskunnan vastamyrryt: organisoitu vastuuttomuus. Vastapaino, Tampere 1990.

Blomberg Helena, Hannikainen Matti, Kettunen Pauli (toim.): Lamakirja: näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin. Kirja-Aurora, Turku 2002.

Borg, Olavi & Holma, Juha & Paastela, Jukka & Seppä, Tarja (toim.): Tieto, valta ja maailmanpolitiikka/ Knowledge, power and world politics. Tampereen yliopisto, Tampere 1998.

Bourdieu, Pierre: Sosiologian kysymyksiä. Vastapaino, Tampere 1985.

Carley, Michael and Christie, Ian: Managing sustainable development. 2nd edition. Earthscan, London 2002.

Castells, Manuel ja Himanen, Pekka: Suomen tietoyhteiskuntamalli. WSOY, Helsinki 2001.

Castells, Manuel: End of Millenium. 2nd ed. Blackwell, Oxford 2000.

Castells, Manuel: Epilogi: informationalismi ja verkostoyhteiskunta. Teoksessa Himanen, Pekka: Hakkerietiikka ja informaatioajan henki. WSOY, Helsinki 2001.

Castells, Manuel: The Rise of the Network Society. 2nd ed. Blackwell, Oxford 2000.

Chiras, Daniel D: Environmental science: creating a sustainable future. 6th edition. Jones and Bartlett, Sudbury 2001.

Dean, Mitchell: Governmentality. Power and Rule in Modern Society. Sage Publications, London 1999.

Doyle, Timothy & McEachern, Doug: Environment and Politics. Routledge, London 1998.

EEA 2001: Renewable energies: Success stories. European Environmental Agency, issue report no 27. Prepared by Ecotec Research and Consulting Ltd. and Mourelatou, Aphrodite. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2001.

EEA 2002: Energy and environment in the European Union. European Environmental Agency, issue report no 31. Prepared by AEA Technology Environment, Mourelatou, Aphrodite and Smith, Ian. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2002.

EEA 2004: Greenhouse gas emission trends and projections in Europe 2003. European Environmental Agency, issue report no 36. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2004.

Ekholm, Peter: Tiivistyvä ja hajautuva Euroopan unioni. Edita, Helsinki 2003.

Foucault, Michel: History of Sexuality vol.1. Penguin, Harmondsworth 1990.

Giddens, Anthony: Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä. Otava, Helsinki 1984.

Grübler, Arnulf: Technology and Global Change. University Press, Cambridge 1998.

Haapala, Pertti (toim.): Talous, valta ja valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. Vastapaino, Tampere 1999.

Heikkinen Sakari, Hoffman Kai: Teollisuus ja käsityö. Teoksessa Ahvenainen Jorma, Pihkala Erkki, Rasila Viljo (toim.): Suomen taloushistoria, osa 2: Teollistuva Suomi. Tammi, Helsinki 1982. S.52-88.

Heradsveit, Daniel: Politisk kommunikation: introduktion till semiotik och retorik. Studentlitteratur, Lund 1996.

Himanen, Pekka: Hakkerietiikka ja informaatioajan henki. WSOY, Helsinki 2001.

Hindess, Barry: Discourses of Power. From Hobbes to Foucault. Blackwell, Oxford 2001.

Hjerppe, Riitta: Teollisuus. Teoksessa Ahvenainen Jorma, Pihkala Erkki, Rasila Viljo (toim.): Suomen taloushistoria, osa 2: Teollistuva Suomi. Tammi, Helsinki 1982. S.408-431.

Holliday, Charles O, Schmidheiny Stehpan, Philip Watts: Walking the talk. The business case for sustainable development. Greenleaf publishing, Sheffield 2002.

Hänninen, Sakari: Puhe on hyvinvoinnista - ja ehdollistamisen retoriikasta. Teoksessa Palonen, Kari ja Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Vastapaino, Tampere 1996. S. 161-174.

Ilmonen, Kaj ja Siisiäinen Martti (toim.): Uudet ja vanhat liikkeet. Vastapaino, Tampere 1998.

Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo: Sosiologia. WSOY, Helsinki 2004.

Jokinen, Pekka, Kantola, Ismo ja Koskinen, Keijo (toim.): Myrkkyä, rahastusta ja retoriikkaa: kahdeksan sosiologista katsausta ympäristöön. Turun yliopisto, Turku 1992.

Järvelä, Marja ja Wilenius, Markku: Ilmastoriski ja ympäristöpolitiikka: suomalaiset ympäristövaikuttajat ja nykyajan ympäristöongelmat. Gaudeamus, Helsinki 1996.

Kakkuri- Knuuttila, Marja-Liisa: Retoriikka. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.): Argumentti ja kritiikki: lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot. Gaudeamus, Helsinki 1998.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.): Argumentti ja kritiikki: lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot. Gaudeamus, Helsinki 1998.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa ja Halonen, Ilpo: Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.): Argumentti ja kritiikki: lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot. Gaudeamus, Helsinki 1998. S. 60-113.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa ja Leinonen, Visa: Talouspolitiikan retoriikka. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.): Argumentti ja kritiikki: lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot. Gaudeamus, Helsinki 1998. S. 273-302.

Kantola, Anu, Moring, Inka, Väliverronen, Esa (toim.): Media-analyysi: tekstistä tulkintaan. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus ja koulutuskeskus, Helsinki 1998.

Kantola, Ismo ja Peuhkuri, Timo: Suomalaisen energiakeskustelun ristiriidat ja diskurssit. Teoksessa Jokinen, Pekka, Kantola, Ismo ja Koskinen, Keijo (toim.): Myrkkyä, rahastusta ja retoriikkaa: kahdeksan sosiologista katsausta ympäristöön. Turun yliopisto, Turku 1992. S.37-64.

Karisto Antti, Takala Pentti, Haapola Ilkka: Matkalla nykyaikaan: elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. WSOY, Helsinki 1998.

Kenny, Michael and Meadowcroft, James (eds.): Planning sustainability. Routledge, London 1999.

Kettunen, Pauli: Suunnitelmataloudesta kansalliseen innovaatiojärjestelmään. Teoksessa Blomberg Helena, Hannikainen Matti, Kettunen Pauli (toim.): Lamakirja: näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin. Kirja-Aurora, Turku 2002. S. 15-45.

Koistinen, Mikko: Pelkkää taloutta: retoriikka talousjournalismin tutkimuksessa. Teoksessa Kantola, Anu, Moring, Inka, Väliverronen, Esa (toim.): Media-analyysi: tekstistä tulkintaan.

Helsingin yliopiston Lahden tutkimus ja koulutuskeskus, Helsinki 1998. S.40-63.

Kojo, Matti (toim.): Ydinvoima, valta ja vastarinta. Like, Helsinki 2004.

KOM 1996: Eurooppa-tiedon käsikirja. Julkaisija: Euroopan komission Suomen edustusto. Edita, Helsinki 1996.

KOM 1997: Tulevaisuuden energia: uusiutuvat energialähteet. Yhteisön strategiaa ja toimintasuunnitelmaa koskeva valkoinen kirja. Euroopan komissio 1997.

KOM 2000: Energiahuoltostrategia Euroopalle. Euroopan yhteisöjen komission vihreä kirja. Bryssel 2000.

Koskinen, Keijo: Kehitys, tarpeet ja rationaalisuus. Teoksessa Jokinen, Pekka, Kantola, Ismo ja Koskinen, Keijo (toim.): Myrkkyä, rahastusta ja retoriikkaa: kahdeksan sosiologista katsausta ympäristöön. Turun yliopisto, Turku 1992. S.4-19.

KTM 2000. Action Plan for Renewable Energy Sources. Ministry of Trade and Industry Finland Publications 1/ 2000. Helsinki, Edita.

KTM 2001. Kasvihuonekaasujen vähentämistarpeet ja – mahdollisuudet Suomessa. Kansallisen ilmastostrategian taustaselvitys. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 4/ 2001. Helsinki, Edita.

KTM 2004a. Energy Trends in Finland 2003. Ministry of Trade and Industry Finland, Helsinki 2004.

www.ktm.fi/index.phtml?menu_id=198&lang=1 viitattu 9.8. 2005

KTM 2004b. EU:n päästökaupan, energiaverotuksen ja energiantuotannon tukien yhteensovittaminen. Työryhmän mietintö 10.8.2004. Kauppa- ja teollisuusministeriö. www.ktm.fi/chapter_files/Ohjauskeinotr_mietintO.pdf. viitattu 9.8. 2005

Kuusterä, Antti: Valtio, talous ja valtiontalous. Teoksessa Haapala, Pertti (toim.): Talous, valta ja valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. Vastapaino, Tampere 1999.s.55-80.

Kyllönen, Simo: Ydinvoiman ilmastonmuutos. Teoksessa Kojo, Matti (toim.): Ydinvoima, valta ja vastarinta. Like, Helsinki 2004. S.51-85.

Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. 1997.

Laine Markus, Peltola Lasse: Ympäristökysymys ja aseveliakseli: ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959-1995. Tampere University Press, Tampere 2003. Väitöskirja.

Lamberg, Juha-Antti ja Ojala, Jari (toim.): Uusi institutionaalinen taloushistoria: johdanto tutkimukseen. Atena, Jyväskylä 1997.

Lamberg, Juha-Antti: Vaalirahoituksen taloushistoria. Teoksessa Lamberg, Juha-Antti ja Ojala, Jari (toim.): Uusi institutionaalinen taloushistoria: johdanto tutkimukseen. Atena, Jyväskylä 1997. S.143-162.

Lamberg Juha-Antti, Ojala Jari: Johdanto. Teoksessa Lamberg, Juha-Antti ja Ojala, Jari (toim.): Uusi institutionaalinen taloushistoria: johdanto tutkimukseen. Atena, Jyväskylä 1997. S. 9-14.

Lammi, Harri: Tarinat kovasta ytimeistä. Teoksessa Kojo, Matti (toim.): Ydinvoima, valta ja vastarinta. Like, Helsinki 2004. S.11-50.

Lampinen, Ari: EU:n energiapolitiikka –luentokalvot kevät 2005, Jyväskylän yliopisto.

Lampinen, Risto ja Uusikylä Petri: Euroopan unionin toimeenpanovaje – miksi jäsenvaltiot eivät toteuta unionin lainsäädäntöä? Teoksessa Raunio, Tapio ja Wiberg, Matti (toim.): Päätöksenteko Euroopan unionissa. Selkeä johdatus monimutkaiseen vallankäyttöön. Gaudeamus, Helsinki 1998, s. 227-253.

Lappalainen, Pertti: Vallan yleisen ja erityisen empirian tutkimus. Teoksessa Borg, Olavi (et al.): Tieto, valta ja maailmanpolitiikka/ Knowledge, Power and World Politics. Tampereen yliopisto, Tampere 1998, s. 482-505.

Mann, Michael: Geschichte der Macht 1. Campus Verlag, Frankfurt 1990.

Marsh, David & Stoker, Gerry (eds.): Theory and Methods in Political Science. St Martin's Press, New York 1995.

Meadowcroft, James: Planning for sustainable development: what can be learned from the critics?. In Kenny, Michael and Meadowcroft, James (eds.): Planning sustainability. Routledge, London 1999, s. 12-38.

Mills, C. Wright: Power, Politics and People. The Collected Essays. Oxford university Press, New York 1963.

Mills, C. Wright: The Power Elite. Oxford University Press, New York 1957.

Myllyntaus, Timo: Electrifying Finland: the transfer of a new technology into a late industrialising economy. Macmillan: Etla, Basingstoke, Helsinki 1991.

Myllyntaus Timo, Michelsen Karl-Erik, Herranen Timo: Teknologinen muutos Suomen teollisuudessa 1885-1920: metalli-, saha- ja paperiteollisuuden vertailu energiatalouden näkökulmasta. Societas scientiarum Fennica, Helsinki 1986.

Määttä, Kalle ja Pulliainen, Kyösti: Johdatus ympäristötaloustieteeseen. Talentum, Helsinki 2003.

Nygård Toivo, Kallio Veikko: Rajamaa. Teoksessa Zetterberg, Seppo (toim.): Suomen historian pikkujättiläinen. (Uud. Laitos). WSOY, Helsinki 2003. S.535-593.

Page, Edward C: Political Authority and Bureaucratic Power. Wheatsheaf, Brighton 1985.

Palonen, Kari ja Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Vastapaino, Tampere 1996.

Palonen, Kari ja Summa, Hilikka: Johdanto: retorinen käänne? Teoksessa Palonen, Kari ja Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Vastapaino, Tampere 1996.

Perelman, Chaïm: Retoriikan valtakunta. Vastapaino, Tampere 1996.

Petersson, Olof: Makt i det öppna samhället. Carlsson, Stockholm 1989.

Pihkala, Erkki: Kehitys ja sen tulokset. Teoksessa Ahvenainen Jorma, Pihkala Erkki, Rasila Viljo (toim.): Suomen taloushistoria, osa 2: Teollistuva Suomi. Tammi, Helsinki 1982. S.154-167.

Pihkala, Erkki: Sopeutuminen rauhaan. Teoksessa Ahvenainen Jorma, Pihkala Erkki, Rasila Viljo (toim.): Suomen taloushistoria, osa 2: Teollistuva Suomi. Tammi, Helsinki 1982. s.337-361.

Rasila, Viljo: Kauppa ja rahaliike. Teoksessa Ahvenainen Jorma, Pihkala Erkki, Rasila Viljo (toim.): Suomen taloushistoria, osa 2: Teollistuva Suomi. Tammi, Helsinki 1982. S.89-113.

Raunio, Tapio ja Wiberg, Matti (toim.): Päätöksenteko Euroopan unionissa. Selkeä johdatus monimutkaiseen vallankäyttöön. Gaudeamus, Helsinki 1998.

Raunio, Tapio: Euroopan unionin toimivalta ja päätösmenettelyt. Teoksessa Raunio, Tapio ja Wiberg, Matti (toim.): Päätöksenteko Euroopan unionissa. Selkeä johdatus monimutkaiseen vallankäyttöön. Gaudeamus, Helsinki 1998, s. 11–47.

Redclift, Michael: Pathways to sustainability: issues, policies and theories. In Kenny, Michael and Meadowcroft, James (eds.): Planning sustainability. Routledge, London 1999, s. 66–77.

Rehn, Olli: Komissio – Euroopan yhdentymisen moottori ja unionibyrokraatian symboli. Teoksessa Raunio, Tapio ja Wiberg, Matti (toim.): Päätöksenteko Euroopan unionissa. Selkeä johdatus monimutkaiseen vallankäyttöön. Gaudeamus, Helsinki 1998, s. 48–84.

Ruostetsaari, Ilkka: Poliittisen luokan käsite politiikan professionalisoitumisen tutkimuksen välineenä. Teoksessa Borg, Olavi (et al.): Tieto, valta ja maailmanpolitiikka/ Knowledge, Power and World Politics. Tampereen yliopisto, Tampere 1998, s. 603-629.

Ruostetsaari, Ilkka: Energiapolitiikka ja vaikuttajat: energiapolitiikan määräytymiseen vaikuttaneista tahoista Suomessa. KTM, Helsinki 1987.

Ruostetsaari, Ilkka: Valta muutoksessa. WSOY, Vantaa 2003.

Sairinen, Rauno, Viinikainen, Tytti, Kanninen, Vesa, Lindholm, Arto: Suomen Ympäristöpolitiikan tulevaisuuskuva. Gaudeamus, Helsinki 1999.

Summa, Hilikka: Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Teoksessa Palonen, Kari ja Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Vastapaino, Tampere 1996.

SY607 2003. Kioton pöytäkirjan toimeenpanon säännöt. Berghäll, Outi & Ahonen, Hanna-Mari & Sinivuori, Kati & Snäkin, Jukka-Pekka. Ympäristöministeriö. Edita, Helsinki 2003.

Tiihonen, Seppo: Talouden ylivalta. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1990.

Tirkkonen, Juhani: Ilmastopolitiikka ja ekologinen modernisaatio: diskursiivinen tarkastelu suomalaisesta ilmastopolitiikasta ja sen yhteydestä metsäsektorin muutokseen. Tampereen yliopisto, Tampere 2000.

Uhrwing, Marie: Tillträde till maktens rum. Om intresseorganisationer och miljöpolitiskt beslutsfattande. Gidlund, Hedemora 2001.

Wiberg, Matti: Ministerineuvosto – kansallisten etujen puolustaja. Teoksessa Raunio, Tapio ja Wiberg, Matti (toim.): Päätöksenteko Euroopan unionissa. Selkeä johdatus monimutkaiseen vallankäyttöön. Gaudeamus, Helsinki 1998, s. 85-112.

Väliverronen, Esa: Ympäristöuhkan anatomia: tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Vastapaino, Tampere 1996.

Väyrynen, Raimo: Globalisaatiokritiikki ja kansalaisliikkeet. Gaudeamus, Helsinki 2001.

Ylönen, Marja: Liikkeen ja valtasuhteiden muodostuminen ympäristökonfliktissa. Teoksessa Ilmonen, Kaj ja Siisiäinen Martti (toim.): Uudet ja vanhat liikkeet. Vastapaino, Tampere 1998. S.245 -

Zetterberg, Seppo (toim.): Suomen historian pikkujättiläinen. (Uud. Laitos). WSOY, Helsinki 2003.

Zetterberg Seppo, Pulma Panu: Autonominen suuriruhtinaskunta. Teoksessa Zetterberg, Seppo (toim.): Suomen historian pikkujättiläinen. (Uud. Laitos). WSOY, Helsinki 2003. S. 359-461.

AINEISTOLÄHTEET

Ahosniemi, Arno, Kritiikki päästökaupalle kovenee teollisuudessa, Kauppalehti
11.03.2004, s. 8

Akkanen, Riku-Matti, TVO:n listalla jo kuuden ydinvoimala, Kauppalehti 21.07.2005, s. 5

Hassi, Satu, Kauppa- ja teollisuusministeriö teki Kioto-vaikutusarvion, Kauppalehti
23.02.2004, s. 17

Helve, Lauri, Päästökauppaa, Kauppalehti 02.01.2004, s. 27

Jurvelin, Kyösti, STUK: Kuuden ydinvoima sopii Loviisaan, Kauppalehti 26.03.2005,
s. 37

Jurvelin, Kyösti, Ydinvoimalan toimittaja oppinut tapamme, Kauppalehti, 29.03.2005, s. 8

Kylä-Harakka-Ruonala, Tellervo, Teollisuus ilmastoasioissa aikaansa edellä, Kauppalehti
03.03.2004, s. 15

Kärki, Jussi, Kiina-ilmistä Kioto-ilmioon, Kauppalehti 01.11.2004, s. 5

Lukkari, Esko, Kioto-kakkonen maksaa 200 miljoonaa euroa vuodessa, Kauppalehti
14.04.2005, s. 40

Lukkari, Esko, Vapo uumoilee turvealan katastrofia ensi vuodelle, Kauppalehti
27.04.2005, s. 12

Lukkari, Esko, Suurinvestointi Lappeenrannan sementtitehtaaseen ratkeaa pian,
Kauppalehti 29.04.2005, s. 14

Lundén, Kimmo, Pienteollisuudelle ja kotitalouksille lankeaa suurlasku päästökaupasta,
Kauppalehti 08.10.2004, s. 6

Lundén, Kimmo, Päästökauppa vetää uusia yrittäjiä, Kauppalehti 29.10.2004, s. 14-15

Lundén, Kimmo, PVO:n Rajala: Valtion ostettava lisää päästöoikeuksia, Kauppalehti 17.03.2005, s. 7

Lundén, Kimmo, Oikosulku sähkömarkkinoilla, Kauppalehti 17.08.2005, s. 12

Luotonen, Anniina, Ilmastoteknologian markkinat kasvavat, Kauppalehti 10.06.2004, s. 10

Nikula, Paula, Päästökauppa päästää Botnian vielä vähällä, Kauppalehti 03.03.2004, s. 14

Nikula, Paula, Päästökauppa uhkaa lopettaa mäntyöljyn jalostuksen Suomesta, Kauppalehti 10.10.2005, s. 10

Parainen, Jussi, Päästökauppa ajaa Nordkalkia Viroon, Kauppalehti 01.11.2004, s. 4

Pääkirjoitus, Päästökaupasta kova hinta, Kauppalehti 27.01.2004, s. 2

Pääkirjoitus, Järki käteen, Kauppalehti 18.02.2004, s. 2

Pääkirjoitus, Jos luoja suo, Kauppalehti 03.03.2004, s. 2

Pääkirjoitus, Ilmastopolitiikan uusi tie, Kauppalehti 09.08.2004, s. 2

Pääkirjoitus, Kioton haittojen minimointi, Kauppalehti 18.03.2005, s. 2

Pääkirjoitus, Jatketaanko ydinvoimalla?, Kauppalehti 03.05.2005, s. 2

Pääkirjoitus, Kuudes vireille, Kauppalehti 29.08.2005, s. 4

Pääkirjoitus, Päästövero ei ole ratkaisu, Kauppalehti 31.08.2005, s. 4

Riihonen, Risto, Turveteollisuus vaarassa menettää tuhansia työpaikkoja, Kauppalehti 27.10.2004, s. 5

Riihonen, Risto, Päästökauppa nostaa energian hintaa viiveellä, Kauppalehti 16.12.2004, s. 16

Saarinen, Mirjami, Reaktioita viiveellä, Kauppalehti 02.03.2004, s. 9

Saarinen, Mirjami, ”Alempi sähkövero myös palveluyrityksille”, Kauppalehti 11.07.2005, s. 5

Salminen, Merina, Kyllä vai ei?, Kauppalehti 19.02.2004, s. 19

Sinervä, Ilkka, Erkkilä valssaa terästä Torniossa, Kauppalehti 19.02.2004, s. 26-31

Sjöblom, Juhani, Kuudes ydinvoimala nopeasti, Kauppalehti 16.03.2005, s. 18

Takala, Pauli, Vihreät: Ilmastonmuutoksen torjuminen poikii myös talouskasvua ja työtä, Kauppalehti 20.01.2005, s. 9

Takala, Pauli, Teollisuus ei säikähdä Liliuksen puheita, Kauppalehti 21.07.2005, s. 5

Tuomi, Seppo, Päästökaupan jakosuunnitelma valmistuu kiireellä komissiolle, Kauppalehti 31.03.2004, s. 9

Kirjoittaja tuntematon, Paperintekijät tiukimmilla päästökaupassa, Kauppalehti 03.03.2004, s. 14

Kirjoittaja tuntematon, EU:n Mäkelä: Ympäristöpolitiikka ei ole vain kustannus, Kauppalehti 20.08.2004, s. 10

Kirjoittaja tuntematon, Kuuden ydinvoimala mukana uudessa ilmastostrategiassa, Kauppalehti 08.10.2004, s. 6

Kirjoittaja tuntematon, Päästökauppa syö Vapon työpaikkoja, Kauppalehti 01.11.2004, s. 5

Kirjoittaja tuntematon, ”Tuska alkaa Kioto-kaudella”, Kauppalehti 01.11.2004, s. 5